

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA
PREDŠOLSKA VZGOJA

NINA MAV HROVAT

**VLOGA IN POLOŽAJ MOŠKIH
VZGOJITELJEV V VRTCU**

MAGISTRSKO DELO

Ljubljana, 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA
PREDŠOLSKA VZGOJA

NINA MAV HROVAT

**VLOGA IN POLOŽAJ MOŠKIH
VZGOJITELJEV V VRTCU**

MAGISTRSKO DELO

Mentorica:

doc. dr. Marcela Batistič Zorec

Ljubljana, 2014

ZAHVALA

Rada bi se zahvalila mentorici dr. Marceli Batistič Zorec, ker je s strokovnim pristopom, srčnostjo in pedagoškim optimizmom, ki sem ga včasih potrebovala, spremljala nastajanje moje magistrske naloge.

Zahvaljujem se tudi dr. Janezu Vogrincu za svetovanje pri metodologiji in interpretaciji rezultatov in Matevžu Poštrasiji za pomoč pri statistični obdelavi podatkov.

Hvala vsem, ki ste si vzeli čas za sodelovanje v raziskavi in prispevali svoja mnenja.

Zahvaljujem pa se tudi svoji družini in vsem posameznikom za prijazne besede in izkazano zaupanje.

POVZETEK

Feminizirani poklici, med katere spada tudi poklic vzgojitelja, so produkt predstav o spolu in zaposlitvene politike. Dejstvo je, da je v slovenskih vrtcih delež moških strokovnih delavcev dosegel šele dobra 2 % vseh zaposlenih. Predvidevam, da bi večji delež moških vzgojiteljev v vrtcih pozitivno vplival na razvoj spolne identitete otrok, kompenziral morebitne primanjkljaje iz družine in ožjega okolja ter omogočal višjo stopnjo tolerance, strpnosti in medsebojnega sodelovanja med spoloma z upoštevanjem in spoštovanjem razlik.

Raziskavo sem izvedla na priložnostnem vzorcu 123 oseb, ki je vključeval tri skupine: strokovne delavke, ki so že imele moškega sodelavca, strokovne delavke, ki še nikoli niso imele moškega sodelavca in moške strokovne delavce. Z raziskavo sem ugotavljala, zakaj se le malo moških odloči za poklic vzgojitelja predšolskih otrok, kakšne predstave imajo o tem poklicu moški in kakšne ženske, ki že delajo v tem poklicu, morebitna razhajanja v pričakovanjih, kompetencah in predsodkih, povezanih s spolom strokovnega delavca/delavke v vrtcu. Prav tako me je zanimalo, ali imajo ženske kakšne pomisleke pri zaposlovanju moških, kakšne so njihove izkušnje in morebitni (nezavedni) stereotipni vzorci, ki vplivajo na ocenjevanje moških sodelavcev.

Ugotovila sem, da stopnja izobrazbe, dolžina dela v spolno mešanem tandemu in dolžina delovne dobe ne vplivajo na oceno dela osebe nasprotnega spola. Statistično pomembne razlike pa se kažejo v oceni dela moškega sodelavca med ženskami, ki so že imele izkušnjo dela v spolno mešanem tandemu in ženskami, ki te izkušnje še niso imele. Prve ocenjujejo moške sodelavce bolj pozitivno kot ženske, ki nikoli niso delale v tandemu z moškim in so si za namen raziskave zgolj predstavljale, kako bi delo potekalo. Vzgojiteljice in pomočnice vzgojitelja, ki so že delale v tandemu z moškim, imajo bolj pozitiven odnos do dela v tandemu z moškim kot tiste vzgojiteljice in pomočnice vzgojiteljice, ki te izkušnje še nimajo.

Ugotovila sem, da strokovni delavci obeh spolov menijo, da starši pri vzgoji otrok še vedno bolj zaupajo ženskam kot moškim ter prav tako menijo, da je vzgoja otrok bolj domena žensk. Po mnenju strokovnih delavcev obeh spolov si otroci za igro raje izberejo osebo moškega spola, moški pa imajo raje bolj dinamične igre.

Večina vprašanih (88 %) je naklonjenih delu z osebo nasprotnega spola, saj menijo, da bi z večjim vključevanjem moških v poklic vzgojitelja otrokom izboljšali možnosti za razvoj in učenje, zvišala bi se kakovost vrtcev, poklic bi pridobil na ugledu, zmanjšala bi se diskriminacija in delež feminiziranih poklicev.

Med moškimi in ženskami obstajajo statistično pomembne razlike pri odgovorih na nekatera vprašanja, povezana z več zaposlenimi moškimi v vrtcu. Moški se bolj kot ženske strinjajo s trditvami, da bi se z več zaposlenimi moškimi izboljšali delovni pogoji v vrtcu, kakovost vrtcev ter da bi imeli otroci boljše možnosti za učenje in za razvoj.

Ključne besede: predšolska vzgoja, razlike med spoloma, spolni stereotipi, spolna identiteta, moški vzgojitelji v vrtcu.

ABSTRACT

The profession of a preschool teacher is commonly described as a feminised profession, which is a product of gender imbalance and employment policies. The share of male employment in Slovene kindergartens has merely reached 2%. My anticipation is that an increase in the share of male teachers would positively affect children sexual identity, help compensate the deficiency as a result of inappropriate family circle, and prompt tolerance, acceptance and cooperation between the two genders considering and respecting the present differences.

The research was carried out on a target sample of 123 people, divided into three groups: female teachers who have worked with a male colleague, female teachers who have never worked with a male colleague, and male teachers. The aim of my research was to find the reasons why men are so unlikely to decide for this profession. I also tried to get an insight into male and female perception of the profession, the reasons for discrepancies in expectations, competences and prejudices related to kindergarten teachers' gender. My intention was also to find out whether women have any second thoughts when it comes to hiring their male colleagues, and if their acceptance is somewhat influenced by their own stereotypical or even subconscious patterns.

I conclude that the level of education, years of working in intergender tandem and length of service have no crucial influence on work assessment of the colleague of the opposite gender. However, statistically important differences are to be found between females, who have previously worked with a male colleague, and those who have not. The former tend to perceive their male colleagues much more positively than the latter, who could only anticipate what their working relationships with males would have been like.

Professionals of both genders believe that parents see females as more trustworthy than males, since upbringing is nowadays still believed to be a mostly female domain. On the other hand, teachers' professional opinion is that children are more likely to choose a male teacher to play with and that the males prefer more dynamic games.

The majority of teachers involved in the research (88%) are in favour of working with a colleague of the opposite gender. The presence of male teachers could help improve children's development and learning processes, it would result in better quality of preschools, the profession would gain more respect, the discrimination would be decreased and the share of feminised professions would be diminished.

There are many statistically important differences between men and women when it comes to male employees in preschools. Men are more likely to agree with the notion that the presence of male teachers in preschools would definitely improve the working conditions, preschool quality, and enable more efficient development of children.

Keywords: preschool education, gender differences, sexual stereotypes, sexual identity, male preschool teachers.

KAZALO

1	UVOD.....	1
2	SPOL IN SPOLNE VLOGE	3
2.1	Biološki spol in spol kot družbeni konstrukt.....	3
2.2	Razvoj spolne vloge.....	4
2.2.1	Biološke, evolucijske teorije	4
2.2.2	Psihoanalitične teorije	5
2.2.3	Teorije učenja in socialnega učenja	7
2.2.4	Kognitivno-razvojna teorija	8
2.2.5	Teorije spolnih shem	8
2.2.6	Vedenjska genetika	10
2.3	Razlike med spoloma.....	10
2.3.1	Razlike med spoloma v izobraževalnih dosežkih	14
3	DRUŽINA IN SPOLNE VLOGE	15
3.1	Družine nekoč.....	15
3.2	Nove oblike družine.....	16
3.3	Vloga očeta	18
4	PREDSODKI IN STEREOTIPI O SPOLU.....	20
4.1	Kategorije spolnih stereotipov	20
4.2	Spodbujevalci stereotipov in predsodkov	22
4.2.1	Družina kot spodbujevalec stereotipov	22
4.2.2	Mediji kot spodbujevalci stereotipov	24
4.2.3	Vrtec in šola kot spodbujevalca stereotipov.....	25
5	ZAPOSLOVANJE IN SPOLNA SEGREGACIJA	28
5.1	Spolna diskriminacija pri zaposlovanju in plačah	28
5.2	Spolna diskriminacija na delovnem mestu	32
5.2.1	Dva teoretska pristopa: konvencionalne in feministične teorije	32
5.2.2	Tokenizem in »stekleno dvigalo«	33
5.3	Feminizirani poklici.....	35
5.4	Zaposlitvena politika	37

6	ZAPOSLOVANJE MOŠKIH KOT STROKOVNIH DELAVCEV V VRTCE	38
6.1	Ovire pri zaposlovanju moških v vrtce.....	38
6.2	Prednosti zaposlovanja moških v vrtce	40
6.3	Vzgojitelj kot nadomestni očetovski lik	40
7	OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA.....	41
8	METODOLOGIJA IN RAZISKOVALNI PRISTOP	42
8.1	Raziskovalna vprašanja	42
8.2	Vzorec.....	42
8.2.1	Predstavitev vzorca žensk vzgojiteljic/pomočnic, ki delajo v tandemu z moškimi.....	43
8.2.2	Predstavitev vzorca moških, ki delajo v tandemu z žensko.....	44
8.2.3	Predstavitev vzorca žensk, ki nikoli niso delale v tandemu z moškimi.....	45
8.3	Tehnika zbiranja podatkov	46
8.4	Postopek zbiranja podatkov	46
8.5	Postopki obdelave podatkov	47
9	REZULTATI IN INTERPRETACIJA.....	47
9.1	Delo v tandemu z vzgojiteljem nasprotnega spola	47
9.1.1	Ocena dela moških sodelavcev s strani žensk, ki so že delale z moškimi	48
9.1.2	Hipotetična ocena dela moških strokovnih sodelavcev s strani žensk, ki še niso delale z moškim sodelavcem	49
9.1.3	Ocena dela strokovnih delavk s strani moških sodelavcev	51
9.1.4	Primerjava ocene tistih žensk, ki so že delale v tandemu z moškimi in tistih, ki te izkušnje nimajo	53
9.1.5	Primerjava ocene dela v tandemu z nasprotnim spolom v vrtcu med moškimi in ženskami.....	54
9.2	Vplivi različnih dejavnikov na oceno moških sodelavcev s strani žensk.....	55
9.2.1	Vpliv delovne dobe	55
9.2.2	Vpliv izobrazbe	55
9.2.3	Vpliv dolžine skupnega dela z moškimi v tandemu.....	55
9.3	Mnenja anketirancev o vlogi spola pri vzgoji v vrtcu	56
9.3.1	Mnenja o zaupanju staršev glede na spol strokovnega delavca	56
9.3.2	Naklonjenost strokovnih delavcev do dela z osebo nasprotnega spola.....	57

9.3.3	Mnenja strokovnih delavcev o tem, katero osebo glede na spol bi si za igro izbrali otroci	57
9.4	Mnenja strokovnih delavcev obeh spolov o posledicah več moških vzgojiteljev v vrtcu	58
10	ZAKLJUČEK	63
11	LITERATURA IN VIRI.....	66

KAZALO PRILOG

Priloga 1:	Vprašalnik za ženske - vzgojiteljice, pomočnice, ki delajo v tandemu z moškim vzgojiteljem, pomočnikom vzgojitelja.	71
Priloga 2:	Vprašalnik za moške - vzgojitelje, pomočnike, ki delajo v tandemu z žensko vzgojiteljico ali pomočnico vzgojitelja.....	75
Priloga 3:	Vprašalnik za ženske - vzgojiteljice, pomočnice, ki še nikoli niso delale v tandemu z moškim.	79

1 UVOD

Človeka zaznamuje spol že ob rojstvu, pa ne gre zgolj za biološki spol, ampak tudi s tem zaznamovane in pričakovane norme, ki so družbeni konstrukt (Weiner, 2010). Razlike med spoloma obstajajo, vendar je mnogo razlik pogojevanih in vnaprej določenih zaradi posplošenih in nekritičnih vnaprejšnjih predstav – predsodkov in stereotipnih predstav o spolu, ki jih predstavniki t. i. "superiorne skupine" pripisujejo svojim predstavnikom kot pozitivne oznake, drugim kot negativne (Furlan, 2006). Negativnih predsodkov pa ne pripisujejo samo člani "superiorne skupine", pač pa tudi vsi ostali in celo tisti, na katere se predsodki nanašajo. Tako diskriminirana skupina diskriminira tudi samo sebe (prav tam). Spodbujevalci stereotipov in predsodkov smo pravzaprav skoraj vsi; prenašajo se že iz zgodovine v tradicionalnih delitvah spolnih vlog in delitve dela po spolu, kar pa je družbeni konstrukt in ne naravna zakonitost.

Pomemben prispevek pri odpravljanju stereotipov in predsodkov o spolu, bi bila odprava feminiziranih poklicev, predvsem poklicev, ki neposredno in/ali posredno vplivajo na oblikovanje spolnih vlog – to so vzgojitelji in učitelji. Owen (2003, str. 3) meni, da bi bilo zaposlovanje moških v feminiziranih poklicih nujen korak k rešitvi poklicne neenakosti. Otroci za svoj razvoj potrebujejo oba vzornika, moškega in žensko, zato je feminizacija poklicev, ki vključujejo delo z otroki s tega vidika, problematična, saj stereotipe krepi.

V opisu poklica: vzgojitelj predšolskih otrok (2013) piše: »Vzgojitelj skrbi za celosten razvoj otroka. Ustvarja in zagotavlja možnosti za razvoj otrokovih telesnih in duševnih sposobnosti. Razvija otrokovo samostojnost, samoiniciativnost, radovednost, komunikacijo, sposobnost razmišljanja, ustvarjalnega izražanja in pozitivno podobo o sebi.« Delo vzgojitelja vključuje sodelovanje in delo s starši, s čimer lahko vzgojitelj odločilno vpliva na otrokov osebnostni razvoj in posredno kot strokovna oseba s področja predšolske vzgoje na delovanje družine kot celote ter vloge obeh staršev pri vzgoji.

Ne glede na to, ali gledamo z vidika otroka in njegovega razvoja, ali z vidika enakih možnosti pri zaposlovanju, ali z vidika profesionalizacije poklica, ali z vidika zmanjševanja spolne segregacije, spolnih stereotipov in predsodkov, v vsakem primeru ugotovimo, da v naših vrtcih potrebujemo več moških vzgojiteljev, saj je poklic vzgojitelja eden najbolj feminiziranih poklicev v Sloveniji in svetu. Tudi Evropski parlament z resolucijo (ur. l. EU,

2011) poziva članice EU, da začnejo reševati vprašanje enakosti spolov v vzgojno-varstvenem delu z izvajanjem politike, ki bo pripomogla k zvišanju števila moških v ustanovah za predšolsko vzgojo in varstvo, zaradi zaščite interesov otrok.

S. Vlasić (2010, str. 163) piše, da si moški želijo delati na področju varstva in vzgoje otrok, vendar je v večini evropskih držav moških delavcev v predšolski vzgoji med 1 in 3 %. Poleg tega velja, da mlajši kot je otrok, večje je razlikovanje po spolu.

Na prvi pogled kaže, kot da število moških, ki delajo v predšolski vzgoji v Sloveniji, vztrajno narašča (Ložar, B., 2009, 2010, 2013, Vlasić, S., 2010), vendar je to posledica večjega števila zaposlenih v predšolski vzgoji nasploh, saj je v zadnjih letih vztrajno višja vključenost otrok v vrtce. Vključenost vseh otrok ustreznih starosti je dosegla 76,7 %, v drugi starostni skupini je vključenih skoraj 90 % otrok (Ložar, 2013). Delež moških (prav tam) je v zadnjem letu dosegel komaj dobra 2 % vseh zaposlenih vzgojiteljev in pomočnikov vzgojiteljev skupaj v slovenskih vrtcih (tabela 1), kar pomeni, da je njihov delež prisotnosti glede na celotno populacijo skoraj zanemarljiv.

Tabela 1: Število vzgojiteljev in pomočnikov v vrtcih v deležu glede na spol

leto	moški skupaj	ženske skupaj	zaposleni skupaj	% moških	% žensk
2006	91	7255	7346	1,25 %	98,76 %
2007	106	7602	7708	1,39 %	98,62 %
2008	122	8101	8223	1,51 %	98,52 %
2009/2010	152	8754	8906	1,71 %	98,29 %
2012/2013	213	10240	10453	2,04 %	97,96 %

Če se naša družba želi otresti patriarhalne zaznamovanosti, je nadvse pomembno, da se najprej zave vpliva negativnih spolnih stereotipov, ki "sodelujejo" pri oblikovanju spolnih

identitet, spolnih vlog, samopodobe in vplivajo na podobo in dožemanje drugega (Furlan, 2006).

Če se želimo otresti mitov iz preteklosti, je treba »demistificirati materinstvo in emancipirati očetovstvo« (Brajša, 1987). Pojavlja se t. i. novo očetovstvo, vendar nova generacija očetov, katerih vzorniki so bili v preteklosti pogosto patriarhi ali pa odsotni očetje, nimajo vzorov, po katerih bi se ravnali (Jull, 2011).

Raziskave o moških vzgojiteljih sem se lotila predvsem zato, ker me je zanimalo, zakaj se za poklic vzgojitelja odloča tako malo moških. Izkušnje kažejo, da tudi moški, ki se za ta poklic odločijo in se v ta namen šolajo ali prekvalificirajo, kasneje v poklicu pogosto ne ostanejo.

V teoretičnem delu bom osvetlila vpliv in položaj predstavnikov obeh spolov na razvoj spolne vloge otrok, družbeno pogojevanje povezano s stereotipnimi predstavami o spolu in predsodki ter vzroke za feminizacijo poklica vzgojitelja. Z raziskavo želim pojasniti položaj moških v feminiziranih poklicih ter prednosti in ovire pri zaposlovanju moških v vrtce.

2 SPOL IN SPOLNE VLOGE

2.1 Biološki spol in spol kot družbeni konstrukt

»Biti ženska ali biti moški v prvi vrsti pomeni biti človek. Potemtakem je delitev na ženske in moške pomembna, a vendar predstavlja le eno kategorijo delitve izmed mnogih. Če se sklicujemo samo na spolno delitev in pri tem ne upoštevamo temelja človečnosti obeh spolov, kaj hitro lahko zapademo v spolno, rasno ali katero drugo diskriminacijo« (Furlan, 2006, str. 83). »Na videz povsem nedolžno vprašanje, ali je fantek ali punčka, v bistvu predstavlja eno od prvih "seksističnih" vprašanj, ki se pojavi takoj ob rojstvu otroka, čeprav spolna vloga še nima svojega "pravega pomena" oziroma še ni izoblikovana. S tem vprašanjem je že vnaprej podan odgovor in "osnovna" vsebina človekove identitete; vprašanje kaže na to, kako je spol znotraj obstoječih družbenih razmerij postal središče pri opredelitvi človekove subjektivnosti« (prav tam, str. 91).

Zaradi težav s prepoznavanjem spola kot "sex" in spola kot "gender" in z namenom razumevanja bioloških vplivov ter drugih dejavnikov v človekovem vedenju G. Weiner (2010,

str. 15) razlaga, da se izraz spol "sex" nanaša na biološke in fiziološke značilnosti, ki določajo moške in ženske, spol "gender" pa se nanaša na ekonomske, družbene, politične in kulturne lastnosti in možnosti povezane s tem, da je posameznik moški ali ženska.

"Sex" je tako biološka kategorija spola, ki temelji na reproduktivnih zmožnostih, medtem ko "gender" predstavlja družbeno izpolnitev biološkega spola (Furlan, 2006, str. 28). C. West in D. Zimmerman (v Furlan, 2006, str. 27 in 28) pravita, da »družbeni spol ni nekaj, s čimer se rodimo, ali nekaj, kar že od vsega začetka imamo ali smo, ampak je to, kar delamo, kar predstavljamo in počasi postajamo.«

»Ljudje se nagibajo k misli, da je družbeni spol kot rezultat vzgoje spremenljiv, medtem ko je biološki spol preprosto fiksni, nespremenljivi rezultat biologije oziroma rojstva. Kakor koli, ne obstaja točno določene točke, na kateri bi lahko zagotovo rekli, da se biološki spol konča in se prične družbeni spol« (Furlan, 2006, str. 29). Stoller (1968, v Haralambos in Holborn, 1999) pravi, da je družbeni spol (moškost in ženskost) lahko precej neodvisen od biološkega spola (moški, ženska).

2.2 Razvoj spolne vloge

Spolna vloga naj bi bila skupek predpisov, kako naj se posameznik obnaša in se jih kot otrok nauči. Ena prvih stvari, ki se jih človek uči v najzgodnejšem obdobju, ko začne zaznavati svet, je prav učenje moške in ženske vloge (Furlan, 2006, str. 50). Šele sredi šestdesetih let so se pojavile prve formalne in obsežnejše teorije, ki so skušale razložiti pojav spola in spolnih razlik, kot so psihoanalitična teorija, teorija socialnega učenja in kognitivno-razvojna teorija (prav tam, str. 39).

V nadaljevanju se bom podrobneje posvetila teorijam o razvoju spolne vloge, in sicer biološkim, evolucijskim teorijam, psihoanalitičnim teorijam, teorijam učenja in socialnega učenja, kognitivno-razvojni teoriji, teoriji spolnih shem in vedenjski genetiki.

2.2.1 Biološke, evolucijske teorije

Biološke in biološko socialne teorije razlagajo, da so spolne vloge vezane na spol, ki ga otrok dobi prek evolucije. Evolucijska teorija je usmerjena predvsem k proučevanju vedenja,

povezanega z reprodukcijo. (Furlan, 2006, str. 41). Darwinova teorija (Stefan, 2012) zagovarja dejstvo, da se človek in vsi živi organizmi spreminjajo zaradi prilagajanja in naravne selekcije, pri čemer preživijo močnejši. Prav tako trdi, da se organizmi prilagodijo zahtevam življenja. Klasični biološki determinizem stoji na postavki, da je človek docela odvisen od lastne biologije in s tem docela neodvisen od sodelovanja z okoljem (Vuk Godina, 1998, str. 32).

Musek (2010, str. 85) navaja študije Tellegena in sodelavcev, ki odkrivajo, da dejavniki dednosti pojasnjujejo v povprečju okrog 50 % osebnostnih lastnosti, približno enako pa je vpliv okolja in lastne aktivnosti. Različni avtorji (v Marjanovič Umek in Zupančič, 2004) navajajo, da so biološke razlike, predvsem delovanje hormonov, tiste, ki vplivajo na delovanje možganov in s tem na razlike v delovanju ter vedenju dečkov in deklic.

2.2.2 Psihoanalitične teorije

Freud (v Marjanovič Umek in Zupančič, 2004, str. 29 in 30) je s svojo psihoseksualno teorijo razlagal razvoj otroka, pri čemer je predpostavil, da so otroci seksualna bitja, ki jim starši z obvladovanjem otrokovih spolnih potreb in agresivnih impulzov ključno pomagajo pri razvoju osebnosti. Osebnost je sestavljena iz treh delov: id (dedni del osebnosti), ego (razumski del osebnosti) in superego (nadzorni del osebnosti).

Freud (v Praper, 1999) v svoji teoriji navaja tri faze razvoja v predšolskem obdobju, in sicer oralno, analno in falično. Zanimiva je predvsem njegova ugotovitev, da gre ob koncu tretjega leta starosti, ko nastopi falična faza, za arhaični pomen falusa kot simbola moči, prodornosti in hotenja, kar Freud opazi pri otrocih, ki prav v tem času iščejo svojo spolno identiteto (igrice slačenja, ogledovanje genitalij, tudi opazovanje odraslih itn.). Freud (v Marjanovič Umek in Zupančič, 2004, str. 29) »je predpostavil, da otrok v razvoju usmerja svoje seksualne impulze na različna telesna področja: od oralnega in analnega h genitalnemu. Na vsaki stopnji razvoja otrok doživlja večje zadovoljstvo ob stimulaciji enega telesnih področij /.../ Sočasno pa mu starši dovoljujejo le določeno mero zadovoljevanja potreb, vezanih na ta telesna področja.« Freud opisuje t. i. Ojdipov kompleks in meni, da odsotnost penisa pri deklicah vzbuja zavist, modernejšie teorije pa govorijo o obratu libida na celotno telo, zato naj bi deklice to pokončnost in privlačnost izražale s celim telesom. Klinični dokazi potrjujejo, da

»če utegnejo deklice dečkom zavidati penis, dečki pogosto deklicam zavidajo "rodovitno notranjost".« (Praper, 1999, str. 76)

»Analitična, ali – kot jo še imenujejo – kompleksna psihologija, se od eksperimentalne razlikuje po tem, da ne poskuša izolirati posameznih funkcij (funkcije smisla, čustvene pojave, procese mišljenja itd.) in pogojev eksperimenta podvreči raziskovalnim namenom; marveč se ukvarja z naravnim dogajanjem celotnega pojava psihe, torej z neko skrajno kompleksno podobo, četudi jo je s kritično raziskavo moč razvezati na preproste delne komplekse. /.../ Tisto, kar razlikuje analitično psihologijo od vsakega drugega pojmovanja psihologije, je dejstvo, da se ne izogiba ukvarjanju z najtežjimi in najbolj kompliciranimi procesi. Druga razlika je v metodiki in v delovanju naše znanosti. /... / Naš laboratorij je svet« (Jung, 2002, str. 41 in 42). Jung (prav tam, str. 43) piše, da je »... vsak "primer" individualen in ni izpeljiv iz katerekoli splošne in predložene formule.« Jung (v Furlan, 2006, str. 52) zunajzavedni del deli na individualno nezavedno, kar so človekove potlačene vsebine, in kolektivno nezavednega z arhetipi. Temeljni osebni arhetipi so (prav tam): anima, animus, persona, sebstvo in senca.

V tesni povezavi s spolom je po Jungu (prav tam) t. i. persona – to je javna osebnost oziroma tisti del osebnosti, ki prevzema vloge, v katerih se posameznik kaže svetu, torej javno. Arhetip persone naj bi se razvil iz izkustva, da je prevzemanje socialnih spolnih vlog koristilo človeštvu v teku njegovega razvoja. Anima (prav tam) je pralik ženskosti in je personifikacija vseh femininih psiholoških teženj v moški psihi, animus pa je obratno – moška personifikacija v ženski psihi.

C. L. Williams (1995, str. 115–117) pravi, da psihoanaliza moškost vedno definira negativno kot nasprotje ženskosti. Kot vzrok za negativno definicijo moškosti psihoanaliza navaja dejstvo, da otroci obeh spolov v najzgodnejšem otroštvu prevzamejo identiteto mame – torej ženske. Preko matere otrok zaznava ves svet in je z njo povezan, zato se z njo tudi poistoveti – tako deček kot deklica. Okoli tretjega leta dečki ugotovijo, da so prevzeli "napačno identiteto". Psihoanalitiki menijo (prav tam), da s tem, ko skušajo dečki nadomestiti prvotno navezanost na mater, žensko razvrednotijo in večjo vlogo pri identifikaciji dobi oče. Oče dečka opogumlja, naj se identifikaciji z žensko odpove in mu v zameno obljubi boljši položaj, moč, pomembnost, s čimer dečku plasira prepričanje, da "moški" pomeni biti drugačen od "žensk" – torej, boljši.

Moški le redko uspejo travmatične izkušnje iz otroštva razrešiti, praviloma postanejo del podzavesti, ki se kažejo v odraslem moškem s tem, da vedno znova dokazujejo svojo premoč nad ženskami (Williams, 1995, str. 118). Erikson (v Batistič Zorec, 2003, str. 68–69) za razliko od Freuda namesto spolnih nagonov poudarja racionalno in prilagodljivo naravo človeka, prav tako opozori na vlogo okolja v razvoju. Za Eriksona so zgodnje izkušnje sicer pomembne, vendar je moč njihove neugodne posledice vsaj delno nadomestiti tudi pozneje (prav tam str. 98). Erikson (Marjanovič Umek in Zupančič, 2004, str. 31–33) trdi, da se posameznik sooča z lastnim načinom delovanja na socialno okolje in okolja nanj, kar oblikuje konflikt oziroma psihosocialno krizo. Po specifičnih psihosocialnih krizah je Erikson poimenoval razvojne stopnje, in sicer namesto oralne (po Freudu) je imenoval fazo zaupanja/nezaupanja, analna faza (po Freudu) je po Eriksonu faza avtonomnosti/sramu in tako dalje.

2.2.3 Teorije učenja in socialnega učenja

Watson (v Batistič Zorec, 2003, str. 70) je kot začetnik behaviorizma trdil, da vedênje in čustvovanje lahko pogojujemo oziroma ne pogojujemo. Zgodnji behaviorizem izhaja iz Lockovega empirizma oz. ideje o "tabuli rasi", človeku kot nepopisanemu listu papirja, ki ga oblikuje okolje. Življenje je po mnenju behavioristov kontinuiran proces učenja, v katerem novi dogodki in izkušnje vplivajo na pojavljanje novih vzorcev vedênja, medtem ko stari, neproduktivni vedênjski vzorci ugašajo. Govorijo o zakonih učenja, ki preučujejo odnos med dražljajem in reakcijo in jih je moč aplicirati na vsako človeško bitje katere koli starosti (prav tam).

Teorije učenja in socialnega učenja (Marjanovič Umek in Zupančič, 2004) dopolnjujejo biološke teorije s tem, da trdijo, da je vedenje priučeno z vzorom in spodbujanjem določenih področij, ki so stereotipno moška ali ženska. Tako se otrok kmalu zgolj z opazovanjem nauči, kakšna je njegova vloga glede na spol. Teorije socialnega učenja ne zavračajo razlik med spoloma, vendar opozarjajo na možnost spreminjanja. »Če se torej otroci spolno tipičnega vedenja učijo, ga lahko z učenjem tudi spreminjajo« (Marjanovič Umek in Zupančič, 2004, str. 496).

2.2.4 Kognitivno-razvojna teorija

Spoznavne razvojne teorije zagovarjajo, da je otrokovo razumevanje spola in spolnih vlog povezano z razvojem mišljenja in socializacijo. Kohlberg (1966, v Marjanovič Umek in Zupančič, 2004) je po Piagetovi razvojni teoriji opisal tri razvojne stopnje, ki so produkt otrokovega razvoja in na katere je vpliv učenja zanemarljiv. Prva, spolna identiteta je značilna za otroke od enega leta in pol do približno treh let, ko otrok opredeli sebe in druge glede na spol. Druga je stopnja spolne stabilnosti, ko otrok že razume, da spol ostaja enak tudi v različnih obdobjih življenja. Tretja stopnja je spolna stalnost, kar pomeni, da otrok razume, da je njegov spol nespremenljiv ne glede na to, da uporablja spolno netipične igrače ali obleke.

Martin in Little (1990, v Marjanovič Umek in Zupančič, 2004, str. 497) sta ugotavljala, da »določena stopnja mišljenja vodi otroke, da se bolj zavedajo razlik med spoloma in se skladno s spolno vlogo tudi vedejo.«

2.2.5 Teorije spolnih shem

Novejše teorije spolnih shem opisujejo spolne sheme kot celovite strukture, ki so v razvoju vezane na védenje o spolnih vlogah, telesnih in osebnostnih značilnostih ter tipičnih poklicih.

Kot temeljni dimenziji človekove eksistence psihologinja A. Avsec (2002) navaja maskulnost – "agentnost" in femininost – "komunost", ki ju je razvil psiholog Bakan. Z raziskavo potrjuje vsebinsko podobnost stereotipnih osebnostnih lastnosti obeh spolov s predhodnimi raziskavami in ugotovitvami mnogih avtorjev (glej tudi Diehl, Owen, Youngblade, 2004).

Pri oblikovanju spolne identitete in prevzemanju obnašanja, značilnega za spolne vloge, imajo pomembno vlogo tako biološki (evolucijski, genetski in nevrofiziološki) dejavniki, kot dejavniki socialnega učenja (Musek, 2010, str. 60). Spolne sheme so: maskulnost, femininost, nediferencirana spolna shema in psihološka androginja.

– MASKULINOST

Maskulnost ali agentnost je značilna za stereotipnega moškega, kar pomeni, da se večina značilnosti nanaša na asertivnost (npr. agresivnost, ambicioznost, dominantnost, učinkovitost,

voditeljsko vedenje) in neodvisnost od drugih ljudi (neodvisnost, zanašati se nase, samozadostnost, individualizem). Nekateri dodatni "agentni" atributi se nanašajo na osebno učinkovitost (npr. samozaupanje, občutek superiornosti, lahko odločanje) in vidike osebnega stila, npr. direktnost, pustolovstvo, nepripravljenost vdati se (Avsec, 2002, str. 24).

– FEMININOST

Dimenzija femininosti, značilna za stereotipno žensko, pa se primarno nanaša na skrb za dobro drugih. Raziskave prepričanj, ki sestavljajo to dimenzijo, kažejo, da dominirata lastnosti, kot sta skrbnost in negovanje, kar se kaže v lastnostih, kot so vdanost, sposobnost popolne posvetitve drugim, želja po umirjanju napetosti in negativnih čustev, pripravljenost pomagati, prijaznost, sočutnost, ljubezen do otrok. Nekatere tipično ženske lastnosti se nanašajo še na interpersonalno senzitivnost in emocionalno ekspresivnost ter vidike osebnega stila, npr. nežnost, blaga govorica (Avsec, 2002, str. 24 in 25).

– NEDEFERENCIRANA SPOLNA SHEMA

O nediferencirani spolni shemi (Musek, 2010, str. 61) govorimo takrat, ko pri posamezniku prevladuje obnašanje, ki ni niti izrazito maskulino niti feminilno. Po raziskavah privlačnosti gre za najmanj privlačen tip med moškimi in ženskami.

– PSIHOLOŠKA ANDROGINIJA

Psihološka androginijska shema (prav tam) se imenuje četrta spolna shema, ko se pri posamezniku pojavljajo tako značilnosti feminilnega kot izrazito maskulinega obnašanja in doživljanja. Raziskave kažejo, da je ta spolna shema močno prisotna v sodobnem razvitem svetu in celo izrinja klasična maskulini in feminilni tip po privlačnosti.

Musek (2010, str. 81–82) pravi, da je človeštvo v svojem evolucijskem razvoju oblikovalo kognitivne sheme. Sheme so lahko v povprečju veljavne, vendar so nujno šablonske, napačne pri individualnih presoajah.

2.2.6 Vedenjska genetika

Vedenjska genetika se specifično ukvarja z razdruževanjem relativnega vpliva genetskih in okoljskih dejavnikov na človekove vedenjske značilnosti. (Marjanovič Umek in Zupančič, 2004, str. 89).

Delimo jo na molekularno, ki raziskuje učinke specifičnih genov na človekovo vedenje, in kvantitativno vedenjsko genetiko, ki preučuje genetske in okoljske komponente variabilnosti za določeno vedenjsko značilnost pri določeni populaciji ob določenem zgodovinskem času (prav tam). Raziskovalci so z multivariatno genetsko analizo dokazali (Marjanovič Umek in Zupančič, 2004, str. 110–111), »da se vpliv genetskih dejavnikov, povezanih z intelektualnimi sposobnostmi, v pretežni meri prekriva z genetskimi vplivi na učne dosežke učencev in dijakov – intelektualne sposobnosti in učni uspeh kažejo na isti genetski izvor. Medtem ko je nekaj genetske variabilnosti specifične za učni uspeh, pa je preostala variabilnost pretežno okoljskega izvora.« Na oblikovanje osebnosti imata vpliv okolje in genetski vplivi, na vedenjske motnje, predvsem psihopatološke, pa ima večji vpliv genetika kot okolje. »Okolje je sicer pomembno v razvoju psihopatoloških simptomov in sindromov, vendar gre za okolje, ki deluje na posamezniku specifični način« (prav tam, str. 114). »Ocena dedljivosti se veže na genetske izvore individualnih razlik znotraj populacije, ne pa nujno na genetske izvore razlik med posameznimi skupinami, npr. med moškimi in ženskami« (prav tam, str. 115). Če neka značilnost kaže visok genetski vpliv, to ne pomeni, da ne moremo ničesar storiti, da bi jo spremenili z okoljskimi vplivi (prav tam, str. 116).

2.3 Razlike med spoloma

Spol že od rojstva naprej opredeljuje človeka. Margi in Marshall (1993, v Golja, 2000) pravita, da se ljudje najprej odzovemo na spol in že od ranega otroštva dalje poudarjamo razlike med spoloma, kar seveda tudi kasneje v življenju vpliva na razlike v vedênju in pričakovanjih. V obdobju srednjega in poznega otroštva (torej od sedmega do desetega leta pri dekletih in sedmega do dvanajstega leta pri dečkih) se poleg značilne hitre linearne rasti okončin, sprememb v razmerjih na glavi in obrazu in drugih sprememb pojavijo prvi znaki spolne diferenciacije (Tomazo Ravnik v Marjanovič Umek in Zupančič, 2004, str. 119). Šele v mladostništvu, ki traja od enajstega leta do šestnajstega pri dekletih in dvanajstega do osemnajstega pri fantih, se s t. i. puberteto oblikujejo sekundarni spolni znaki (zunanji spolni

organi, dlakavost, razvoj prsi). To je čas, ko pride do transverzalne rasti telesa, obenem pa tudi do zaključka rasti ter oblikovanja odrasle postave posameznika. Stopnja spolne zrelosti nam pove, v kakšni fazi razvoja so sekundarni spolni znaki (prav tam).

Vendar pa razlike med spoloma niso samo telesne ("sex"), ampak so tudi družbene ("gender").

Osebnostne razlike, ki se pripisujejo moškim in ženskam, so po Musku (2010, str. 58) naslednje:

ŽENSKE

- * neagresivne
- * podredljive
- * bolj čustvene
- * odvisne
- * sugestibilne
- * pasivne
- * intuitivne, iracionalne, instinktivne
- * usmerjene na dom in družino
- * občutljive in ranljive
- * neodločne
- * ekspresivne, se jim zlahka izvabi solze
- * skrbijo za videz
- * bolj zgovorne
- * obzirne, taktne
- * blage, mile, nežne

MOŠKI

- * agresivni
- * dominantni
- * nečustveni
- * neodvisni
- * nesugestibilni
- * aktivni
- * logični, racionalni
- * usmerjeni v okolje in poklic
- * manj občutljivi in ranljivi
- * odločni
- * manj ekspresivni
- * ne skrbijo za videz
- * nezgovorni
- * brezobzirni, netaktni
- * trdi, ostri, grobi

* sočutne, empatične

* manj sočutja in empatije

* želijo varnosti, nepustolovske

* pustolovski

* manjše krize jih bolj vznemirijo

* manjše krize jih ne vznemirijo

Nekateri raziskovalci (v Musek, 2010, str. 81 in 82) menijo, da tako imenovanih petih dimenzijah implicitne strukture ali »pet velikih« (petfaktorski model osebnosti) lahko uporabimo kot temeljne dimenzije osebnosti. Te so (prav tam, str. 84):

- Ekstravertnost: toplina, druženje, samozavest, aktivnost, iskanje vzburjenja, pozitivne emocije.
- Prijetnost: zaupanje, odkritost, altruizem, prilagojenost, skromnost, blagost.
- Vestnost: kompetentnost, red, čut, čut dolžnosti, storilnost, samodisciplina, odločnost.
- Nevroticizem: tesnoba, sovražnost, depresivnost, pretirana samokritičnost, impulzivnost, ranljivost.
- Odprtost: domišljija, estetski čut, globoko doživljanje, akcija, ideje, vrednote.

Področja, kjer zanesljivo najdemo razlike med spoloma, so (Musek, 2010, str. 59):

- agresivnost,
- emocionalnost,
- empatija in socialno zaznavanje,
- altruizem,
- konformnost.

N. Furlan (2006, str. 49) navaja še nekaj razlik v mentalnih sposobnostih in osebnostnih potezah dečkov in deklic. Pri deklicah je hitrejši razvoj govora, prav tako so uspešnejše pri branju, so bolj čustveno občutljive, bolj družabne, nagnjene k popustljivosti, ugodljivosti in bolj odvisne od medosebnih odnosov. Dečki izražajo v nekaterih vidikih boljše prostorske in numerične dosežke, so bolj aktivni, fizično in besedno bolj agresivni in kažejo več razvojnih težav. Avtorica (prav tam) tudi opozarja, da so razlike prej zanemarljive kot pa velike. S. Gilligan (v Golja, 2000) je napisala, da moški uporabljajo pogovor za izgradnjo hierarhije, ženske pa za ustvarjanje mreže odnosov.

Ugotovitve različnih avtorjev (Zupančič v Marjanovič Umek in Zupančič, 2004, str. 248) glede razlik v temperamentnih značilnostih med spoloma vse do drugega leta otrokove starosti niso enoznačne; nekatere študije kažejo malenkostne razlike tako na vedenjski kot na fiziološki ravni (npr. novorojeni dečki se bolj negativno odzivajo na blagi distress kot deklice), vendar se temperamentne razlike med spoloma v ponovljenih študijah niso dosledno izkazale kot pomembne. Tudi druge raziskave temperamentnih značilnosti med spoloma pri dojenčkih oziroma otrocih do prvega leta starosti ne kažejo pomembnih razlik (prav tam).

Kogan (v Marentič Požarnik, Magajna in Peklaj, 1995, str. 30) ugotavlja, da se pri predšolskih otrocih večinoma ni pokazala nobena sistematična razlika v kognitivnem tempu med spoloma. Pomembne razlike med učenci obstajajo v impulzivnosti, kjer je med dečki več izjemno impulzivnih, med deklicami pa zmerno impulzivnih učenk. Številne raziskave (Furlan, 2006, str. 47) so pokazale, da so ženske čustveno bolj občutljive kot moški, razlike med njimi pa se pojavijo že v zgodnjem otroštvu.

»Doktrina o psihični enotnosti posameznikov je bila v razsvetljenski antropologiji /.../ korelat univerzalnega poteka zgodovine oziroma socialnokulturnega razvoja. Njena bistvena postavka je bila /.../ postavka o tem, da so razlike med posamezniki nebiološko fundirane oziroma da gre razlog(e) za razlike med posamezniki (tudi različnih ras) iskati v vzgoji oziroma okolju« (Vuk Godina, 1998, str. 37).

»Kot kažejo nekatere raziskave oziroma teorije o razlikah med spoloma, razlike med spoloma so. Obstajajo pa tudi raziskovalci razlik med spoloma, ki trdijo, da takšnih razlik ni« (Furlan, 2006, str. 50).

Buss in drugi (v Musek, 2010, str. 60) so pri ženskah ugotovili višjo stopnjo emocionalnosti, tudi glede negativnega afekta, nevroticizma, anksioznosti in depresivnosti, pa tudi več empatije in boljše socialno zaznavanje, medtem ko najdemo pri moških več jeze in sovražnosti. Ženske imajo v splošnem več altruizma kot moški, razen v nekaterih situacijah pomoči. Vendar razmeroma objektivno opazovanje obnašanja žensk in moških po ocenah C. Zahn Waxler (v Furlan, 2006, str. 47) dosledno ne podpira večje empatične odzivnosti žensk.

Eagly (v Musek, 2010, str. 60) ugotavlja, da naj bi bila pri ženskah nekoliko višja konformnost. Feingold (prav tam) pa je ugotovil, da so ženske v primerjavi z moškimi bolj

družabne, anksiozne, zaupljive in zlasti bolj blago misleče, medtem ko so moški bolj samozavestni in imajo višjo stopnjo samospoštovanja.

Z raziskovanjem razlik med spoloma so pogosto ugotovili, da za večino psiholoških značilnosti tovrstne razlike med spoloma ne držijo, saj številne raziskave kažejo, da so razlike znotraj posameznega spola celo večje kot pa razlike med spolom (Mikič in Žorga, 2005, str. 23).

2.3.1 Razlike med spoloma v izobraževalnih dosežkih

V primerjavi dosežkov (EACEA, 2010, str. 32–33) po spolu pri branju v raziskavah PISA¹ in TIMSS² so bile ugotovljene naslednje razlike med spoloma: v vseh evropskih državah dosežejo pomembno višji povprečni uspeh pri branju leposlovja dekleta, nasprotno pa je pri branju za pridobitev informacij v nekaterih evropskih državah (francoski skupnosti v Belgiji, Španiji, Italiji, Luksemburgu in na Madžarskem) malo razlik med spoloma ali pa jih sploh ni. V treh študijah PISA za petnajstletnike so bile dejansko v vseh evropskih državah ugotovljene pomembne razlike v prid deklet. Države z največjimi razlikami po spolu v PISA 2006 so bile Bolgarija, Grčija, Litva, Slovenija in Finska. V PISA 2000 je bilo ugotovljeno, da se dekleta dosti bolj ukvarjajo z različnimi oblikami bralnih dejavnosti; berejo različna gradiva, večkrat kot fantje hodijo v knjižnico. Petnajstletni fantje redko kdaj berejo, kar ni zahtevano. Večina fantov bere le zato, da si pridobi potrebne informacije.

Raziskave PISA 2003 v matematiki (EACEA, 2010, str. 34) so pokazale, da so fantje malo uspešnejši od deklic le v Grčiji, na Slovaškem in v Lihtenštajnu, medtem ko so druge dekleta sicer izkazala podobno raven znanja kot fantje, a pokazala za matematiko manj interesa in navdušenja. V programu PISA 2006 (prav tam, str. 35) je bila v približno polovici držav ugotovljena prednost fantov pri dosežkih iz matematike, medtem ko v drugi polovici držav, vključno s Slovenijo, razlik med spoloma ni bilo. Med rezultati TIMMS in PISA so razlike verjetno zato, ker je v programu PISA večji poudarek na vedah o živi naravi, kar pa je področje, na katerem so (tudi v raziskavah TIMMS) dekleta uspešnejša. V višjih razredih osnovnošolskega izobraževanja na različno uspešnost fantov in deklet vplivajo družbeno-kulturni dejavniki, kot so izbira poklicne poti in poklicna hotenja, kar pomeni, da je spol

¹ PISA je mednarodna raziskava o bralni, matematični in naravoslovni pismenosti.

² TIMMS je mednarodna raziskava trendov znanja matematike in naravoslovja.

(biološki) le eden od dejavnikov, ki ga je treba v zvezi z dosežki upoštevati kot spremenljivko, saj je socialno-ekonomski položaj pomembnejši dejavnik (EACEA, 2010, str. 42).

3 DRUŽINA IN SPOLNE VLOGE

»Družina je svet, življenje, človeštvo in družba v malem« (Musek, 1995, str. 19). Ena izmed pomembnih nalog družine je tudi, da prek medosebnega, emocionalnega in vzgojnega dogajanja pripravlja otroka na dejavno vključevanje v širši socialni in kulturni prostor (Žmuc Tomori, 1989, str. 9).

Vendar že pri sami definiciji družine naletimo na diskriminacijo. V Slovarju slovenskega knjižnega jezika piše, da je družina »zakonski par z otroki ali brez njih«. D. Radić (2008, str. 10) ugotavlja, da je tak zapis zastarel, saj na eni strani asociira, da enostarševska družina ni družina, hkrati pa ne upošteva kohabitirajočih partnerskih zvez – torej partnerjev z otroki, ki nista poročena.

Družine so različne in različno tudi funkcionirajo. OZN (Radić, 2008) je za osnovni element družine postavil skrb za otroka. Glede na družinsko tipologijo OZN ločimo tri kategorije družine:

- jedrne družine – biološke in socialne jedrne družine staršev in otrok, enostarševske družine in adoptivne družine;
- razširjene družine – tri- in večgeneracijske družine, poligamne razširjene družine in plemenske razširjene družine;
- reorganizirane družine – dopolnjene in vzpostavljene družine, življenje v skupnostih (komunski način življenja) in reorganizirane družine istospolnih partnerjev.

3.1 Družine nekoč

V zgodovini človeštva je imela družina različno vlogo po sestavi in pomenu. Nanjo so vplivale življenjske razmere, socialni, politični, gospodarski dejavniki (Žmuc Tomori, 1989, str. 9). Posledično so te razmere vplivale tudi na oblikovanje predsodkov in stereotipov o

družinskih vlogah in v delitvi dela po spolu, ki so se ohranjali skozi zgodovino in se prenašajo tudi v prihodnost.

A. Puhar (2004) razkriva razmere, ki so jih doživljali naši predniki v 19. stoletju. Slovenska družina 19. stoletja je bila patriarhalna, oče je predstavljal vrhovno avtoriteto, medtem ko ženskam sploh ni pripadal status odrasle osebe in so bile v primerjavi z moškimi v neenakopravnem oziroma podrejenem položaju. Lastnosti idealne žene so bile: pokornost in vdanost možu, prijaznost, nežnost, pazljivost, pohlevnost, moški pa so bili kot vladarji, gospodarji in oblastniki. Mati je morala biti vdana, dobrohotna, blaga in tiha, medtem ko je bil oče skrben, strog, trdoživ in gospodovalen. Otroci v 19. stoletju so bili deležni grobega zatiranja, nasilja in vzgajani v poslušnosti in pokorščini. Zgledna družina je funkcionirala tako, da je oče vladal, mati gospodinjala, otroci pa so voljno ubogali. V neenakovrednem položaju so bili tudi otroci glede na spol, saj so bile deklice v slabšem položaju in celo bolj podhranjene kot dečki (prav tam, 2004, str. 114).

S. Vlasić (2010, str. 163) meni, da so zaradi tradicionalnega pogleda na vzgojo in vlogo, ki naj bi jo imeli pri tem moški, v nas globoko zakoreninjeni stereotipi o tem, kakšna je vloga moških in žensk v predšolski vzgoji.

3.2 Nove oblike družine

A. Švab (2001) ugotavlja, da se je družina v postmodernosti spremenila, vendar ne v pogledu materinstva, ki je še vedno ključni dejavnik konstituiranja družine, se pa osvobaja samoumevnega, družbeno predpisanega dejstva, ki ji ni dopuščal svobodne volje pri odločanju za potomstvo. Pri tem pa se porajata nova fenomena: novo očetovstvo in protektivno otroštvo. Eden od vzrokov za spremembe tiči v razvoju reproduktivnih teorij, ki omogočajo vpogled v reproduktivno dogajanje, videnje in vplivanje na fetus, kar pripelje do spremenjenega razmerja v odnosu matere in fetusa (prav tam, str. 107). Prihaja namreč do inverzije, saj fetus nadomesti mater kot subjekt, prej pa je bil objekt, ki je bil vezan in odvisen od matere (njenega telesa). To zasledimo tudi v medijih in filmski industriji (npr. film *Look Who's Talking*). Z "vidnostjo" fetusa, postaja žensko telo "nevidno", vsaj z vidika družbe. »Ženska družbena vloga se torej v postmodernosti ne odigrava med družbeno ponujeno izbiro med kariero in materinstvom, ampak v intenziviranju družbenih pomenov in pomembnosti materinstva« (Švab, 2001, str. 109).

Spremembe družin po obliki zajemajo pluralizacijo družinskih oblik in zmanjševanje družinskih članov. Pluralizacija družinskih oblik zajema več vzporednih pojavov: zmanjševanje števila nuklearnih družin, naraščanje števila reorganiziranih družin, enostarševskih družin, pojav t. i. parastarševanja, naraščanje števila istospolnih družin in enočlanskih gospodinjestev (prav tam, str. 59). V Sloveniji po podatkih Statističnega urada (Dolenc, 2012) enostarševske družine predstavljajo četrtno vseh družin v Sloveniji (v letu 2002 jih je bilo 18,7 %), od tega je družin mater z otroki 21,1 %, družin očetov z otroki pa 4,1 %. V primerjavi z letom 2002 se je število družin mater z otroki povečalo za tretjino, število družin očetov z otroki pa za skoraj dve tretjini. Podatki o zakonskem stanju nam pokažejo, da sta vsaka šesta mati samohranilka in celo vsak četrti oče samohranilec poročena. Iz tega lahko sklepamo, da je delež enostarševskih družin zaradi prijave prebivanja na različnih naslovih precejšen. V zadnjem desetletju se je najbolj povečalo število družin zunajzakonskih partnerjev z otroki (z 29.000 na 49.000). Zunajzakonske skupnosti predstavljajo 10,8 % vseh družin v Sloveniji, v letu 2002 je bilo takih družin 7,6 %. Slovenija se je po deležu družin zunajzakonskih partnerjev že v letu 2002 uvrščala v sam vrh držav članic EU.

A. Švab (2001, str. 86) pravi, da lahko podatke o naraščanju števila razvez, upadanju števila sklenitev zakonskih zvez in upadanju rodnosti razumemo kot odraz pomembnosti družinskega življenja. Družinski člani lahko namreč po razvezi ostanejo v stikih in ustvarjajo nova družinska razmerja, hkrati pa se razvezane družine zelo pogosto reorganizirajo. Zakonska zveza izgublja na pomenu, večja pa se število kohabitacij, kar prej kaže na to, da je ljudem bolj pomembno samo družinsko življenje kot pa njegova formalna potrditev.

V zadnjih letih v medijih naletimo na precej burne razprave o istospolnih družinah. Miti in strahovi, ki so povezani z vzgojo otrok v istospolnih družinah, so bili že večkrat ovrženi (Golombok, 2000, v Švab in Urek, 2005). S. Golombok (v Švab in Urek, 2005) je dokazala, da otroci, ki živijo v istospolnih družinah, nimajo primanjkljajev, ki bi bili posledica istospolne usmerjenosti staršev, pa tudi, da otroci v takih zvezah nimajo težav s spolno identiteto. Še več – najbolj paradoksalno je dejstvo, da je večina gejev in lezbijk odrasla v heteroseksualnih družinah. Kljub raziskavam Slovenija še nima novega zakona o partnerski skupnosti, ki bi urejal področje istospolnih partnerskih zvez, z argumentom, da je preveč podoben zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Švab in Urek, 2005, str. 140), kar pa ne pomeni, da slovenski otroci ne živijo v istospolnih družinah.

»Kar je v nekem obdobju veljalo za vrh moštosti, bi nekaj sto let kasneje brez pomisleka razglasili za vedenje "poženščenega" homoseksualca. Najznačilnejši primer je morda prav (moška) homoseksualnost, ki je bila v grški in rimski antiki normalen pojav, v viktorijanski Angliji pa so jo imeli za izprijenost. V stari Grčiji so menili, da so istospolno usmerjeni moški mnogo boljši vojščaki kot njihovi heteroseksualni vrstniki /.../ podoba homoseksualca danes je povsem nezdržljiva s podobo vojščaka, saj je nekdo, ki ima v rokah orožje in brani domovino, po splošnem prepričanju stoddstotno heteroseksualen« (Furlan, 2006, str. 107).

Od pojava gibanja za pravice gejev in lezbijk v 1970-ih narašča število istospolnih družin, tudi z otroki. Točnih podatkov ni, ocenjujejo pa, da je v ZDA od en do pet milijonov lezbijk, ki so matere, in od en do tri milijone gejev, ki so očetje. Homoseksualni starši naj bi imeli od 6 do 14 milijonov otrok (Švab, 2001, str. 61).

3.3 Vloga očeta

Raziskave kažejo, da sta pri dejavnem oblikovanju razvoja otrokove spolne vloge očetu pomembni tudi otrokova zunanost in njegova telesna konstitucija, celo precej bolj kakor materi. Če sta v skladu z otrokovim spolom, oče laže spodbuja spolu primerne značajске značilnosti (Žmuc Tomori, 1989, str. 99). Oče, ki zna otroku na pravi način in s pravo mero postaviti meje, ki daje otroku občutek sprejetosti, zaupanja vase in varnosti, je v vzgoji nepogrešljiv (prav tam, str. 101). Raziskave (prav tam) nedvoumno kažejo, da je očetova vloga nepogrešljiva za zdrav spolni razvoj otroka. Oče odločilno vpliva na razvoj otrokove spolne vloge, kar pa je pomembno za kasnejše odnose do partnerja in v spolnem vedênju v ožjem smislu. Očetova vloga je pomembna pri pogovorih o spolnosti, čeprav tudi osveščeni in vzgojno dejavni očetje pogosto ne zmorejo teh pogovorov. Kljub temu dober odnos med sinom in očetom pripomore k ustreznemu vedênju sina v stikih z dekletimi, pri hčerah pa dober odnos z očetom pozitivno vpliva na zanesljivost, trdnost in čustveno zadoščenje v kasnejših odnosih z moškimi. Študije o spolnih motnjah pri ženskah (prav tam, str. 102) potrjujejo pomen pozitivnega očetovega lika za zdrav razvoj spolnosti.

V. Vuk Godina pravi (v Ivanuša, 2012): »Otroka je treba prisiliti, da se drži pravil. Pri tem je najpomembnejša oseba moški, čigar funkcija je, da otroka kaznuje. Slovenci nimamo normalnega odnosa do kazni in avtoritete, zato imamo ob omembi tega pred očmi pijanca, ki mlati vsepovprek. Kazen ni nujno fizična, kazen je nekaj, kar "ni fajn". /.../ tudi odrasli

pogosto niso funkcionalno odrasli in namesto "prav" delajo, kar je "fajn".« V. Vuk Godina pesimistično dodaja, da otrok nujno potrebuje dvotirno vzgojo in potrebuje dva funkcionalno odrasla starša – mater in očeta, možnost za to pa je trenutno po njenem mnenju praktično nič.

Otroci brez očetov ali z "odsotnim" očetom, kar pomeni očetom, ki je iz katerega koli razloga od otroka odtujen, odmaknjen ali odrinjen, imajo v primerjavi z drugimi otroki večkrat občutek manjvrednosti, dokaj pogosto imajo težave pri obvladovanju agresivnosti, težave pri navezovanju stikov z vrstniki, težje sprejemajo merila in pravila družbe, bolj pogosto doživljajo občutja tesnobe in nemoči, k temu pa prispevata tudi njihova nesamostojnost in neredko tudi pretirana odvisnost od matere (Žmuc Tomori, str. 107–108). Deklice imajo običajno ob odsotnosti očeta manj težav kakor dečki, se pa pogosto kasneje pojavljajo težave in motnje povezane s spolnostjo, imajo manj zaupanja vase, neredko so bolj agresivne, pogosto navznoter oziroma proti sebi (prav tam, str. 115).

M. Jogan (v Hernavs, 2005, str. 31) govori o novem očetovstvu, ki ga razlaga kot celoto tistih vlog in delovanj, s katerimi se moški kot oče neposredno vključuje v vsa dela, ki so nujna sestavina družinskega življenja. Poudarja, da je za razvoj novih lastnosti pri moških potreben proces in postopno praktično delovanje, za širše spremembe pa tudi ustrezna institucionalna urejenost. A. Švab (v Hernavs, 2005) razlaga, da je »novo očetovstvo v postmoderni definirano predvsem z večjo vpletenostjo očetov v (nova) razmerja z otroki.« Kot vzrok navaja (prav tam) negotovost moških, pri tem, kako očetovati, saj ideologija novega očetovstva ne zagotavlja prakse očetovanja. Ženske so večšine materinjenja interiorizirale vse svoje življenje, moških pa njihovi starši niso pripravljali na aktivno očetovsko vlogo. Postmoderni očetje zaradi pomanjkanja izkušenj niso večji kompleksnejših aktivnosti in se v novi vlogi pogosto slabo znajdejo, zato je novo očetovstvo večinoma asistena preobremenjenim ženskam in ne (še) resnična komplementarnost ženski vlogi. »Očetovstvo se pluralizira tako s pluralizacijo moških identitet kot z očetovsko nepletenostjo v družinsko življenje; tipična postmoderna novost je družbeno legitimna neprisotnost očetovstva« (Švab, 2001, str. 81).

Aupič (2004, str. 28) navaja, da je še vedno večji del bremena družinskega življenja na plečih žensk. Vendar pa se kljub tradicionalni delitvi spolnih vlog in s tem povezanega dela v zadnjih letih opažajo spremembe v prid enakomerni porazdelitvi bremen med moškega in

žensko v družini, saj mlajše generacije zavračajo "patriarhalno" pojmovanje družine (prav tam).

4 PREDSDOKI IN STEREOTIPI O SPOLU

Poulain de la Barre (v Furlan, 2006, str. 85) je dejal: »Podvomiti je treba o vsem, kar so o ženskah napisali moški, saj ti razsojajo v svoji lastni pravdi.«

Za predsodke velja, da pomenijo vnaprejšnje in nekritično prevzete vrednostne sodbe, ki ne temeljijo na logično in empirično utemeljenih presojah, pač pa so posplošene predstave, ki so skrajno poenostavljene in kategorične (Furlan, 2006, str. 87). Predsodki in stereotipi niso samo spolne narave, ampak zaznamujejo rase in etnično pripadnost, razredno determiniranost, družbeni status in religijo; skratka pomenijo "sliko v glavi", ki si jo narišemo o sebi in drugih z namenom, da si »v bogati, kompleksni konfuziji zunanjega sveta jemljemo samo tisto, kar je za nas naša kultura že definirala, in težimo k temu, da vse gledamo, vidimo v stereotipnih formah naše kulture« (Lippman v Furlan, 2006, str. 88). Predsodki ali stereotipi so lahko negativni in pozitivni. Za negativne predsodke velja, da jih t. i. "superiorna skupina" pripisuje drugim, pozitivne predsodke pa le svojim pripadnikom (prav tam).

M. Nastran Ule (v Furlan, 2006, str. 88) meni, da je pripadnik "superiorne skupine" heteroseksualen moški, belec, ki pripada zahodni urbani kulturi, izpoveduje pripadnost liberalnemu krščanstvu in pripada srednjemu ali višjemu družbenemu razredu. Zanimivo pa je dejstvo, da negativnih predsodkov drugačnim ne pripisujejo samo člani "superiorne skupine", pač pa tudi vsi ostali, vključno s tistimi, na katere se predsodki nanašajo. Pri tem je pomembno zavedanje, da ni nujno, da določeno skupino diskriminirajo druge skupine, ampak je možno tudi, da skupina zaradi trdovratnosti predsodkov diskriminira sama sebe (Furlan, 2006, str. 89). A. Avsec (v Furlan, 2006, str. 101) opozarja na favoriziranje lastne skupine, ki je splošen, čeprav ne ravno univerzalen fenomen, ki lahko vključuje vedênje (diskriminacijo), stališča (predsodke) in kognicijo (stereotipiziranje).

4.1 Kategorije spolnih stereotipov

Ashmore in Del Boca (v Furlan, 2006, str. 94) sta analizirala vsebino spolnih stereotipov in identificirala tri kategorije lastnosti:

- primarni spolni znaki – tisti, ki definirajo spol,
- sekundarni spolni znaki – identifikacijski (zunanji videz),
- osebnostne lastnosti (opisne).

Najmočnejša komponenta spolnih stereotipov se nanaša na osebnostne lastnosti, ne gre pa zanemariti identifikacijskih spolnih stereotipov. »Nobenega biološkega razloga ni, da bi morale biti ženske skromne, neumne, poslušne, medtem ko so moški lahko bahavi, pametni, ukazujoči; ali da imajo ženske lahko rdeče nalakirane nohte, medtem ko moški ne itd.« (Furlan, 2006, str. 28).

Številne "opevane" razlike med spoloma so rezultat predsodkov. Musek (1995) meni, da gre v primeru zaljubljenosti, ki naj bi bila bolj ženska kot moška lastnost, za produkt stereotipnih predstav. Walsh (1993, v Praper, 1999) domneva, da se moški bolj nagibajo k promiskuitetnemu obnašanju v partnerskih in ljubezenskih odnosih, medtem ko je pri ženskah pomemben uravnavalec partnerskega obnašanja njihova ocena lastne telesne privlačnosti. Walsh domnevo utemeljuje z dejstvom, da je pri ženskah negativno samoocenjevanje vzrok za večje število spolnih partnerjev. Gilbert (v Mikič in Žorga, 2005, str. 26) pravi, da »ženske v procesu socializacije vzgajamo tako, da se odzivajo bolj emocionalno, vzgojiteljsko in so zato usmerjene k doseganju uspeha z druženjem in povezovanjem, moške pa k temu, da reagirajo obrambno, z močjo in neodvisno.« A. H. Eagley in A. B. Dielman (v Furlan, 2006, str. 101) menita, da določene pozitivne lastnosti, ki jih pripisujejo ženskam, kot npr. skrb za druge, prijaznost, v bistvu ženskam onemogočajo dostop do družbenih vlog in socialnih položajev z visokim statusom (vodstvene funkcije), ki so pogosto povezane z nasprotnimi agentnimi lastnostmi, s trdoto in agresivnostjo.

V vprašalnikih samoocene dekleta in ženske sicer dosledno dosegajo višje rezultate od fantov in moških. Če pa opazujemo vedenjske znake sočustvovanja posameznikov s stisko druge osebe, se razlike po spolu pokažejo le med malčki (v prid deklic), ne pa tudi med starejšimi otroki in adolescenti. Tako se v študijah, v katerih obnašanje mlajših otrok ocenjujejo drugi, pojavlja vprašanje, ali njihove ocene odražajo otrokovo dejansko obnašanje ali pa se ocene prepletajo s spolnimi stereotipi ocenjevalcev in ocenjevalk (C. Zahn – Waxler v Furlan, 2006, str. 47.)

N. Furlan (2006, str. 49) trdi, da raziskave, ki se osredotočajo na fizične in neposredne besedne spopade podcenjujejo agresivnost deklic in deklet. Prav tako pa trdi (prav tam), da empirične raziskave niso podprle evolucijskih razlag o genetski predeterminiranosti žensk za čustveno občutljivost na skrb za potomce, prav tako ne večje čustvene občutljivosti pri deklicah. Moški in ženske se enako odzivajo na otroški jok in so enako kompetentni skrbniki otrok (prav tam, str. 48).

4.2 Spodbujevalci stereotipov in predsodkov

4.2.1 Družina kot spodbujevalec stereotipov

Freud (v Batistič Zorec, 2003, str. 132) poudarja odnos med materjo in otrokom, vendar meni, da je družina ključna za razvoj "zdrave osebnosti". »Vsak ekstrem starševega vedenja lahko fiksira otrokovo psihično energijo na specifično stopnjo, kar se bo odražalo v njegovem kasnejšem vedenju, tudi v odraslosti. /.../ Če starši s svojo vzgojo uspejo uravnorežiti pretirano zadovoljevanje in pretirano omejevanje otrokovih potreb, se bo otrok razvil v dobro prilagojeno osebnost« (Marjanovič Umek in Zupančič, 2004, str. 29). Če na primer na prvi stopnji psihoseksualnega razvoja po Freudu – to je oralni fazi, ki traja prvo leto po rojstvu, otrok potreb po sesanju in grizenju ne zadovolji primerno, bo kasneje razvil navade kot so grizenje nohtov, sesanje prsta, tudi kajenje ipd. (prav tam).

N. Zavrl (v Hernavs, 2005, str. 27) omenja raziskave, ki kažejo, da sta za otrokov razvoj pomembna oče in mati – vsak s svojimi specifičnimi ženskimi oziroma moškimi značilnostmi, s katerimi doprineseta pomemben delež k uspešnemu razvoju otrokove osebnosti. Otrok – deček ali deklica – potrebuje identifikacijo z obema, materjo in očetom, da v sebi razvije poteze zaupanja, prepuščanja in aktivnosti, odločnosti, borbenosti in prodornosti. (Praper, 1995, str. 80). Praper (1995) dodaja, da se zaradi razlik med staršema izboljšuje otrokova prilagoditvena zmožnost in pospešuje razvoj.

M. Žmuc Tomori (v Hernavs, 2005, str. 27) poudarja pomembnost moškega in ženske v vzgoji, saj vzgoja vsakega od njiju doprinese k razvoju, samo skupna vzgoja pa je tista, ki daje dovolj možnosti za razvoj obeh polov (moškega in ženskega) v otroku ne glede na njegov spol.

Soodvisnost med kognitivnim tempom in različnimi vzgojnimi vplivi je bila dokazana z izsledki številnih raziskav (Marentič Požarnik, Magajna in Peklaj, 1995, str. 31). Nekatere raziskave kažejo, da so odzivi staršev na dojenčka in malčka v odvisnosti od njegovega spola. Odkrili so (Marjanovič Umek in Zupančič, 2004, str. 249), da se odrasli celo na novorojenčke odzivajo različno. Če novorojenček, za katerega mislijo, da je deček, joka, to večkrat pripisujejo njegovi jezi, če pa mislijo, da je deklica, jok večkrat pripisujejo strahu. Podobno se na drugačen način igrajo z malčki. Če menijo, da so otroci deklice, z njimi več govorijo in pri njih stimulirajo manj telesne ter več socialne dejavnosti, kot če mislijo, da so dečki. Na ta način odrasli spodbujajo razvoj vedenja glede na spol in posledično krepijo spolne stereotipe.

Deklice v razvoju dobivajo veliko več spodbud za izražanje in refleksijo čustev kot dečki. Mame se namreč pogosteje odzivajo na čustvena stanja deklic kot dečkov, bolj spodbujajo deklice k prijaznosti, upoštevanju drugih in sočustvovanju z njimi. V pogovoru oba starša uporabljata večje število in več izrazov za čustva s hčerkami kot s sinovi. Otrokovo obnašanje oblikujejo socializacijski agensi preko spolnega tipiziranja (Furlan, 2006, str. 48).

»Punčka je prvi simbol materinstva, ki ga naša kultura (ne pa tudi vse druge) priznava kot igračo za deklice.« (Oakley, 2000, str. 204). A. Oakley (prav tam) navaja, da je funkcija igranja s spolno stereotipnimi igračkami, v tem, da se deklice socializirajo v matere in gospodinje. Poleg tega avtorica (prav tam, str. 206) svari, da so punčke nerealna podoba realnega telesa, prav tako "plastični" dojenčki, ki so v nasprotju s toploto živega dojenčka in predvsem nestvarno povezane z izkušnjo skrbi za otroke. Avtorica celo ugotavlja, da so lutke z genitalijami še bolj sporne, saj jih imajo običajno samo lutke otrok moškega spola, medtem ko lutke ženskega spola nimajo genitalij, kar kaže na zatiranje ženske spolnosti v naši kulturi.

»Šele tedaj, ko bomo demistificirali materinstvo in emancipirali očetovstvo, lahko pripravimo pot za trezno in objektivno razmišljanje o sodobnem starševstvu. Samo na ta način lahko materinstvo in očetovstvo, ki sta združena v skupnem starševstvu, uresničita svoj osnovni cilj, vzgojo nove generacije svobodnih in ustvarjalnih, zadovoljnih in srečnih prihodnjih rodov« (Brajša, 1987, str. 12).

4.2.2 Mediji kot spodbujevalci stereotipov

V sodobni potrošniški družbi se tudi vzgoja otrok ne more ogniti marketinškim potezom. Otroci so "žrtev" reklam, ki jim vsiljujejo spolno stereotipne vloge in spolno stereotipno identifikacijo na vsakem koraku. Reklame ponujajo idealizirane podobe, ki otroke nagovarjajo na vsakem koraku (Oakley, 2000, str. 204).

Težko si predstavljamo svet brez medijev, ki nas povsod obdajajo in »obvladujejo sodobno družbo, so odločilni za naše življenje in zagotavljajo informacije, zabavo ter ponujajo stereotipe, identitete in neskončne možnosti identifikacij. Množični mediji s pomočjo gibljivih slik, ponavljajočih se podob in sporočil ter s pripovedovanjem zgodb najintenzivneje vodijo in usmerjajo naša življenja« (Furlan, 2006, str. 102). Po Hallovi teoriji reprezentacije (prav tam) si ljudje delimo "pomenske zemljevide", ki nam zagotavljajo okvir in predstavljajo skupni prostor vseh interpretacij dogodkov in pomenov. Mediji pa nekatere interpretacije omejujejo in privilegirajo določene pomene in interpretacije nad drugimi. Moč definiranja in oblikovanja privilegiranih interpretacij in stališč pa imajo v medijih samo nekatere skupine: ekonomske, politične, etične in spolne (Furlan, 2006, str. 102–103). Mediji prenašajo tudi izkrivljena sporočila o spolu in ustvarjajo "idealizirane modele" spolnih vlog. Mediji prikazujejo in favorizirajo privlačna telesa, oglasi spodbujajo seksualnost in lepoto, pa tudi nasilje, ki je pogosto v zabavni industriji in neodgovorno prispeva k širjenju nasilja, tudi fizičnega, moških nad ženskami. Stearns (v Furlan, 2006, str. 104) imenuje trend prikazovanja vse vitkejših telesnih idealov, medtem ko telesna teža ljudi narašča, zgodovinska ironija. Neskladje med idealizirano in realno podobo ima lahko resne posledice. Na eni strani je to nezadovoljstvo pri ženskah ter po mnenju nekaterih psihologov depresije in celo samomori med moškimi (Furlan, 2006, str. 105). Kljub temu, da Slovenski oglaševalski kodeks izrecno prepoveduje manipuliranje s spolnimi vlogami, B. Starovasnik (v Furlan, 2006, str. 105) meni, da je pojavljanje stereotipnih spolnih vlog v množičnih medijih sredstvo za ohranjanje in utrjevanje položaja vladajočih v družbi, kjer vlada seksizem oziroma prevlada moških v vlogi nosilcev družbene moči nad ženskami.

Danes je hedonizem središčna točka naših prizadevanj, tako moških kot žensk. Propagirajo ga revije in drugi mediji. N. Furlan (2006, str. 109–110) piše, da je značaj današnjega človeka potrošniške družbe zabava, ki nudi zadovoljstvo s trošenjem blaga, hrane, pijače, cigaret, ljudi, predavanj, knjig, filmov ..., z menjanjem in sprejemanjem, barantanjem in trošenjem.

Vse postane predmet menjave in potrošnje, tako duhovne kot materialne dobrine, kar se odraža tudi v sferi intimnosti in medsebojnih odnosov. Ljudje in medosebni odnosi tako postajajo vse bolj podvrženi "fast food" mentaliteti. Avtorica (prav tam) pravi, da sta plastičnost in izumetničenost tako postala glavna stereotipa podob obeh spolov in njihovih medsebojnih odnosov.

»Križa identitete, križa moškosti, križa ženskosti, križa družine, križa medosebnih odnosov, križa partnerskih odnosov ...; zdi se, kot da je križa skupni imenovalec sodobnega sveta, sveta, v katerem vladajo predsodki. Sveta, ki se namesto, da bi se osvobajal predsodkov in spolnih stereotipov, osvobaja okov političnih, ekonomskih, religijskih, ideoloških ujetosti« (Furlan, 2006, str. 125).

4.2.3 Vrtec in šola kot spodbujevalca stereotipov

V mnogih državah (EACEA, 2010, str. 24) imajo v šolah nacionalni kurikulum. Ukvarjanje z vprašanji spolov ni izrecen cilj v kurikulumih v Belgiji (francoski skupnosti), Estoniji, Italiji, Latviji, na Madžarskem, Poljskem, Portugalskem, v Romuniji in Sloveniji – razen za predšolsko vzgojo (EACEA, 2010, str. 53). Uradni kurikulumi v evropskih državah enakost spolov redko posebej obravnavajo, vendar je v njih nekaj s spolom povezanih postavk (prav tam, str. 24).

Slovenija sodi v skupino, kjer šolski učni načrt nima ciljne usmeritve, ki bi zmanjševala spolno segregacijo in spolne stereotipe. Še bolj vprašljiv je t. i. prikriti kurikulum, ki prinaša množico sporočil, ki pogosto krepijo spolne stereotipe in tako v času šolanja vzdržujejo delitev dela po spolu. To pomeni, da se učitelji premalo zavedajo ali pa sploh ne, kako pri organiziranju in razvrščanju pristajajo na stereotipne razlike med spoloma in s tem močno vplivajo na vedenje učencev. S. Vlasić (2010, str. 144–145) pravi, da šolske in tudi predšolske vsebine in načini poučevanja lahko utrjujejo prevladujoče stereotipe o spolnih vlogah v družbi, lahko pa služijo kot sredstvo za preseganje stereotipov. Nekateri raziskave (Vlasić, 2010, str. 145) kažejo, da učni programi in učbeniki vloge spolov večinoma upodabljajo zelo rigidno in stereotipno.

Naj opišem osebno izkušnjo, ko je hči odšla v šolo v naravi. Učiteljica tretjega razreda je na uvodnem sestanku predstavila učni načrt. Posebej je poudarila, da bo delo z učenci na terenu,

tj. učenje smučanja in športne aktivnosti, kar je "moško delo", vodil učitelj, medtem ko bo dela, kot so skrb za potrebščine, pospravljanje in druga "gospodinjska opravila", opravila spremljevalna učiteljica, dekleta pa naj bi ji pomagala. Učenci naj bi se počutili kot doma, ko sta z njimi oče in mati. Ocenjujem, da je bila v tem primeru spolno stereotipna delitev dela ne samo izvajana, ampak tudi načrtovana.

Študije teh manj formalnih odnosov (EACEA, 2010, str. 24–25) dosledno razkrivajo prevlado fantov (posameznikov ali skupin) glede šolskega prostora, ki ga zavzemajo, časa, ki ga zahtevajo od učiteljev, in vpliva, ki ga imajo na druge svoje vrstnike. Tudi kadar učitelji menijo, da učence obravnavajo enako, pogosto bolj cenijo fante, posvečajo jim več pozornosti, hkrati pa pri učenkah ustvarjajo večjo odvisnost. Več študij iz različnih držav (prav tam) je pokazalo, da učitelji in učiteljice spodbujajo pasivnost in prilagodljivost učenk, sočasno pa cenijo samostojnost in individualnost učencev. Fantom dovolijo, da so bolj nagajivi, ker menijo, da to sodi k njihovi naravi, iz istega razloga pa od deklet pričakujejo, da prevzemajo "gospodinjska" opravila, npr. skrb za druge in pospravljanje razreda. Dekleta veljajo za bolj kooperativna in manj zmožna, fantje pa za bolj samozavestne in zmožnejše. Tudi kadar dekleta veljajo za boljše učenke, to bolj pripisujejo vedenjskim vzorcem kot kognitivnim ali intelektualnim sposobnostim; dekleta naj bi bila pri delu bolj pikolovska in naj bi se "več učila" kot fantje (EACEA, 2010, str. 27).

Slovenski javni vrtci delajo po Kurikulumu za vrtce (1999), v katerem je med drugim posebej zapisano, da je treba omogočiti enake možnosti glede na spol. Eden od ciljev v Kurikulumu za vrtce (prav tam, str. 5) je »oblikovanje pogojev za večje izražanje in ozaveščanje skupinskih razlik (nediskriminiranost glede na spol, socialno in kulturno poreklo, svetovni nazor, narodno pripadnost, telesno in duševno konstitucijo).«

V poglavju Družba piše, da morajo otroci »v vrtcu dobiti konkretne izkušnje uresničevanja temeljnih človekovih pravic in demokratičnih načel ... /.../ Hkrati pa morajo vsakdanje življenje, delo in dejavnosti v vrtcu, omogočiti razvijanje občutka varnosti in socialne pripadnosti, ki temelji na ideji enakosti in nediskriminatornosti (glede na spol, socialno in kulturno poreklo, veroizpoved, telesno konstitucijo itn.)« (Kurikulum za vrtce, 1999, str. 32).

Cilj področja Narava je (prav tam, str. 50): »otrok ima možnost za rahljanje stereotipov, povezanih z razliko med spoloma.« Celo pri primerih dejavnosti za otroke od 1. do 3. leta

(prav tam, str. 52) posebej omenja, da otrok »pridobiva konkretne izkušnje z menjavanjem vlog, povezanih z razliko med spoloma (menjavanje vlog v spolno specifičnih igrach in dejavnostih, ki vključujejo domače delo, negovanje otrok, različne poklice.« Vloga odraslih v vrtcu (prav tam, str. 54) je, da poskrbijo za okolje, v katerem lahko otroci oblikujejo varno spolno identiteto, seznanjajo otroke celo s seksizmom (tudi rasizmom, nacionalizmom) in ne dopuščajo pripomb, nagovarjanja in dejanj, ki ljudi stereotipizirajo, prav takšne naj bodo tudi igrače (npr. dojenčki obeh spolov ipd.).

V poglavju Gibanja (Kurikulum za vrtce, 1999, str. 18) v napotkih za ravnanja oziroma vlogo odraslih piše, naj odrasli »deklince in dečke enako spodbujajo, da se vključujejo in preizkušajo v različnih gibalnih zvrsteh«. Seveda pa tako kot za šole velja tudi za vrtce, da "prikriti kurikulum" vključuje tudi nezavedno delovanje, ki je posledica osebnih stališč in vrednostnih sistemov posameznega strokovnega delavca.

Glede na raziskavo N. Škrjanc (2007, str. 51) v slovenskih vrtcih večina vzgojiteljic in pomočnic vzgojiteljic ni spolno stereotipnih, vendar pa opaža prisotnost izjav, ki kažejo na diskriminacijo in vsebujejo opazke o zunanjem izgledu dečkov in deklic. Avtorica (prav tam, str. 54) navaja, da se tri četrtine anketiranih vzgojiteljic in pomočnic vzgojiteljic strinja s trditvijo, da so razlike med spoloma naravne, nujne in neizogibne.

N. Škrjanc (2007, str. 57) ugotavlja, da rezultati raziskave v slovenskih vrtcih ne potrjujejo bistvenih razlik stopnje stereotipnosti glede na dolžino delovne dobe strokovnih delavk v vrtcih. Raziskava (prav tam, str. 64) pa je pokazala, da so vzgojiteljice in pomočnice vzgojiteljic, zaposlene v primestnih in vaških vrtcih, bolj stereotipne kot vzgojiteljice in pomočnice vzgojiteljic v mestnih vrtcih. Avtorica (prav tam, str. 60) ugotavlja, da stopnja izobrazbe vpliva na stereotipnost, saj stereotipnost pada z višino izobrazbe kljub pomisleku, da je razlika majhna in je šlo za raziskavo na priložnostnem vzorcu. N. Škrjanc (2007, str. 68) ugotavlja, da se v slovenskih vrtcih večina vzgojiteljic in pomočnic vzgojiteljic zaveda spolnih stereotipov in njihove vloge pri vzgoji, kar je prvi korak k odpravljanju razlik v vzgoji dečkov in deklic.

»Svet potrebuje humanizacijo, ki človeka obvaruje pred vsiljenimi negativnimi spolni stereotipi ali predsodki, ki so se skozi zgodovino oblikovali in ohranjali.« (Furlan, 2006, str. 83). Vrtec in šola imata pri tem zelo pomembno vlogo. N. Turnšek (2009, str. 30) pravi, da se

v vrtcih otroci premalo dejavno vključujejo v dogajanje, v soodločanje, saj je otrokov vsakdan v mnogih pogledih določen vnaprej. Trdi (prav tam), da z ustvarjanjem demokratičnih poti, dogovarjanjem in sooblikovanjem življenja v vrtcu otroci pridobijo neposredno izkušnjo življenja v demokratični skupnosti odraslih in otrok. »Socialno znanje, ki ga otroci pridobivajo v predšolskem obdobju, je temelj otrokovega uspešnega uveljavljanja v socialnih vlogah v družbi prihodnosti ...« (Turnšek, 2009, str. 35).

5 ZAPOSLOVANJE IN SPOLNA SEGREGACIJA

5.1 Spolna diskriminacija pri zaposlovanju in plačah

V preteklosti prisoten strah, ki je ženskam onemogočal zaposlovanje, je še vedno prisoten. V zaposlovanju žensk so v preteklosti mnogi videli tudi številne nevarnosti, saj bi se s konkurenco ženskih izobraženek lahko zmanjšali moški zaslužki, kar bi predstavljalo veliko gospodarsko nevarnost, zmanjšalo bi se število porok in trpelo bi družinsko življenje; izobrazba naj bi ženske po biologistični razlagi oslabilila za bodoče materinstvo, zaradi prevelike uporabe možganov naj bi se "degenerirala" njihova fizična krhkost, saj naj bi ženske po naravi potrebovale podrejenost (Ličen, 2002, str. 18).

T. Hernavs (2005, str. 20) navaja, da je zaposlovanje žensk na prehodu v dvajseto stoletje posledica prevzemanja vloge "poučevanja" in "negovanja" kot tipično ženskih dejavnosti, v Ameriki pa tudi posledica pomanjkanja moških (po ameriški državljanski vojni), s čimer je družba podprla zaposlovanje žensk. Zelo pomemben dejavnik pa je bila tudi ekonomičnost, saj so bile ženske za svoje delo slabše plačane, kar se opravičuje z dejstvom, da ženskam ni treba podpirati družin. Neplačano delo poudarja ženski altruizem in prirojeno ženstvenost. Tudi v slovenski zgodovini je bil učiteljski poklic rezerviran za moške, šele kasneje, po sprejetju Slovenskega osnovnošolskega zakona leta 1869, je postal dostopen ženskam, ki so z uveljavitvijo zakona postale pravno-formalno enakovredne moškim kolegom (Ličen, 2002, str. 8). Slovenci smo leta 1919 dobili svojo prvo univerzo, ki je vrata odprla tudi ženskam (prav tam, str. 9). Ženske učiteljice pa so morale biti v celibatu, s čimer se nekatere niso strinjale, druge pa so bile njegove zagovornice. Celibat je bil dokončno odpravljen šele po letu 1918. (prav tam, str. 19). A. Puhar (2004, str. 261) navaja, da je zahteva po celibatu učiteljic izhajala iz prepričanja, da bi se otroci pokvarili, če bi prišli v stik s poročenimi (kontaminiranimi) ženskami.

S. Walby (1999), ki je razvila drugačen pristop k razumevanju spola v sodobnih družbah, trdi, da obstaja šest patriarhalnih struktur, med katerimi sta prevladujoči patriarhalni strukturi država in zaposlovanje. Javni patriarhat je družbena oblika, kjer imajo ženske dostop do javnih in zasebnih sfer, torej se lahko zaposlijo, vendar znotraj zaposlovanja dobijo slabša delovna mesta ali pa so za svoje delo manj plačane kot moški na istih položajih.

A. Barle Lakota (2010, str. 18) pravi, da je Evropa enakost spolov uzakonila: 119. člen Rimske pogodbe (1957 v Barle Lakota, 2010, str. 18) je za moške in ženske določil enake zaposlitvene pravice in enako plačilo; v Direktivi o enakem plačilu iz leta 1975 je bil vnesen koncept enakega plačila za enakovredno delo; Direktiva o enakem obravnavanju iz leta 1976 pa je enako obravnavo razširila na mnoga zaposlitvena področja, usposabljanje in delovne razmere.

Poraja se mi vprašanje, kako je sploh mogoče, da je po statističnih podatkih žensko delo še vedno slabše plačano, če je od prve uzakonitve enakih možnosti, pravic in plačila za oba spola minilo dobrih petdeset let?

Ne glede na vsebino dela, je moško delo v vseh družbah višje cenjeno kot žensko. Večina moških takšno stanje podpira, saj jim prinaša ekonomsko korist in višji socialni status. Moški, zaposleni v tradicionalno ženskih poklicih, predstavljajo za to večino določeno grožnjo, saj spodbijajo trenutno stanje (Hernavs, 2005, str. 22). Tradicionalna segregacija (Owen, 2003, str. 3) po spolu je vplivala tudi na trg dela, kjer je bilo manj zapletov pri vključevanju žensk v tradicionalno moške poklice, saj imajo le-ti boljši status in boljše plačilo, medtem ko so ženski poklici manj cenjeni in slabše plačani, zato se moški zanje neradi odločajo.

T. Hernavs (2005, str. 20) se zdi zanimivo, da večina poklicev, ki danes "tradicionalno" pripadajo ženskam, sprva ni bila namenjena zaposlovanju žensk. Pred devetnajstim stoletjem namreč ženske v mnoge poklice, v katerih danes prevladujejo, sploh niso imele vstopa.

Poučevanje so tako feministke kot nefeministke dolgo imele za "dobro službo" za ženske. Prve so poučevanje videle kot uspešen izid prizadevanj za vstop žensk v različne poklice in javno življenje, druge pa kot širjenje ženske materinske in družinske skrbniške vzgoje. Sčasoma se je položaj učiteljevanja v hierarhiji poklicev začel slabšati, mogoče prav zaradi močne odvisnosti od ženskega osebja (EACEA, 2010, str. 28).

Delitev dela po spolu je mit, trdijo feministke. A. Oakley poudarja, da gre za mit in družbeni konstrukt idealizirane podobe ženske kot matere. A. Oakley (2000) pravi, da je pri vzgoji žensk prisoten mit o materinstvu, ki izvira iz prepričanja, da si morajo vse ženske želeti otroke. Mit o delitvi dela opisuje, da je ženskam v družinski skupnosti dokazana domača vloga kot nekaj naravnega, univerzalnega in neizbežnega (Furlan, 2006, str. 31). Trditev številnih antropologov, da je vzorec "ženska – gospodinja in moški – ne gospodinja" vzorec, ki se obnavlja v družbeni strukturi vseh človeških skupnosti, bržkone najbolj vplivni del mita o delitvi dela po spolu (prav tam, str. 33). Mit o delitvi dela izkrivlja resnično stanje. Za vsako delo, za katero ta antropološki mit trdi, da je izključno žensko ali moško, lahko navedemo številne nasprotno zglede, iz česar lahko zaključimo, da delitev dela po spolu ni univerzalna in zanjo ni nobenega razloga. (prav tam, str. 35).

Kot dokazuje Darwinova evolucijska teorija, se organizmi prilagajajo glede na življenjske možnosti (Stefan, 2012), s čimer se spreminjajo (variacija), kar omogoča izbor 'boljših in močnejših' (selekcija). Če so torej imele (imamo) ženske samo omejene možnosti, ne moremo pričakovati, da bodo razvile vse potenciale, prav tako pa obstaja možnost, da se bodo prilagodile ali razvile svoje strategije (variacije), ki jim bodo omogočile preživetje. »Čeprav je v slovenskem prostoru močno navzoč etični imperativ enakopravnosti in enakovrednosti spolov, ki je v veliki večini tudi uzakonjen ter predstavlja pravno podlago in tako teoretično ozadje za praktičen razvoj enakovrednosti in enakopravnosti spolov, se ta še vedno zdi kot nedosegljivi ideal. /.../ Ženske danes bolj kot kdaj koli prej aktivno sodelujejo v družbenem življenju, opravljajo tako "ženske" kot "moške" poklice, moški pa se približujejo družini in aktivnemu očetovstvu oziroma starševstvu. Oba spola se osvobajata predsodkov in stereotipov, vendar so ti še vedno močno zakoreninjeni v slovenski družbi« (Furlan, 2006, str. 124).

T. Salecl (v Štaudohar, 2010) direktorica urada za enake možnosti pravi: »Predvsem gre za neenakost na trgu dela, pa stereotipi in še enkrat stereotipi. Zakonodajo smo v Sloveniji uredili dobro, a problem neenakosti žensk in moških se v praksi še vedno ne vidi dovolj. Velikokrat se ga prikriva z nekimi splošnimi prepričanji, da je stvar vsake posameznice, kako izkoristi potenciale, da imajo ženske vse možnosti, da se dokažejo, da uspeh ni odvisen od tega, kakšnega spola si itd. Skratka, družba še ni ozavestila, da morda ženska ravno zaradi predsodkov in kulturnih vzorcev že v osnovi nima enakih možnosti /... / Problem je tudi ta, da se oči celotne javnosti usmerijo na kakšno posameznico, ki ni ravno vzorčni model. In se

potem njeno delo posploši na celotno populacijo žensk. Če vzamemo za primer menedžerko, ki "zavozi" podjetje, bo veliko ljudi reklo, "kar poglejte, saj smo vedeli, da so ženske nesposobne, nimajo kaj delati na direktorskih položajih". Z moškimi, ki naredijo napake, se družba in mediji ukvarjajo precej manj. V veliko podjetjih se ženske "pripusti" na vodilne položaje šele takrat, ko je podjetje v nerešljivi situaciji.«

Glede na podatke Statističnega urada RS (Vertot, 2010) ženske doma niso več tako močno izkoriščane s strani moža, so pa izkoriščane kolektivno in podrejene na javnih prizoriščih (npr. v politiki, vodenju podjetij itd.). Po podatkih Statističnega urada RS (prav tam) je bilo npr. na zadnjih volitvah poslancev iz Slovenije v Evropski parlament leta 2009 med 81 kandidati nekaj manj kot 50 odstotkov žensk, med izvoljenimi pa jih je bilo le 28,6 odstotka, kar dovolj zgovorno dokazuje, da je javni patriarhat v naši družbi zares prisoten.

T. Hernavs (2005, str. 16) meni, da imajo zelo verjetno mnogi moški v sebi željo po opravljanju tradicionalno feminiziranega poklica, kot je na primer poklic vzgojitelja, pa to željo v sebi zatrejo kot neprimerno in izberejo drugo poklicno pot. Seider in Dowling (v Hernavs, 2005, str. 16) menita, da je za moške prilaganje družbenim mitov o moškosti, težavno in mnogim povzroča krizo moškosti, celo "spolno paniko", kot Dowling imenuje konfuzijo, ki jo posameznik občuti, če ne ustreza stereotipnim konceptom svojega spola.

Večina avtorjev, ki so omenjeni v tej magistrski nalogi, se strinja, da sta za vzgojo potrebna in pomembna oba starša, iz statističnih podatkov in izkušenj pa vemo, da družine niso vedno skupek očeta, mame in otrok. Ker naj bi bila naloga vrtca tudi zmanjševati primanjkljaje v družini, je toliko bolj pomembna zastopanost obeh spolov pri delu z otroki v vrtcu.

S prisotnostjo moških vzgojiteljev v vrtcih bi se družba lažje spopadala in otresla stereotipnih predstav in predsodkov, povezanih z razliko med spoloma. S tem bi lahko otrokom ponudili vzornike obeh spolov, kar bi zmanjševalo morebitne deficite, ki jih imajo otroci v družini, in nudilo možnost socialnega učenja prek zgledov in pridobivanja socialnih izkušenj s predstavniki obeh spolov, posledično pa bi se lahko demistificiralo materinstvo in emancipiralo očetovstvo. Kot pravi Brajša (1987), bi se tako otresli mitov iz preteklosti.

5.2 Spolna diskriminacija na delovnem mestu

5.2.1 Dva teoretska pristopa: konvencionalne in feministične teorije

C. L. Williams (1995, str. 6–7) navaja dva teoretična pristopa, zakaj spol ovira kariero in ekonomski uspeh žensk. Prve so konvencionalne teorije, po katerih ženske ne morejo biti tako uspešne kot moški, ker so po naravi manj agresivne in ambiciozne, medtem ko so moški bolj superiorni in imajo boljše organizacijske zmožnosti. Drugi pristop pa predstavljajo feministične teorije, ki zavračajo domnevno manjšo sposobnost žensk, trdijo pa, da imajo ženske slabši izhodiščni položaj zaradi diskriminacije in spolnega nadlegovanja. Glede na feministične študije obstajajo prepreke za ženske, ki jih imenujejo "stekleni strop". Izraz "stekleni strop" odlično ponazarja opis delovanja navidezno neopaznih preprek, ki ženskam preprečujejo, otežujejo oziroma onemogočajo napredovanje in dostopnost do boljših poklicnih položajev. Vzrok je po mnenju feministk v organizacijski dinamiki na delovnem mestu in ne v ženski naravi (femininosti).

V Sloveniji je prisotna horizontalna in vertikalna poklicna segregacija ter feminizacija poklicev (Aupič, 2004). Tudi Linehan (v Aupič, 2004) omenja prepreke, imenovane "stekleni strop", ki ženskam preprečujejo napredovanje po hierarhični lestvici, ko se »potencialno neugodni dejavniki, ki vplivajo nanje (materinstvo, tradicija), prekrivajo s pričakovanji menedžmenta, ki jih sprožijo podzavestni moški koncepti, stereotipi in pričakovanja« (prav tam, str. 30). Ženske zasedajo nižje vrednotene vloge in položaje z nižjim statusom, poleg tega so ženske na menedžerskih mestih pogosto bolj obremenjene od moških prav zaradi usklajevanja poslovnega in zasebnega življenja, kar pa ne pomeni, da dela ne opravljajo enako dobro (prav tam, str. 29).

Na poklicno segregacijo (Aupič, 2004, str. 30) vpliva tudi izključevanje žensk iz formalnih ali neformalnih poznanstev, ki med moškimi nastajajo zunaj delovnega časa (druženje, šport ipd.), t. i. "moški klub" – mreža poznanstev, ki ženskam prikriva poslovne podatke, odreka poslovne priložnosti in pripomore k poklicni osamitvi. Ženske so v podrejenem položaju tudi pri ocenjevanju na delovnem mestu, saj se njihovo delo bolj kot po sposobnostih in dosežnih presoja na podlagi domnev o njihovem družinskem življenju, odgovornostih in namelih. Iz istega razloga so pogosto preslišani tudi njihovi predlogi in mnenja (prav tam).

5.2.2 Tokenizem in »stekleno dvigalo«

Teorija o tako imenovanem "tokenizmu" (Williams, 1995) je spolno nevtralna. Gre predvsem za zaznamovanost manjšinskega dela zaposlenih znotraj večine. Večina literature o tokenizmu (prav tam, str. 67) je bolj osredotočena na ženske, ki se zaposlijo v moških poklicih. Kanter (v Williams, 1995, str. 66 in 67) je ugotovil, da so ženske pogosto marginalizirane zaradi spola in ne zaradi delovnih veščin. Kljub vsemu morajo ženske skozi vrsto izobraževanj in imajo enak izobrazbeni nivo kot moški kolegi. Kanter (v Williams, 1995, str. 67) trdi, da je najbolj viden učinek tokenizma takrat, kadar manjšina ne presega 15 % vseh zaposlenih. Vendar pa se v primeru, kadar so v manjšini moški, torej v feminiziranih poklicih, kaže (prav tam, str. 68–72), da moškim celo godi manjšinska izpostavljenost, saj so opazljivi, izstopajoči in ima v tem primeru njihova "zaznamovanost" celo prednosti. V nasprotju z ženskami so moški celo bolj zaščiteni pred diskriminacijo in nadlegovanjem, predvsem s strani nadrejenih, moških in žensk.

C. L. Williams (1995, str. 81) pravi, da moški več zaslužijo kot ženske na istem položaju tudi v feminiziranih poklicih. V Sloveniji glede na poklice, ki so del javne službe, kot so učitelji in vzgojitelji, ni tako, saj je višina dohodka določena z Zakonom o sistemu plač v javnem sektorju (UL RS št. 108/2009), ki določa plačno lestvico. Zakon o uravnoteženju javnih financ (UL RS št. 40/2012) določa izhodiščno plačo za plačne razrede, ki so določeni s Kolektivno pogodbo za javni sektor (UL RS št. 57/2008). Tako so plače javnih uslužbencev, kamor sodijo tudi vzgojitelji in pomočniki vzgojiteljev, določene vnaprej, ne glede na spol.

V. Kozmik (v Hernavs, 2005, str. 31) poudarja, da so prav tako kot ženske, diskriminirane zaradi materinstva (zasebna sfera), moški diskriminirani zaradi poudarjanja njihove poklicne kariere (javna sfera). Fuchs (v Furlan, 2006, str. 121) z raziskavo o zaposlitveni segregaciji po spolu opozarja, da je ženskam onemogočeno napredovanje na višje položaje zaradi prepričanja delodajalcev, da bo ženska zaradi svoje pretirane čustvenosti ogrozila posel oziroma poslovanje podjetja, medtem ko delodajalce ni kaj prida zanimalo čustveno obnašanje moških. Spolni stereotipi in predsodki so tako v preteklosti kot v današnjih dneh v službi zagotavljanja moči oz. premoči moških nad ženskami. V tem pogledu so podtalni "agentje" zagotavljanja hierarhije med spoloma in s tem uničujoč element enakopravnih medsebojnih odnosov (Furlan, 2006, str. 121).

Po mnenju C. L. Williams (1995, str. 83) imajo moški boljši položaj, so lažje zaposljivi, imajo večjo možnost napredovanja in so bolje sprejeti v službeni subkulturi. Predvsem imajo dobro izhodišče in podporo nadrejenih (npr. ravnatelja), če je nadrejeni moški (prav tam, str. 90). Dejstvo je, da je položaj moških v ženskih poklicih pogosto tudi pod drobnogledom zaradi morebitnih zlorab, vendar so moški, ki premagajo tovrstni stres in ostanejo pogosto favorizirani, čemur C. L. Williams (1995, str. 108) pravi »fenomen učinka steklenega dvigala«. »Tokenizem« in »učinek steklenega dvigala« sta v slovenskem prostoru raziskovali v svojih diplomskih nalogah Z. Pratneker (2008) in E. Ličen (2002).

Nasprotno kot C. L. Williams (1995) Z. Pratneker (2008) ugotavlja, da v Sloveniji v zdravstvenem poklicu ni tako. E. Ličen (2002) pa v raziskavi o učiteljskem poklicu, kjer sicer ugotavlja, da neenakopravnost obstaja kot privilegiran položaj moških, ocenjuje, da o stigmatizaciji moških v feminiziranih poklicih govori ameriška literatura, medtem ko v Sloveniji v učiteljskem poklicu ni tako. Vendar (prav tam, str. 65) ugotavlja: »Iz svoje raziskave lahko potegnem spoznanje, da so moški učitelji zelo priljubljeni tako med samimi učenci kot tudi sodelavci, ravnateljem in starši. Vsi navedeni bi si želeli, da bi bilo učiteljev več. Učenci pri učitelju cenijo predvsem njegovo strogo naravo in preudarnost, medtem ko pri učiteljici njeno pripravljenost do pomaganja, materinskost. Tu bi lahko potegnili vzporednice učitelja z očetom in učiteljice z mamo. To sta dve tipični lastnosti, ki jih družba pripisuje moškim oz. ženskam. /.../ Podatki nam kažejo, da je bilo v Sloveniji v šolskem letu med ravnatelji osnovnih šol 56 % moških, kar pomeni, da je moških na vodilnih položajih veliko glede na njihovo udeležbo v poklicu.«

Če ugotovitve iz prejšnjega poglavja, da je vzorec "ženska – gospodinja in moški – ne gospodinja" verjetno najbolj vplivni del mita o delitvi dela po spolu (Furlan, 2006, str. 33), primerjamo z zapisom E. Ličen (2002), ki navaja učiteljičino pripravljenost do pomoči in materinskost ter priljubljenost učitelja, ki je strog in preudaren ter deležem moških ravnateljev glede na delež moških v poklicu učitelja, se poraja vprašanje, ali je v Sloveniji res povsem drugače kot drugje.

V Resoluciji Evropskega parlamenta (2011) o zgodnjem učenju v Evropski uniji med drugim piše, da: »... poziva države članice, naj začnejo reševati vprašanje enakosti spolov v vzgojno-varstvenem delu z izvajanjem politike, ki bo pripomogla k zvišanju števila moških v ustanovah za predšolsko vzgojo in varstvo /.../ ker so cilji predšolske vzgoje in varstva

pogosto preveč povezani s trgom dela ter preveč osredotočeni na potrebo po večjem zaposlovanju žensk in premalo na potrebe in interese otrok /.../ ker vzgoja otrok tradicionalno šteje za naravno žensko delo, kar je privedlo do prevladovanja žensk v predšolski vzgoji in varstvu ...«

S. Farquhar (2006, str. 7–9) navaja podatke raziskave, izvedene na Novi Zelandiji, ki so pokazali, da je delo z otroki predvsem zelo feminiziran poklic. Prvi politični odziv je bil, da je to sprejemljivo, saj ščiti delovna mesta žensk, zato so bili tudi spremembam nenaklonjeni. Poleg tega je prevladujoče mnenje, da si ženske tega želijo, medtem ko se moški za delo z otroki odločijo le, če so se že preizkusili v drugih karierah in/ali očetovstvu.

5.3 Feminizirani poklici

C. L. Williams (1995) navaja štiri feminizirane poklice: negovalke, osnovnošolske učiteljice, knjižničarje in socialne delavce. Owen (2003, str. 2) navaja, da je delež moških v poklicih, ki vključujejo delo z otroki, okrog 1 %. Pri tem pa poudarja, da gre za neenake možnosti, saj otroci, ko vstopijo iz domačega v institucionalno okolje, vstopajo predvsem v prostor, kjer so zaposlene ženske, kar se po predšolskem obdobju nadaljuje tudi v šoli.

E. Ličen (2002, str. 18) navaja, da je bil poklic vzgojiteljice od začetka razvoja otroškega varstva domena žensk. Tako so v prvih slovenskih vrtcih otroke vzgajale t. i. vrtnarice. Moški so občasno nastopali le v vlogi ravnateljev. Avtorica (prav tam, str. 20) piše, da so v 1. desetletju 20. stoletja učiteljice številčno že presegle učitelje, učiteljski poklic pa se je z množičnim vstopanjem žensk v šolstvo feminiziral. Feminizacija učnega osebja je pomenila povečanje števila šolskih mest, podaljšalo se je šolsko leto in ohranilo nespremenjene stroške za plače. Dejstvo, da ženska lahko uči množico otrok, so utemeljevali s trditvami, da je poučevanje "naravno" žensko delo, saj je to razširitev njene gospodinjske vloge iz zasebnega v javno. Delo učiteljic so poimenovali kar "družbeno materinstvo" (prav tam).

Feminizirani poklici, kamor sodi tudi poklic učiteljice, so po mnenju Skeltona in Lucey (v Peček in Lesar, 2006, str. 61) »razlog za slabši uspeh fantov /.../ učiteljice naj bi vzpodbujale "ženski" učni stil, način obnašanja, in ne tudi "moškega".« V profesionalnem razvoju učiteljev govorimo o »refleksiji iz neracionalnih izvorov vedenja«, kajti kot je dejal Hamachek (1999, v Korthagen, 2009, str. 13): »Zavestno učimo to, kar znamo, podzavestno to, kar smo.«

Vzgojiteljski poklic je v svetu in pri nas še mnogo bolj feminiziran kot učiteljski, kar dokazujejo tudi statistični podatki Statističnega urada RS (Ložar, 2011). V oddelkih prvega starostnega obdobja je v šolskem letu 2010/2011 delalo le 0,17 odstotka moških, v drugem starostnem obdobju pa 0,92 odstotka. Delež moških na mestu pomočnika vzgojitelja je nekoliko višji (2,71 odstotka). V drugih državah je stanje podobno: nižja kot je stopnja izobraževanja, večji je delež zaposlenih žensk (Brnot in Malešič, 2011). Opazimo pa (prav tam), da je v Sloveniji delež zaposlenih žensk na nižjih stopnjah izobraževanja najvišji (97,6 odstotka) med primerjanimi državami.

Oprelitev določene službe kot tipično ženske namreč pripomore k mirovanju statusa tega poklica ali k njegovemu nižanju in hkrati reproducira te stereotipe in mentaliteto. Še vedno je namreč močno prisotna stereotipna ideja, da ženska je in bo zadovoljna s situacijo, ki ji je namenjena. Nasprotno velja za moškega; morda je prav ta člen oziroma ta glas potreben za učinkovitejši boj za dvig nekaterih standardov, izboljšanje delovnih razmer in profesionalizacijo programov predšolske vzgoje (Mlakar, 2012, str. 26).

S. Farquhar (2006, str. 5–7) navaja šest razlogov, ki so privedli do feminizacije poklicev, ki vključujejo delo z otroki, in sicer:

- Zaradi možnosti zaposlovanja žensk na področjih, kjer bi bile kompetentne, saj naj bi bila vzgoja otrok izhodiščno ženska domena.
- Ker je delo z otroki tradicionalno obravnavano kot podaljšek domače materinske vloge, čeprav v zasebni družinski sferi očetje participirajo in so lahko tudi samohranilci.
- Ker ženske delo z otroki opravljajo dobro.
- Zaradi stereotipov in stigmatizacije moških v »ženskih« poklicih. Moške pogosto diskriminirajo, češ da niso "pravi" moški oziroma so homoseksualci, kar pa ni neprimerno, kadar gre za homoseksualne ženske.
- Moški so lahko potencialni kandidati za zlorabe otrok, predvsem zaradi primerov, ki so bili medijsko odmevni, čeprav se v zadnjih letih pojavlja tudi več primerov, kjer otroke zlorabljujejo ženske.
- Moški se ne odločajo za poklic vzgojitelja, ker ima delo nižjo plačo in slabši status kot drugi poklici. Se pa razmere izboljšujejo.

Owen (2003) podobno kot S. Farquhar piše o nedavnih raziskavah o relacijah in vlogi očeta v otroštvu v Angliji. Pravi, da gre za štiri izhodišča (prav tam):

- enakost med spoloma (mišljen je družbeni spol – ang. gender),
- trg dela,
- otrokove potrebe,
- zaščita otrok.

Enakost med spoloma (Owen, 2003, str. 3) je bila do sedaj predvsem osredotočena na domačo, zasebno sfero partnerjev oziroma starševskih vlog. Moški in ženska naj bi si delila domače obveznosti, vključno z deljenim starševskim dopustom za nego in varstvo otroka. S tem naj bi bila oba starša v enakopravnem položaju pri skrbi za otroka in na karierni ravni. Enakovrednost položaja obeh spolov (prav tam) pri vzgoji otrok je postala del ideološkega konsenza, kljub temu pa vzgoja in varstvo otrok ostaja kot poklic domena žensk.

Owen (2003, str. 3) meni, da bi zaposlovanje moških v feminiziranih poklicih ne bila zgolj rešitev poklicne neenakosti, ampak celo nujen korak. Otroci za svoj razvoj potrebujejo oba vzornika, moškega in žensko, zato je feminizacija poklicev, ki vključujejo delo z otroki s tega vidika problematična, saj stereotipe krepi. Tudi Ruxton (v Owen, 2003, str. 3) navaja, da zaposleni v družinskih centrih opažajo, da je pomembno presegati spolne stereotipe tudi z zaposlovanjem obeh spolov.

5.4 Zaposlitvena politika

»Evropski socialni sklad financira v državah članicah več projektov, s katerimi naj bi privabili moške na delovna mesta v vzgoji in izobraževanju otrok v zgodnjem otroštvu. Kljub osredotočenosti na vprašanje spola vseevropski cilj 20 % moških zaposlenih v predšolski vzgoji in izobraževanju ni bil dosežen v nobeni od držav članic EU« (Vlasić, 2010, str. 150). Na Danskem (prav tam) je najvišje število moških zaposlenih v otroškem varstvu, a se je to število v starostnem obdobju od 0 do 3 let dejansko zmanjšalo s 5 na 3 %.

Po mnenju Vlasićeve (2010) je pomembno, da vse ustrezne organizacije in institucije sodelujejo pri ukrepih za spremembo ravnotežja med spoloma. Spremembe (prav tam) se

morajo uvajati na ravni politike in medijskih kampanj, skupaj z ukrepi za delodajalce pri zaposlovanju in ustreznimi spodbudami in ukrepi v izobraževalnih ustanovah.

Strokovnjaki (prav tam, str. 50) se strinjajo, da je pomembno povečati poklicni status otroškega varstva, s poudarkom na usposabljanju in usposobljenosti. Po njihovem mnenju je eden od faktorjev, ki v predšolsko vzgojo in izobraževanje ne privablja moške delovne sile, tudi plača. Pomemben faktor (prav tam, str. 151) je tudi izbira ustreznih kandidatov, prepoznavanje in načrtovanje njihovih potencialov in talentov oziroma upravljanje človeških virov, ki vključujejo delovanje izbirnih postopkov pri zaposlovanju, uvajanje nagrajevanja in spodbud za "človeški potencial".

6 ZAPOSLOVANJE MOŠKIH KOT STROKOVNIH DELAVCEV V VRTCE

6.1 Ovire pri zaposlovanju moških v vrtce

Obstajajo tudi dvomi v povečano zaposlovanje moških v vrtce. S. Farquhar (2006, str. 9) pravi, da bi s participacijo moških v poklicu vzgojitelja lahko naleteli na dve težavi: delo, ki ga sedaj dobro opravljajo ženske in je družbeno sprejeto, bi z zaposlovanjem moških spremenilo in poslabšalo vlogo žensk, zmanjšala ali zanikala bi se prednost žensk, ki že dlje opravljajo poklic in predvsem bi izgubile prednost na vodstvenih položajih.

C. L. Williams (1995, str. 73) pa piše tudi o primerih, ko moška manjšina na nižjem položaju diskriminira in nadleguje nadrejene ženske. Avtorica (prav tam, str. 76) pravi, da mnogi moški, ki vstopijo v feminizirane poklice, poleg tega, da so privilegirani, vnesejo na delovno mesto tudi spolno privlačnost, saj mnoge učiteljice želijo imeti moškega v razredu, v posameznih primerih se tudi zasebno intimno zblížajo.

Owen (2003, str. 4) navaja tudi strah in pomisleke v zvezi s spolnimi zlorabami, ki so prisotni pri zaposlovanju moških. Avtor (prav tam) opozarja, da moški, ki delajo z otroki, niso potencialni vršilci zlorab, saj so primeri zlorab izjemno redki. Poudarja, da večina moških, ki dela z otroki, ni nasilnih, prav tako niso vsi nasilneži moškega spola. Owen (prav tam) pravi, da se tudi starši bojijo spolnih zlorab s strani moških vzgojiteljev, vendar pričakujejo od delodajalcev, da bodo zaposlili ljudi, ki so primerni in profesionalni. Moški vzgojitelji se tudi

zavedajo, da je njihov položaj občutljiv, saj se pri delu z otroki ne moremo izogniti objemanju, negovanju, previjanju in podobnim opravirom. Tudi v Sloveniji se pojavljajo posamezni primeri zlorab, kar zagotovo ne vpliva pozitivno na zaupanje staršev (Furlan Rus in Lovšin, 2013).

Owen (2003, str. 4) pravi, da moški pri svojih odločitvah za delo z otroki nimajo tako velike podpore kot ženske, zato se običajno prej preizkusijo že v drugih poklicih. V primerjavi z ženskami se moški, ki se odločijo za poklic vzgojitelja ali kateri drugi poklic, ki vključuje delo z otroki, odločijo zavestno šele v odraslosti, medtem ko večina žensk o tem razmišlja že v času odraščanja.

S. Vlasić (2010, str. 163), ki je raziskovala stanje v Sloveniji, ugotavlja, da slovenska javnost ni pripravljena na zaposlovanje moških vzgojiteljev v predšolski vzgoji, kar se kaže s komentarji »da se za tak poklic odločijo nekoliko "posebni" moški; da imajo moški radi otroke, vendar to ni poklic zanje; da smo ženske vendarle tiste, ki naj bi otroke vzgajale in jim znale postaviti meje ...« Ugotovila je (prav tam, str. 164) da za moške in ženske, zaposlene v predšolski vzgoji, veljajo različni standardi in pričakovanja; od moških pričakujejo, da bodo kljub zaposlitvi v predšolski vzgoji, gradili kariero, menijo pa tudi, da so moški, ki so zaposleni v predšolski vzgoji, nesposobni za kar koli drugega.

D'Arcy (v Vlasić, 2010, str. 154) navaja razloge, ki vplivajo na slabo zastopanost moških v predšolski vzgoji. Ti razlogi so:

- Negativni odzivi skupnosti, s katerimi se srečujejo moški, vključno strah pred obtožbo zlorabe otrok ali pa z označbo pedofil.
- Nizka plača in slabi delovni pogoji za varstvo otrok.
- Stereotipne ideje, da je poučevanje majhnih otrok le za ženske, ter sta predšolska vzgoja in izobraževanje le malo več kot varstvo. Po d'Arcyevem mnenju (prav tam) sedanja podoba otroškega varstva v tem pogledu ni ugodna.
- Otroške vzgojno-varstvene ustanove in ustanove za usposabljanje izjavljajo, da bi želele vključiti moške, sprejeti pristopi pa pogosto kažejo na pomanjkanje razumevanja, kako zaposliti, kako nuditi podporo in ohraniti moške kot delavce ali študente.

- Moški vzgojitelji so sprejeti kot novost, opaženi so zaradi svojega spola, ne zaradi znanja/kvalifikacij.
- Moški vzgojitelji najdejo lahko izjemno majhno število drugih moških v poklicu, ki bi jih lahko imeli za vzor.

6.2 Prednosti zaposlovanja moških v vrtce

Murray (v Owen, 2003, str. 3) z raziskavo dokazuje, da so prav zaradi potrebe po vzornikih obeh spolov moški iskani pri delu z otroki. Pri tem ne gre zgolj za tradicionalno maskulino vlogo (stereotip moškega), ampak tudi za predstavo o delovanju moških predstavnikov.

Owen (2003, str. 5) navaja izkušnje tistih, ki profesionalno delajo z otroki, otrok in staršev, kot zelo pozitivne. Raziskave (prav tam) kažejo, da gre za premik v stereotipnih podobah spola, in sicer da se moški lotijo stvari drugače, pa kljub temu dobro. Starši obeh spolov večinoma podpirajo moške vzgojitelje, posebno pozitiven učinek pa je v primerih mater samohranilk, saj moški vzgojitelj v odsotnosti očeta predstavlja moškega vzornika.

N. Furlan (2006, str. 86) meni, da bi se slovenska družba v okviru današnje svetovne kulture resnično otresla patriarhalne zaznamovanosti, če se najprej zave vpliva negativnih spolnih stereotipov, ki "sodelujejo" pri oblikovanju spolnih identitet, spolnih vlog, samopodobe in vplivajo na podobo in dožemanje drugega. Vlasić (2010) meni, da bi se že v predšolski vzgoji morali truditi odpraviti stereotipne predstave o tem, kaj je primerno ali značilno za posamezen spol, s tem bi omogočili sprejetje moških kot vzgojiteljev v predšolski vzgoji in posledično razvoj nove kulture otroškega varstva.

6.3 Vzgojitelj kot nadomestni očetovski lik

Že iz opisa poklica vzgojitelja predšolskih otrok (2013) je razvidno, da ta skrbi za celosten razvoj otroka. V poglavju Družina in spolne vloge ter vloga očeta sem pisala o pomembnosti očetove prisotnosti pri razvoju zdrave otrokove osebnosti in spolne vloge. Vendar tudi otroci, ki imajo ustreznega in vzgojno prisotnega očeta, dobijo zglede in vzore tudi drugje. »Vsi ti delni nadomestni liki pa so še bolj pomembni ob morebitnih osebnostnih pomanjkljivostih, vzgojni nezadostnosti in delni ali popolni odsotnosti pravega očeta. Tedaj prevzamejo v otrokovem razvoju še večjo vlogo in izpolnjujejo vrzeli, ki bi bile lahko usodne« (Žmuc

Tomori, 1989, str. 121). Otrok vzgojitelja posnema in se z njim poistoveti, s tem pa dobiva vzgojna sporočila, posredne ali neposredne možnosti za istovetenje. Moški vzgojitelji in/ali pomočniki vzgojitelja, ki bi jih otrok doživljal kot močne in pozitivne osebnosti, bi otroku pomagali krepiti notranje moči in utrjevati zadovoljivo predstavo o sebi, predstavljali bi vzor ali oporo. »Izbira nadomestnih likov ni naključna, odvisna je od osebnosti, razvojnih potreb in potencialov odraščajočega, pa tudi od tega, kar je v njegovem osebnostnem razvoju ostalo ob očetu neizpolnjenega« (prav tam, str. 123).

Moški je v obdobju otroštva, ko se oblikuje spolna identiteta, pogosto odsoten ali pa je vsaj manj dostopen kot mati. V. Vuk Godina (v Ivanuša, 2012) trdi: »Problem pri odraščanju slovenskih otrok je zlasti oče, ki ne opravlja svoje funkcije. To pa zato, ker ali ni funkcionalno odrasel, ker dela ves dan, je alkoholik ali pa nima ideje, da lahko tudi moški vzgaja otroke.« Pomanjkanje "pravih" moških (prav tam) pripisuje tudi temu, da so slovenski moški "mamini sinčki", saj je bil zadnji obred občne iniciacije na našem območju izveden davno s služenjem JLA, ko so moški morali odrasti. Ker niso pripravljeni prevzeti bremena odraslosti, se mladi danes ne selijo na svoje, saj jim je doma lažje in bolj udobno oziroma, kot pravi V. Vuk Godina, »fajn«.

7 OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA

Temeljni namen magistrskega dela je bilo ugotoviti, zakaj se le malo moških odloči za poklic vzgojitelja predšolskih otrok, kakšne predstave imajo o tem poklicu moški in kakšne ženske, ki že delajo v tem poklicu. Z raziskavo želim odkriti morebitna razhajanja v pričakovanjih, kompetencah in predsodkih, povezanih s spolom strokovnega delavca/delavke³ v vrtcu. Zanima me tudi, ali imajo ženske kakšne pomisleke pri zaposlovanju moških, kakšne so njihove izkušnje in morebitni (nezavedni) stereotipni vzorci, ki vplivajo na ocenjevanje moških sodelavcev⁴. Glede na raziskave domačih (Škerjanc, 2007; Vlasić, 2010) in tujih avtorjev (Owen, 2003; Williams, 1995; Farquhar, 2006) me zanima, kaj bi po mnenju zaposlenih v vrtcih pridobili z večjim deležem zaposlenih moških vzgojiteljev in kako vidijo svojo vlogo strokovni delavci obeh spolov.

³ Izraz strokovni delavci v vrtcu bom uporabljala za vzgojitelje in pomočnike vzgojitelja.

⁴ Raziskava zajema samo vzgojni kader (vzgojitelje in pomočnike vzgojiteljev) in ne drugih zaposlenih v vrtcih, kot so hišniki, kuharji, svetovalni delavci ...

8 METODOLOGIJA IN RAZISKOVALNI PRISTOP

Uporabila sem kavzalno-neeksperimentalno metodo in izvedla kvantitativno raziskavo med strokovnimi delavkami, ki so že imele moškega sodelavca, in tistimi, ki ga še nikoli niso imele, ter med moškimi, ki delajo v tandemu z žensko.

8.1 Raziskovalna vprašanja

Z raziskavo sem poskušala odgovoriti na naslednja raziskovalna vprašanja:

- Kako delo v tandemu z nasprotnim spolom v vrtcu ocenjujejo moški in kako ženske?
- Kako moške sodelavce ocenjujejo ženske?
- Kakšna je razlika med oceno tistih vzgojiteljic in pomočnic vzgojitelja, ki so že delale v tandemu z moškim, in tistih, ki te izkušnje nimajo?
- Kako delovna doba strokovnih delavk vpliva na oceno dela moških vzgojiteljev?
- Kako stopnja izobrazbe strokovnih delavk vpliva na oceno dela moških vzgojiteljev?
- Kako na oceno dela vpliva dolžina skupnega sodelovanja v tandemu?
- Ali strokovni delavci v vrtcih menijo, da bi se položaj vzgojitelja spremenil, če bi bilo v vrtcu zaposlenih več moških, in kako bi se spremenil?
- Ali se med moškimi in ženskimi strokovnimi delavci razlikujejo stališča do sodelavca nasprotnega spola?

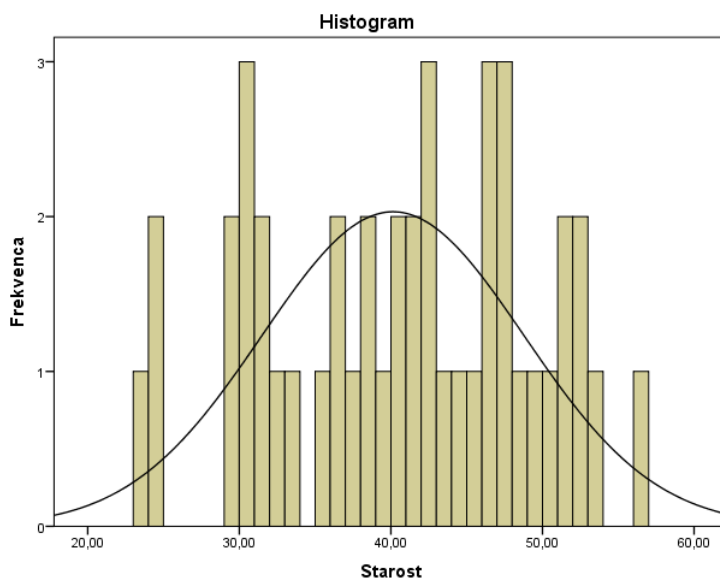
8.2 Vzorec

Raziskavo sem izvedla na neslučajnostnem, priložnostnem vzorcu 123 oseb, ki je vključeval tri skupine:

- 45 vzgojiteljic/pomočnic vzgojiteljic, ki so že imele moškega strokovnega sodelavca;
- 50 vzgojiteljic/pomočnic vzgojiteljic, ki še nikoli niso imele moškega strokovnega sodelavca;
- 28 moških strokovnih delavcev, ki delajo s strokovnimi delavkami.

Vzorec zajema vrtce po vsej Sloveniji.

8.2.1 Predstavitev vzorca žensk vzgojiteljic/pomočnic, ki delajo v tandemu z moškimi

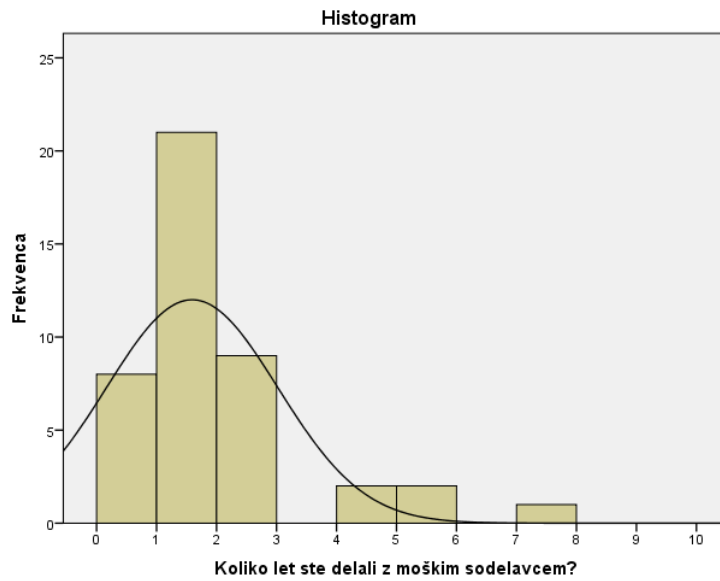
Graf 1: Porazdelitev starosti za vzorec žensk, ki delajo v tandemu z moškimi

Izmed 45 vrnjenih anketnih vprašalnikov je na vprašanje o starosti odgovorilo 44 vprašanih. Aritmetična sredina starosti vseh vprašanih v vzorcu je 40,14 let. Najstarejša anketiranka je bila stara 56 let, najmlajša 23 let.

Na vprašanje o delovnem mestu je odgovorilo 95,56 % vprašanih. Slabi dve tretjini vzorca (62,22 %) zajemata vzgojiteljice, tretjina (33,33 %) je pomočnic vzgojitelja. Dve anketiranki nista odgovorili na vprašanje.

Izmed vprašanih ima največ (40 %) srednjo vzgojiteljsko šolo, s 37,78 % jim sledijo zaposlene z visoko (3-letno) strokovno izobrazbo smeri predšolske vzgoje. Manjši odstotek (11,11 %) ima končano drugo srednjo šolo in opravljeno prekvalifikacijo, le ena vprašana oseba ima končan višješolski (2-letni) program vzgojitelj predšolskih otrok. Odgovor »drugo« sta izbrali dve anketiranki. Ena vprašana ima zaključeno Fakulteto za socialno delo in opravljen študijski program izpopolnjevanja iz predšolske vzgoje, druga pa magisterij iz predšolske vzgoje.

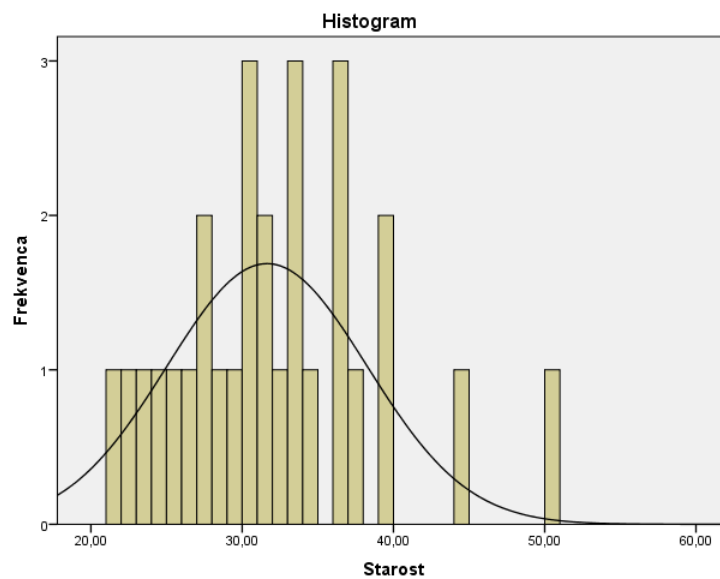
Največ (40 %) anketiranih žensk – vzgojiteljic oz. pomočnic vzgojiteljic, ki delajo v tandemu z moškimi, ima 21 ali več let delovnih izkušenj. Tretjina (33,33 %) ima do 10 let delovne dobe, četrtnina (24,44 %) pa od 10 do 20 let delovne dobe.

Graf 2: Število let dela žensk v tandemu z moškimi

Izmed 45 anketiranih, ki delajo z moškimi, je na vprašanje, koliko časa že delajo z moškimi, odgovorilo 43 vprašanih. Aritmetična sredina časovnega obdobja za delo v spolno mešanem tandemu je 1 leto in 7 mesecev (19,12 mesecev). Najkrajši čas skupnega dela v tandemu 1 mesec in najdaljši 7 let.

8.2.2 Predstavitev vzorca moških, ki delajo v tandemu z žensko

Graf 3: Porazdelitev starosti za vzorec moških, ki delajo v tandemu z žensko

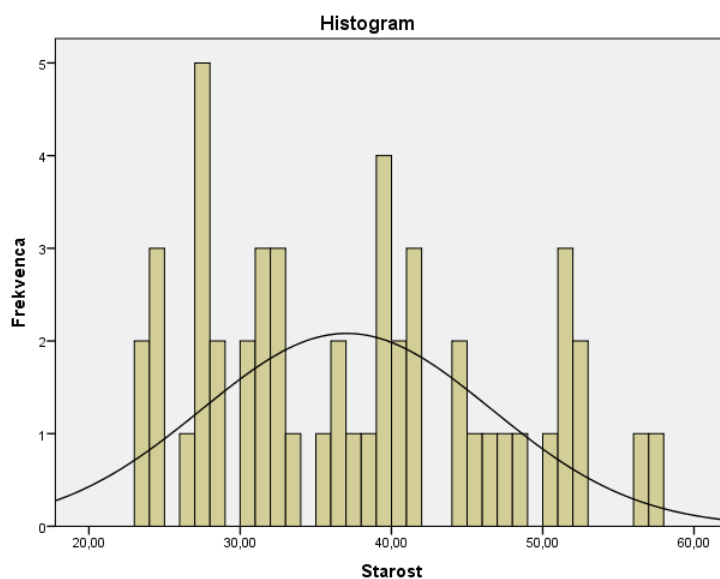
Na vprašanje je odgovorilo vseh 28 anketirancev. Aritmetična sredina starosti vseh vprašanih v vzorcu je 31,64 let. Najstarejši anketiranec je bil star 50 let, najmlajši 21 let.

Tudi na vprašanje o delovnem mestu so odgovorili vsi vprašani: slaba tretjina (28,57 %) vprašanih je vzgojiteljev, dobri dve tretjini (71,43 %) pa pomočnikov vzgojiteljice.

Največ vprašanih (53,57 %) ima srednjo šolo, ki ni srednja šola vzgojiteljske smeri, in opravljeno prekvalifikacijo, z 28,57 % jim sledijo zaposleni z visoko strokovno izobrazbo smeri predšolske vzgoje. Le trije (10,71 %) imajo končano srednjo vzgojiteljsko šolo. Odgovor »drugo« sta izbrala dva anketiranca, eden ima opravljeno gimnazijo, drugi je absolvent razrednega pouka.

Največ (85,71 %) anketiranih moških, je imelo do 10 let delovne dobe, trije (10,71 %) so imeli od 10 do 20 let delovne dobe, preostali niso odgovorili.

8.2.3 Predstavitev vzorca žensk, ki nikoli niso delale v tandemu z moškimi

Graf 4: Porazdelitev starosti za vzorec žensk, ki nikoli niso delale v tandemu z moškimi

Na vprašanje o starosti je odgovorilo vseh 50 vprašanih. Aritmetična sredina starosti vseh vprašanih v vzorcu je 37,04 let. Najstarejša anketiranka je bila stara 57 let, najmlajša 23 let.

Na vprašanje o delovnem mestu so odgovorile vse vprašane strokovne delavke, tri četrtine (74 %) je vzgojiteljic, četrtnina (26 %) pa pomočnic vzgojiteljic.

Izmed vseh vprašanih jih je imelo največ (46 %) visoko strokovno izobrazbo smeri predšolske vzgoje, s 24 % jim sledijo zaposlene s srednjo vzgojiteljsko šolo. Manjši odstotek (12 %) je zaposlenih s končano višjo šolo predšolske vzgoje, še manjši (10 %) jih ima končano drugo srednjo šolo in opravljen program izpopolnjevanja iz predšolske vzgoje. Za odgovor »drugo« se je odločilo 8 % anketirank, ki so se zaposlile z drugo univerzitetno izobrazbo in opravljenim študijskim programom izpopolnjevanja iz predšolske vzgoje in ena oseba z magisterijem predšolske vzgoje.

Največ anketiranih žensk, ki nikoli niso delale v tandemu z moškimi (44 %), je imelo do 10 let delovne dobe, od 10 do 20 let delovne dobe je imelo 26 %, 21 ali več let delovnih izkušenj pa je imelo 30 %.

8.3 Tehnika zbiranja podatkov

Tehnika zbiranja podatkov je bila anketa. V ta namen sem pripravila tri vprašalnike (za vsako skupino vzorca enega) z vprašanji zaprtega in odprtega tipa. Vsebovali so lestvico stališč (Likertovo lestvico) in ocenjevalno lestvico, na katerih so vprašanci ocenili pogostost svojega strinjanja s trditvami. Vsebinsko veljavnost instrumentov sem preverila z racionalnim preizkusom s poklicnimi kolegi, sošolkami na magistrskem študiju ter z mentorico magistrskega dela.

8.4 Postopek zbiranja podatkov

Podatke sem zbirala v več vrtcih po Sloveniji: prvo in tretjo skupino vzorca sem poiskala v vrtcih, kjer imajo kot strokovne delavce zaposlene moške, za drugo skupino vzorca pa sem poslala ankete vrtcem, ki nimajo zaposlenih moških kot strokovnih delavcev. Pristopila sem osebno ali s pomočjo predhodnega telefonskega pogovora, včasih tudi preko e-pošte, pri čemer sem v navodilih poudarila, da je za raziskavo pomembno osebno mnenje in ocene oziroma stališča, zato naj bi strokovni delavci in strokovne delavke odgovarjali po svoji presoji in brez sodelovanja ali posvetovanja z drugimi. Anketa je bila anonimna, kar mi je povzročalo težave pri preverjanju, iz katerih vrtcev so anketiranci. Ker jih nisem mogla

ponovno pozvati, da vprašalnike vrnejo, jih tudi nisem ponovno pošljala v izogib večkratnemu sodelovanju istih oseb. Prav zato sem za načrtovano število vrnjenih anketnih vprašalnikov porabila precej več časa, kot sem sprva načrtovala, predvsem za vzorec žensk, ki so že delale z moškimi, saj sem morala iskati vrtce, kjer so še ali pa so bili zaposleni moški strokovni delavci. Vzrok pa je bil tudi v tem, da je moških v vrtcih manj ali pa sem jih težje našla, kot sem predvidevala. Vprašalnike sem pošljala po običajni pošti ali pa e-pošti, odvisno od želje kandidatov. Opazila sem, da se moški strokovni delavci veliko raje odzovejo na prošnjo za sodelovanje v raziskavi kot ženske strokovne delavke, saj so se slednje bolj pogosto odločale po posredovanju vodstva ali po večkratnih prošnjah, moški, ki sem jih prosila za sodelovanje v raziskavi, pa so za razliko od žensk pristopili neposredno in celo sami ponudili sodelovanje, če so za raziskavo izvedeli od kolega.

8.5 Postopki obdelave podatkov

Podatke, ki sem jih dobila z anketnimi vprašalniki, sem obdelala s SPSS-programom. Za kvantitativno obdelavo podatkov sem uporabila frekvenčno distribucijo (f,f %) atributivnih spremenljivk in osnovno deskriptivno statistiko numeričnih spremenljivk. Pri ugotavljanju vzročno-posledičnih povezav sem uporabila hi-kvadrat preizkus, za lestvico stališč pa t-preizkus.

Pri vprašanju, ki se glasi: »Pri katerem področju kurikula se vam sodelavec zdi najbolj kompetenten?«, s katerim sem skušala pridobiti morebitno ujemanje stopnje kompetentnosti po posameznih kurikularnih področjih z družbenimi spolni stereotipi, je bilo preveč manjkajočih ali neveljavnih odgovorov. Iz nadaljnje obdelave podatkov sem ga izločila, ker se poraja dvom v veljavnost podatkov, ki so bili pridobljeni.

9 REZULTATI IN INTERPRETACIJA

9.1 Delo v tandemu z vzgojiteljem nasprotnega spola

Odgovor na vprašanje o pogostosti zadovoljstva z delom v tandemu z osebo nasprotnega spola sem raziskovala s pomočjo Likertove lestvice, na kateri so anketiranci ocenjevali 16 trditve povezanih s pogostostjo zadovoljstva pri delu v tandemu. Pri vsaki trditvi so

anketiranci izbirali med odgovori na 5-stopenjski lestvici (1 – nikoli, 2 – redko, 3 – občasno, 4 – pogosto, 5 – vedno).

9.1.1 Ocena dela moških sodelavcev s strani žensk, ki so že delale z moškimi

Tabeli 2 in 3 prikazujeta porazdelitev stališč pri posameznih trditvah glede ocene dela v tandemu z moškimi s strani žensk, ki so že delale z moškimi. Tabeli sta razdeljeni na dva sklopa. V prvem sklopu so prikazane pozitivne trditve merjenja pogostosti zadovoljstva z delom v tandemu s pomočjo Likertove lestvice, v drugem sklopu pa negativne trditve.

Tabela 2: Pozitivne trditve merjenja dela v tandemu žensk z moškimi v %

	Nikoli	Redko	Občasno	Pogosto	Vedno
Delo je zabavno.	4,44	8,89	8,89	51,11	26,67
Izbira vsebin je pestra.	4,55	2,27	13,64	50,00	29,55
Všeč mi je, ko delo vodi on.	4,55	4,55	47,73	36,36	6,82
Otroci ga imajo radi.	2,22	6,67	4,44	15,56	71,11
Staršem je všeč, da sva v skupini oba.	2,33	9,30	4,65	34,88	48,84
Všeč mi je, kako se različno lotiva dela.	4,55	13,64	25,00	40,91	15,91
Njegov odnos do otrok mi je všeč.	6,67	6,67	2,22	20,00	64,44
Njegov način komunikacije s starši mi je všeč.	4,55	9,09	9,09	27,27	50,00
Njegov pristop do sodelavk mi je všeč.	4,44	4,44	13,33	24,44	53,33

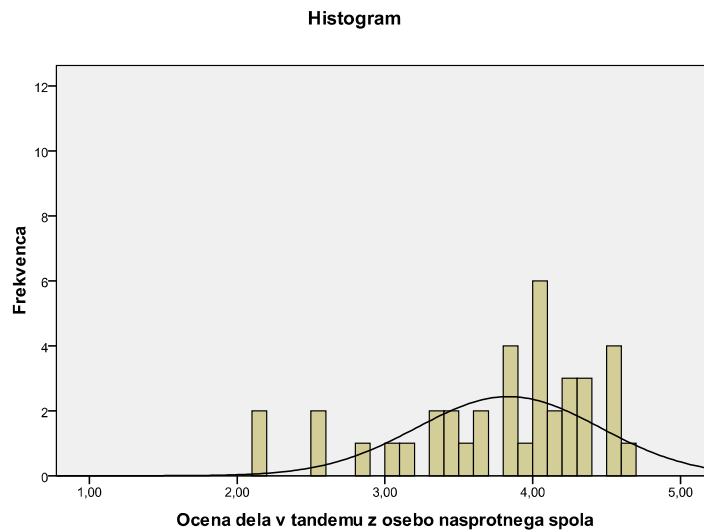
Tabela 3: Negativne trditve merjenja dela v tandemu žensk z moškimi v %

	Nikoli	Redko	Občasno	Pogosto	Vedno
Težko se uskladiva.	44,44	33,33	13,33	4,44	4,44
Rada delam po svoje.	11,63	34,88	41,86	11,63	0,00
Sodelovanje zahteva veliko priprav.	13,64	18,18	38,64	20,45	9,09
S sodelavcem delo različno ovrednotiva.	15,91	36,36	31,82	11,36	4,55
S sodelavcem imava različne prioritete.	20,45	31,82	29,55	13,64	4,55
Želim si več podpore od sodelavca.	25,58	37,21	25,58	9,30	2,33
Zdi se mi, da sodelavec ne prevzame dovolj odgovornosti.	54,55	18,18	15,91	9,09	2,27

Dobra polovica strokovnih delavk meni, da je v tandemu z moškim sodelavcem delo pogosto ali celo vedno zabavno (77,8 %), izbira vsebin je pogosto ali celo vedno pestra (79,6 %),

dobre tri četrtine (77,8 %) jih nima težav (ali jih imajo redko) z usklajevanjem s sodelavcem. Manj kot polovica žensk (41,9 %) meni, da občasno rade delajo po svoje, skoraj polovici žensk (46,5 %) je všeč, da delo vodi on, in le malo žensk (11,6 %) pogosto rada dela po svoje, medtem ko nobena ni izbrala odgovora vedno rada delam po svoje.

Velika večina žensk (86,7 %) meni, da imajo moškega sodelavca otroci radi, dve menita, da je to občasno, medtem ko 4 vprašane (8,9 %) menijo, da imajo otroci moškega sodelavca radi le redko ali celo nikoli. Prav tako večina vprašanih žensk (83,7 %) meni, da je staršem všeč, da sta v skupini zastopana oba spola.

Graf 5: Ocena dela moških sodelavcev s strani žensk, ki so že delale z moškimi

Aritmetična sredina pri odgovoru na vprašanje je 3,76, kar pomeni, da so vzgojiteljice in pomočnice vzgojiteljev občasno do pogosto zadovoljne z delom svojih moških sodelavcev. Standardni odklon je srednje velik ($\sigma = 0,66$), kar pričča o nekoliko razpršenem vzorcu.

9.1.2 Hipotetična ocena dela moških strokovnih sodelavcev s strani žensk, ki še niso delale z moškim sodelavcem

Tabeli 4 in 5 prikazujeta porazdelitev stališč za vzorec žensk, ki še niso delale v tandemu z moškimi, in so si pri posameznih trditvah za namen raziskave predstavljale, kako pogosto bi bile zadovoljne z delom v tandemu z moškim. V prvem sklopu so prikazane pozitivne trditve

merjenja pogostosti zadovoljstva z delom v tandemu s pomočjo Likertove lestvice, v drugem sklopu pa negativne trditve.

Tabela 4: Pozitivne trditve merjenja hipotetičnega dela v tandemu žensk z moškimi v %

	Nikoli	Redko	Občasno	Pogosto	Vedno
Delo je zabavno.	0,00	0,00	42,00	52,00	6,00
Izbira vsebin je pestra.	0,00	12,24	51,02	34,69	2,04
Všeč mi je, ko delo vodi on.	2,00	6,00	68,00	22,00	2,00
Otroci ga imajo radi.	0,00	0,00	10,20	51,02	38,78
Staršem je všeč, da sva v skupini oba.	0,00	4,00	14,00	58,00	24,00
Všeč mi je, kako se različno lotiva dela.	2,00	2,00	46,00	40,00	10,00
Njegov odnos do otrok mi je všeč.	2,00	0,00	20,00	50,00	28,00
Njegov način komunikacije s starši mi je všeč.	0,00	0,00	28,57	46,94	24,49
Njegov pristop do sodelavk mi je všeč.	0,00	0,00	26,00	54,00	20,00

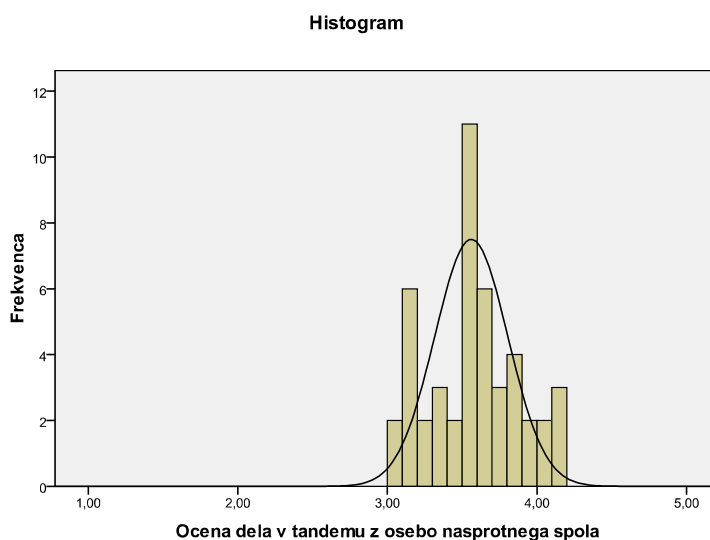
Tabela 5: Negativne trditve merjenja hipotetičnega dela v tandemu žensk z moškimi v %

	Nikoli	Redko	Občasno	Pogosto	Vedno
Težko se uskladiva.	14,29	57,14	20,41	6,12	2,04
Rada delam po svoje.	12,00	36,00	38,00	14,00	0,00
Sodelovanje zahteva veliko priprav.	10,00	14,00	40,00	26,00	10,00
S sodelavcem delo različno ovrednotiva.	6,00	28,00	50,00	14,00	2,00
S sodelavcem imava različne prioritete.	0,00	28,57	48,98	20,41	2,04
Želim si več podpore od sodelavca.	2,00	30,00	50,00	16,00	2,00
Zdi se mi, da sodelavec ne prevzame dovolj odgovornosti.	12,00	36,00	38,00	14,00	0,00

Vzgojiteljice ali pomočnice vzgojitelja, ki še niso delale v tandemu z moškim, po večini nimajo odpora do tovrstnega dela, kar prikazujeta zgornji tabeli. Odgovori »nikoli« ali »redko« pri pozitivnih trditvah ter »vedno« pri negativnih trditvah so zelo redki. Vse anketiranke menijo, da bi bilo delo v spolno mešanem tandemu vsaj občasno ali celo pogosto in vedno zabavno. Dobra tretjina anketirank meni, da bi sodelovanje v spolno mešanem

tandemu zahtevalo veliko priprav (36 % anketirank meni, da bi to bilo pogosto ali vedno) ter da bi imele z moškim sodelavcem pogosto ali vedno različne prioritete (22,4 %).

Anketiranke so mnenja, da bi imeli otroci moškega vzgojitelja pogosto radi (89,8 %). Prav tako jih večina meni (82 %), da bi bilo staršem všeč, da delata v skupini strokovna delavca obeh spolov ter da bi bil odnos moških sodelavcev do otrok pogosto ali vedno všečen (78 %).

Graf 6: Ocena moških s strani žensk, ki niso nikoli delale v tandemu z moškim

Aritmetična sredina pri odgovoru na vprašanje je 3,57, kar pomeni, da bi bile vzgojiteljice in pomočnice vzgojiteljev, ki sicer še nikoli niso delale z moškim vzgojiteljem, a so si za namen raziskave to predstavljale, občasno do pogosto zadovoljne z delom svojih moških sodelavcev. Standardni odklon znaša 0,3, kar pomeni, da je vzorec zgoščen okoli aritmetične sredine. Najmanjša ocena pogostosti zadovoljstva z delom v tandemu znaša 3 (kar pomeni občasno), največja 4,19.

9.1.3 Ocena dela strokovnih delavk s strani moških sodelavcev

Tabeli 6 in 7 prikazujeta porazdelitev stališč moških, ki delajo v tandemu z žensko. V prvem sklopu so prikazane pozitivne trditve merjenja pogostosti zadovoljstva z delom v tandemu s pomočjo Likertove lestvice, v drugem sklopu pa negativne trditve.

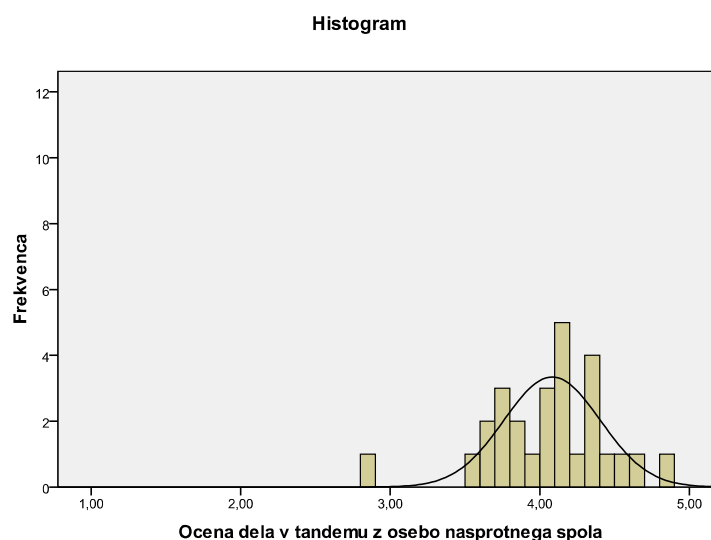
Tabela 6: Pozitivne trditve merjenja dela v tandemu moških z ženskami v %

	Nikoli	Redko	Občasno	Pogosto	Vedno
Delo je zabavno.	0,00	3,57	0,00	57,14	39,29
Izbira vsebin je pestra.	0,00	3,57	3,57	46,43	46,43
Všeč mi je, ko delo vodi ona.	0,00	7,14	32,14	39,29	21,43
Otroci jo imajo radi.	0,00	0,00	0,00	25,00	75,00
Staršem je všeč, da sva v skupini oba.	0,00	3,57	3,57	28,57	64,29
Všeč mi je, kako se različno lotiva dela.	0,00	10,71	46,43	28,57	14,29
Njen odnos do otrok mi je všeč.	0,00	0,00	7,14	25,00	67,86
Njen način komunikacije s starši mi je všeč.	0,00	0,00	7,14	32,14	60,71
Njen pristop do sodelavcev mi je všeč.	0,00	0,00	14,29	39,29	46,43

Tabela 7: Negativne trditve merjenja dela v tandemu moških z ženskami v %

	Nikoli	Redko	Občasno	Pogosto	Vedno
Težko se uskladiva.	50,00	32,14	3,57	7,14	7,14
Rad delam po svoje.	10,71	28,57	46,43	10,71	3,57
Sodelovanje zahteva veliko priprav.	10,71	25,00	28,57	28,57	7,14
S sodelavko delo različno ovrednotiva.	11,11	48,15	18,52	11,11	11,11
S sodelavko imava različne prioritete.	17,86	42,86	28,57	3,57	7,14
Želim si več podpore od sodelavke.	42,86	39,29	10,71	3,57	3,57
Zdi se mi, da sodelavka ne prevzame dovolj odgovornosti.	75,00	21,43	3,57	0,00	0,00

Večina anketirancev (96,43 %) meni, da je delo v spolno mešanem tandemu pogosto ali vedno zabavno. Vsi za svojo sodelavko pravijo, da jo imajo otroci pogosto ali vedno radi. Vsi anketiranci so tudi mnenja, da jim je najmanj občasno všeč odnos sodelavk do otrok ter da jim je najmanj občasno (večinoma vedno) všeč način komuniciranja sodelavk s starši. Prav tako jim je najmanj občasno in skoraj polovici vedno všeč njihov pristop do sodelavcev. Tri četrtine (75 %) jih meni, da sodelavke nikoli ne prevzamejo premalo odgovornosti, skoraj vsi preostali (21,4 %) so mnenja, da je to le redko.

Graf 7: Ocena dela žensk kot sodelavk s strani moških

Aritmetična sredina ocene dela v tandemu z žensko s strani moških vzgojiteljev ali pomočnikov vzgojitelja je 4,04, kar je razvidno tudi iz zgornjega grafa. To pomeni, da so moški pretežno zadovoljni z delom v spolno mešanem tandemu. Standardni odklon je 0,41. Večina ocen je enaka ali večja od 3,5. Nižjo oceno zadovoljstva z delom v tovrstnem tandemu je izrazil le en anketiranec (2,81).

9.1.4 Primerjava ocene tistih žensk, ki so že delale v tandemu z moškim in tistih, ki te izkušnje nimajo

Zanimala me je razlika med oceno tistih, ki so že imele izkušnjo in so že delale v tandemu z moškim sodelavcem ter domnevami strokovnih delavk, ki te izkušnje še niso imele. Na ta način sem želela pridobiti podatke o razhajanju v pričakovanjih tistih, ki še niso delale z moškim sodelavcem in izkušnjami tistih, ki so že. Razlike sem preverila s hi-kvadrat preizkusom.

Med skupinama žensk, ki so že imele moškega sodelavca oziroma te izkušnje niso imele, obstajajo statistično značilne razlike, saj je hi-kvadrat preizkus pokazal, da lahko s tveganjem manjšim od 5 % ($p = 0,024$) trdimo, da imajo ženske, ki so že delale v tandemu z moškim, bolj pozitiven odnos oziroma so bolj pogosto zadovoljne z delom v tandemu z moškim, kot ženske, ki nikoli niso delale v tandemu z moškim.

Če primerjamo grafa 5 in 6, ugotovimo, da so ocene žensk, ki so že delale z moškimi, bolj razpršene kot pri ženskah, ki so ocenjevale hipotetično. Prve so ocenjevale glede na osebne izkušnje, ki so bile pogosto dobre, vendar v posameznih primerih tudi slabe.

Pri odgovoru, kako pogosto imajo moškega ali žensko radi otroci, so mnenja moških zelo naklonjena ženskam, prav tako ženske, ki še nimajo izkušnje dela z moškimi, bolj pogosto menijo, da imajo otroci radi moškega kot tiste ženske, ki izkušnjo z moškim sodelavcem že imajo. Slednje mnenje je sicer večinsko (68,7 %), vendar nekatere (8,9 %) menijo, da imajo otroci sodelavca redko radi ali ga celo ne marajo. Za tak odgovor se ni odločil nihče pri drugih dveh vzorcih anketirancev.

Ženske, ki so že delale v tandemu z moškimi, večinsko (54,55%) zanikajo trditev, da sodelavec ne prevzame dovolj odgovornosti, medtem ko ženske, ki še nimajo izkušnje z delom z moškim sodelavcem, večinsko menijo, da je to občasno (38 %), za odgovor nikoli se je odločilo le 12 % anketirank.

V teoretičnem delu ugotavljamo, da imajo slovenski otroci pogosto funkcionalno nezrele ali "odsotne" očete ali pa očete, ki še niso našli svoje očetovske vloge (primerjaj V. Vuk Godina v Ivanuša, 2012 in T. Žmuc Tomori, 1989). Mnenje strokovnih delavk, da si otroci želijo igre in druženja z moškim, je pričakovano. Vloga moškega vzgojitelja je v tem pogledu neprecenljiva, saj ga otrok posnema, se z njim poistoveti in dobiva vzgojna sporočila, seveda ob predpostavki, da je moški zrela, močna in pozitivna osebnost.

Menim, da imajo ženske, ki še niso delale z moškimi, več predsodkov oziroma so bolj dovzetne za stereotipne predstave, ki jo uveljavljene v družbi, kot tiste, ki so izkušnjo imele in imajo pozitivno izkušnjo. Prav pozitivne izkušnje so tiste, s katerimi bi lahko presegali predsodke in rušili stereotipe, ki so globoko zakoreninjeni v družbi.

9.1.5 Primerjava ocene dela v tandemu z nasprotnim spolom v vrtcu med moškimi in ženskami

Aritmetična sredina pri odgovoru na vprašanje, kako delo v tandemu z nasprotnim spolom v vrtcu ocenjujejo moški in kako ženske, je najvišja pri moških (4,05), malo nižja pri ženskah, ki so že delale z moškimi (3,76) in najnižja pri ženskah, ki še niso delale z moškimi (3,57).

Zanimalo me je, ali med spoloma obstajajo statistično značilne razlike v odnosu do dela s sodelavcem nasprotnega spola. Zato sem izvedla hi-kvadrat preizkus povezanosti spremenljivk. Primerjala sem samo vzorca moških in žensk, ki izkušnjo že imajo. Grafa 5 in 7 nakazujeta, da so moški bolj pogosto kot ženske, ki so izkušnjo že imele, zadovoljni z delom v tandemu z osebo nasprotnega spola, vendar je stopnja značilnosti hi-kvadrat preizkusa večja od 5 % ($p = 0,279$), kar pomeni, da med vzorcema ne obstajajo statistično značilne razlike in rezultatov ne moremo posplošiti na osnovno množico.

9.2 Vplivi različnih dejavnikov na oceno moških sodelavcev s strani žensk

9.2.1 Vpliv delovne dobe

S hi-kvadrat preizkusom sem preverjala ničelno hipotezo o domnevni nepovezanosti delovne dobe vzgojiteljic/pomočnic vzgojitelja z oceno moških vzgojiteljev. Hi-kvadrat preizkus ničelne hipoteze ni zavrnil, saj je bila stopnja značilnosti večja od sprejemljive vrednosti ($p = 0,331$; $\alpha > 5\%$), torej med delovno dobo in oceno moških strokovnih delavcev ni statistično značilnih razlik, zato rezultatov ne moremo posplošiti na osnovno množico.

9.2.2 Vpliv izobrazbe

S hi-kvadrat preizkusom sem preverjala ničelno hipotezo o domnevni nepovezanosti stopnje izobrazbe strokovnih delavk z oceno moških. Hi-kvadrat preizkus ničelne hipoteze ni zavrnil, saj je bila stopnja značilnosti večja od sprejemljive vrednosti ($p = 0,696$; $\alpha > 5\%$), torej med stopnjo izobrazbe strokovnih delavk in oceno moških strokovnih kolegov ni statistično pomembnih razlik.

9.2.3 Vpliv dolžine skupnega dela z moškimi v tandemu

S hi-kvadrat preizkusom sem preverjala ničelno hipotezo o domnevnem vplivu dolžine skupnega dela v tandemu vzgojiteljic/pomočnic vzgojitelja na oceno moških vzgojiteljev. Hi-kvadrat preizkus ničelne hipoteze ni zavrnil, saj je bila stopnja značilnosti večja od sprejemljive vrednosti ($p = 0,672$; $\alpha > 5\%$). Dolžina skupnega dela v tandemu z moškimi ne vpliva na oceno s strani sodelavk, ki so imele izkušnjo dela v tandemu, oziroma pri oceni glede na dolžino skupnega dela v tandemu ni statistično pomembnih razlik.

9.3 Mnenja anketirancev o vlogi spola pri vzgoji v vrtcu

Mnenja anketirancev o vlogi spola pri vzgoji otrok v vrtcih sem pridobila na podlagi odgovorov na 7-stopenjski lestvici stališč. Anketiranci so odgovarjali na 9 vprašanj. Lestvica je bila sestavljena iz dveh nasprotnih trditev. Anketiranci so z izbiro številke določali smer in jakost strinjanja s trditvijo na levi ali na desni strani (1 – se popolnoma strinjam s trditvijo na levi, 2 – se pretežno strinjam s trditvijo na levi, 3 – delno se strinjam s trditvijo na levi, 4 – niti eno niti drugo, 5 – delno se strinjam s trditvijo na desni, 6 – se pretežno strinjam s trditvijo na desni, 7 – se popolnoma strinjam s trditvijo na desni). Veljavnost rezultatov sem preverila s t-testom. Statistično značilne razlike v odgovorih se niso pokazale pri naslednjih nasprotujočih si trditvah: predstavniki katerega spola delujejo bolj umirjeno, katerega spola naj bi bil ravnatelj, predstavnik katerega spola naj bo v tandemu v nadrejenem položaju in komu je družba bolj naklonjena. Izmed vseh devetih trditev bom v nadaljevanju izpostavila tiste, pri katerih so se pokazale statistično značilne razlike med spoloma.

9.3.1 Mnenja o zaupanju staršev glede na spol strokovnega delavca

Prvo trditev, ki se je nanašala na to, kateremu od obeh spolov starši bolj zaupajo, je ocenilo 115 anketirancev obeh spolov izmed 123, ki so vrnilo vprašalnik. Aritmetična sredina je 3,26, standardni odklon je 1,36. Rezultati t-testa ($t(114) = -5,810$) so pokazali, da lahko s tveganjem manjšim od 0,1 % ($p < 0,001$) zavrnilo ničelno hipotezo in sprejmemo osnovno hipotezo, da po mnenju strokovnih delavcev starši bolj zaupajo ženskam kot moškim.

Strokovni delavci obeh spolov menijo ($N = 119$), da je vzgoja bolj domena žensk. Rezultati t-testa so pokazali, da s tveganjem manjšim od 5 % ($p = 0,01$) zavrnilo ničelno hipotezo in sprejmemo osnovno hipotezo, da je po mnenju strokovnih delavcev vzgoja bolj domena žensk. Aritmetična sredina je 3,84, standardni odklon je 0,74 ($t(118) = -2,366$).

Zaposleni v vrtcih so še nosilci stereotipnega prepričanja, da je vzgoja bolj domena žensk, kar je tradicionalen pogled na vzgojo in vlogo žensk pri vzgoji mlajših otrok. Menim, da prisotnost mita o delitvi dela in s tem vzgojiteljice kot "podaljška" materinske vloge pri strokovnih delavcih v vrtcih še ni presežena. To stališče strokovnih delavcev sovпада tudi z njihovim prepričanjem, da starši bolj zaupajo ženskam. V raziskavi najdemo mnenje strokovnega delavca, ki je iz lastnih izkušenj napisal, da bi bilo dobro, če bi v vrtcu delalo več

moških prav zato, ker so ga starši dobro sprejeli. Za ugotavljanje mnenj staršev, bi morali seveda vprašati starše, vendar po mnenju moških strokovnih delavcev v naših vrtcih in po ugotovitvah Owena (2003) kaže, da imajo moški pozitivne izkušnje pri sodelovanju s starši oziroma jih starši dobro sprejmejo. Prav tako je iz tabel 2, 4 in 6 razvidno, da je večinsko mnenje strokovnih delavcev obeh spolov, da je staršem všeč, da sta v skupni prisotna strokovna delavca obeh spolov.

9.3.2 Naklonjenost strokovnih delavcev do dela z osebo nasprotnega spola

To trditev je ocenilo 116 anketirancev. Rezultati t-testa so pokazali, da lahko s tveganjem manjšim od 0,1 % ($p < 0,001$) zavrnamo ničelno hipotezo in sprejmemo osnovno hipotezo, da je strokovnim delavcem bolj všeč delo v paru z osebo nasprotnega kot istega spola. Aritmetična sredina je 4,71, standardni odklon je 1,93 ($t(115) = 3,946$).

9.3.3 Mnenja strokovnih delavcev o tem, katero osebo glede na spol bi si za igro izbrali otroci

Trditev, osebo katerega spola si otroci večkrat izberejo za igro, je ocenilo 119 anketirancev. Rezultati t-testa so pokazali, da lahko s tveganjem manjšim od 0,1 % ($p < 0,001$) zavrnamo ničelno hipotezo in sprejmemo osnovno hipotezo, da si po mnenju strokovnih delavcev otroci za igro raje izberejo moškega kot žensko. Aritmetična sredina je 4,5, standardni odklon je 1,19 ($t(118) = 4,641$).

Po mnenju strokovnih delavcev obeh spolov imajo moški raje bolj dinamične igre, so pokazali rezultati, in sicer 118 anketirancev. Rezultati t-testa na lestvici nasprotujočih trditev so pokazali, da lahko s tveganjem manjšim od 0,1 % ($p < 0,01$) zavrnamo ničelno hipotezo in sprejmemo osnovno hipotezo, da statistično pomembno več strokovnih delavcev obeh spolov meni, da imajo moški raje bolj dinamične igre kot nasprotno. Aritmetična sredina je 3,09, standardni odklon je 1,3 ($t(117) = -7,659$).

Glede na razlike med spoloma, ki jih opisujeta Musek (2010) in Furlan (2006, str. 47 in 49), je to lahko posledica razlik med spolom, če pa primerjamo z drugimi avtorji (Zupančič v Marjanovič Umek in Zupančič, 2004, str. 248; Furlan, 2006, str. 50; Mikič in Žorga, 2005, str. 23) pa je takšno mnenje lahko rezultat stereotipnih predstav, saj nekateri raziskovalci

ugotavljajo, da razlik med spoloma ni, ali pa celo trdijo, da so razlike med posamezniki istega spola večje kot razlike med spoloma.

9.4 Mnenja strokovnih delavcev obeh spolov o posledicah več moških vzgojiteljev v vrtcu

Strokovni delavci obeh spolov so večinsko naklonjeni temu, da bi v vrtcu delalo več moških. Hi-kvadrat ni pokazal statistično pomembnih razlik med odgovori žensk in moških.

Tabela 8: Mnenja o pozitivnih učinkih več zaposlenih moških v vrtcu

Spol	DA		NE		NE VEM		skupaj	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Ženske	78	85,7 %	6	6,6 %	7	7,7 %	91	100 %
Moški	25	96,2 %	0	0,0 %	1	3,8 %	26	100 %
Skupaj	103	88,0 %	6	5,1 %	8	6,8 %	117	100 %

Anketirance sem prosila, da svojemu odgovoru dodajo razlago, zakaj so izbrali določen odgovor. Med razlogi za pozitivne učinke več zaposlenih moških v vrtcih, ki so jih navajali vprašani moški, je najpogostejši, »da bi bila vzgoja bolj podobna kot v družini (otrok rabi oba spola)«. Vprašani moški menijo tudi, da bi z večjim deležem moških vzgojiteljev spodbujali moško vlogo pri vzgoji in participacijo v družini, večja bi bila raznolikost pri delu v vrtcu. Pozitivne učinke opažajo pri dinamičnosti mešanega tandema in boljšega medsebojnega sodelovanja ter bolj raznolikih vsebinah. Razlogi za delo v mešanem tandemu med anketiranci so podobni, kot jih lahko najdemo v strokovni literaturi, ki razpravlja o razlikah med spoloma in o pomenu predstavnikov obeh spolov za otrokov razvoj in razvoj spolnih vlog (npr. Furlan, 2006; Praper, 1999; Musek, 2010; Williams, 1995 idr.). Dva anketirana moška pa menita, da bi bilo z več moškimi v vrtcih manj kompliciranja. Sklepam, da menita, da ženske »bolj komplicirajo«, kar pa je lahko tudi predsodek, ki je produkt spolnih stereotipov.

Ženske so odgovarjale podobno kot moški kolegi, dodale so še, da so po njihovem mnenju moški zaželeni s strani otrok, da bi bilo z zaposlovanjem moških v vrtcu delo bolj pestro in razgibano tudi zaradi različnih pogledov in pristopov pri vzgoji.

Ženske strokovne delavke so navedle tudi precej pozitivnih mnenj in komentarjev o tem, zakaj bi bilo dobro, da bi v vrtcu delalo več moških strokovnih delavcev, kot so »zelo pozitivna izkušnja« in »starši in otroci ga imajo radi«. To so napisale tiste strokovne delavke, ki imajo izkušnjo dela z moškimi, pa tudi tiste, ki je še niso imele, pa so zaposlovanju moških v vrtce naklonjene. Nekaj je bilo tudi moškim nenaklonjenih odgovorov, npr. ena ženska je napisala, da zaradi težkega usklajevanja v paru in ena, da »so moški preveč "flegma", ne bi zdržali 40 let«. Obe sodita v skupino žensk, ki še niso delale z moškimi in njune domneve bolj kažejo na prisotnost predsodkov in stereotipov kot dejanskih izkušenj.

Mnenje strokovnih delavcev o tem, kako bi se spremenil položaj, če bi bilo v vrtcu zaposlenih več moških vzgojiteljev, sem pridobila preko osmih trditev, za katere so delavci obeh spolov izrazili strinjanje (DA) ali nestrinjanje (NE) in so prikazani v tabeli 9.

Tabela 9: Rezultati strinjanja za ženske (Ž) in moške (M) o tem, kako bi se spremenil položaj, če bi bilo zaposlenih več moških v vrtcih.

Odgovori: DA	Ž (f)	Ž (%) ⁵	M (f)	M (%)	p	a
Izboljšali bi se delovni pogoji.	39	42,0 %	19	70,4 %	0,012	< 5 %
Zvišal bi se osebni dohodek.	9	10,0 %	3	11,1 %	0,867	> 5 %
Izboljšala bi se kakovost vrtcev.	52	56,0 %	22	78,6 %	0,036	< 5 %
Poklic vzgojitelja bi pridobil na ugledu.	55	60,4 %	15	55,6 %	0,650	> 5 %
Otroci bi imeli več možnosti za učenje.	54	58,7 %	22	81,5 %	0,030	< 5 %
Otroci bi imeli več možnosti za razvoj.	54	59,3 %	23	82,1 %	0,027	< 5 %
Zmanjšala bi se diskriminacija.	60	64,5 %	21	75,0 %	0,301	> 5 %
Manj bi bilo spolno stereotipnih delitev dela.	78	83,9 %	27	96,4 %	0,085	> 5 %

⁵ Upoštevani so samo veljavni %, zato so % pri enakem številu anketiranih Ž (f) in M (f) različni.

Da bi se izboljšali delovni pogoji, če bi v vrtcu delalo več moških, meni manj kot polovica vprašanih žensk (42 %) in skoraj tri četrtine moških (70,4 %). Hi-kvadrat preizkus je pokazal, da med spoloma obstajajo statistično značilne razlike, zato z manj kot 5-% tveganjem lahko trdimo, da se moški v večji meri kot ženske strinjajo s trditvijo, da bi se delovni pogoji z več zaposlenimi moškimi v vrtcu izboljšali.

Večina vprašanih (89,7 %) ne verjame, da bi se zvišal osebni dohodek; razlike med moškimi in ženskimi mnenji pri tej trditvi niso statistično značilne. To seveda ni presenetljivo, saj so plače v javnem sektorju določene vnaprej po plačni lestvici (glej poglavje 5. 2.), poleg tega so od leta 2010 z razglasitvijo Zakona o interventnih ukrepih (Ur. list RS, št. 94/2010), Zakona o dodatnih interventnih ukrepih za leto 2012 (Ur. list RS, št. 110/2011) in Zakonom o uravnoveženju javnih financ (Ur. list RS, št. 40/2012) ustavljena vsa napredovanja in nagrajevanja, kar zagotovo ne pripomore k dodatni stimulaciji zaposlenih in tistih, ki se za poklic šele odločajo.

Da bi se ob več moških izboljšala kakovost vrtcev, meni večina vprašanih, čeprav temu mnogo bolj pritrjujejo moški (78,6 %) kot ženske (56 %). Rezultat sem preverila s hi-kvadrat preizkusom in ugotovila, da s tveganjem manjšim od 5 % lahko trdimo, da se moški v večji meri kot ženske strinjajo s trditvijo, da bi se z zaposlovanjem moških v vrtce izboljšala kakovost vrtcev. Ženske se očitno v svoji vlogi, ki je družbeno sprejeta, počutijo kompetentne, medtem ko se moški v svoji vlogi še skušajo družbeno uveljaviti. Menim, da se moški zato bolj strinjajo, da bi se z njihovo prisotnostjo zvišala kakovost v vrtcih, kot ženske.

Pri trditvi, da bi imeli otroci z zaposlovanjem več moških v vrtcih boljše možnosti za učenje, so mnenja večinsko pritrtilna. Pri tem je odstotek moških, ki menijo, da bi bile možnosti za učenje boljše, če bi bilo več moških predstavnikov v vrtcih, znatno višji kot pri vprašanih ženskah (razlika med spoloma je 22,8 %). Podobni rezultati se kažejo pri trditvi, da bi imeli otroci boljše možnosti za razvoj (razlika med spoloma je prav tako 22,8 %). Razlike med moškimi in ženskami sem preverila s hi-kvadrat preizkusom in ugotovila, da s tveganjem manjšim od 5 % lahko trdimo, da se moški v večji meri kot ženske strinjajo s trditvijo, da bi imeli otroci boljše možnosti za učenje ($p = 0,03$) in boljše možnosti za razvoj ($p = 0,027$), če bi v vrtcu delalo več moških vzgojiteljev.

Večjih razlik med spoloma ni pri odgovorih na vprašanje, ali bi poklic vzgojitelja pridobil na ugledu, če bi bilo zaposlenih več moških. Temu pritrjuje več kot polovica žensk (60 %) in nekaj manj moških (55,6 %), hi-kvadrat preizkus pa je pokazal, da med odgovori moških in žensk ni statistično značilnih razlik.

Logično se mi zdi, da moški, ki vstopajo v feminiziran poklic, želijo opozoriti nase tudi tako, da poudarjajo, kakšen je njihov doprinos k predšolski vzgoji, medtem ko so ženske do teh trditev bolj zadržane, čeprav jim ne nasprotujejo. Odstotek žensk, ki menijo, da bi z vključevanjem moških poklic pridobil na ugledu, je višji od odstotka tistih, ki menijo, da bi se izboljšale možnosti za razvoj in učenje otrok. Menim, da to kaže na zavedanje žensk, da so feminizirani poklici manj cenjeni kot poklici, kjer je zaposlenih več moških, na kar opozarjajo tudi Farquhar (2006), Furlan (2006), Oakley (2000), Walby (1999) in drugi. Mnenja moških o tem, da bi njihova prisotnost v vrtcih pomembno vplivala na izboljšanje pogojev dela, kakovosti, razvoju in učenju otrok ter pripomogla k zmanjšanju stereotipnih delitev dela in diskriminaciji, so bolj enotna kot pri ženskah.

D' Arcy (v Vlasić, 2010, str. 154) med razlogi za nizko udeležbo moških v feminiziranih poklicih navaja tudi dejstvo, da v vzgojno-varstvenih ustanovah sicer izjavljajo, da bi želeli vključiti moške, vendar njihovi pristopi pogosto kažejo pomanjkanje razumevanja, kako jih zaposliti, jim nuditi oporo in ohraniti moške na delovnem mestu. Prav tako pa so moški bolj sprejeti kot novost in opaženi zaradi njihovega spola, ne pa zaradi znanj oziroma kvalifikacij. Owen (2003) navaja pozitivne izkušnje tistih, ki profesionalno delajo z otroki, pri tem pa ne gre za tradicionalno maskulino vlogo, ampak za predstavo o delovanju moških. Iz odgovorov in predvsem razlike v odgovorih med moškimi in ženskami, sklepam, da se ženske dobro počutijo v poklicu, saj menijo, da bi bilo večje število moških dobrodošlo, ne pa da bi se zato bistveno izboljšali pogoji pri delu, kakovost v vrtcih ter možnosti za razvoj in učenje otrok.

Ena od vzgojiteljic, ki sicer meni, da bi bilo dobro, da bi v vrtcu delalo več moških strokovnih delavcev, piše: »Menim, da starši bolj zaupajo svoje otroke ženskam. /.../ Sama imam z delom v tandemu z moškim slabe izkušnje, NE zaradi same prisotnosti "moškega" v vrtcu, pač pa zaradi [njegove] neizkušenosti, nezadostnega pedagoškega in psihološkega znanja in nezmožnosti dela v timu.« Druga vzgojiteljica je v vprašalniku zapisala: »Moškim ženske popuščajo, za enako delo so bolj pohvaljeni (npr. poglejte ga, previja otroke ...)«.

Prav na to opozarjata tudi C. L. Williams (1995) in S. Vlasič (2010), ki ugotavljata, da veljajo za moške in ženske različni standardi in pričakovanja. Teorija o tokenizmu govori o marginaliziranosti manjšine zaradi spola in ne zaradi veččin. Kanter (v Williams, 1995) sicer govori o ženskah, ki so pogosto marginalizirane zaradi spola, vendar tudi pravi, da je učinek najbolj viden takrat, ko manjšina ne presega 15 % vseh zaposlenih. V naših vrtcih so tako pogoji za tokenizem izpolnjeni, zato sklepam, da so mnenja vzgojiteljic bolj rezultat stereotipnih predstav o spolu. Kljub vsemu pa bi bilo zanimivo izhodišče za nadaljnje raziskovanje iskanje odgovora na vprašanje, koliko tokenizma in morebitnih učinkov "steklenega dvigala" je prisotnega v izobraževanju moških za poklic vzgojitelja, saj so dijaki in študentje v programih za predšolsko vzgojo redki. Po rezultatih te raziskave je le nekaj več kot 10 odstotkov vprašanih moških (10,71 %) s končano srednjo vzgojiteljsko šolo, medtem ko ima kar 53,57 % vprašanih drugo srednjo šolo in opravljen program izpopolnjevanja iz predšolske smeri. Pri ženskah je ravno obratno, večina ima končano izobrazbo smeri predšolska vzgoja in le 10 % jih ima končano drugo srednjo šolo in opravljen program izpopolnjevanja iz predšolske smeri. Redki moški v srednjih šolah in študiju predšolske vzgoje so morda zato pozitivno diskriminirani oziroma privilegirani.

Raziskava je pokazala, da bi se z zaposlovanjem moških zmanjšala diskriminacija, kar meni večina vprašanih (66,9 % vseh, od tega 64,5 % žensk in 75 % moških). Velika večina vprašanih meni tudi, da bi bilo ob več moških v vrtcih tudi manj stereotipnih delitev dela. Slednjemu pritrjuje kar 96,4 % moških (torej vsi, razen enega vprašanega), medtem ko je odstotek pri vprašanih ženskah le nekoliko nižji (83,9 %). Rezultati hi-kvadrat preizkusa ne kažejo statistično značilnih razlik med spoloma.

Moški anketiranec, ki dela na delovnem mestu vzgojitelja v vrtcu že pet let, je v vprašalniku zapisal: »Nekoč sem se v okviru neke debate na fakulteti pohecal, da nas otroci ne dojemajo kakor koli drugače, ker smo moški, da lahko kvečjemu skočim na mizo in slečem hlače ter tako dokažem razliko. Poanta je bila bolj v tem, da ne nastopamo v vlogi moških (pred njimi NE šravfamo, pijemo piva in gledamo nogometne tekme, medtem ko se praskamo po riti) ta še vedno pripada očetom (ne nujno v karikaturnem smislu v prejšnjem oklepaju). Moški v vrtcu nastopamo bolj v ženskih vlogah (z njimi pojemo, rišemo, se crkljamo, vzgajamo, ustvarjamo ...). S tem imamo pred otroki podobno vlogo kot kolegice. Otrokom pa mogoče le izpodbijamo stereotipne predstave o vlogah moških in žensk v sodobni družbi. Vendar se družba že sama po sebi nagiba k temu, kar pripomore tudi k vedno večjemu številu moških v

predšolski vzgoji.« Anketiranec se zaveda svojega vpliva in položaja, ki ga ima kot moški v feminiziranem poklicu, predvsem v odnosu do otrok, vendar še vedno (čeprav v karikaturnem smislu) navaja, da so moški – očetje nosilci maskulinega vedenja, torej "pravi moški", medtem ko so moški v vrtcih bolj feminini in "nastopajo bolj v ženskih vlogah".

Pomočnica vzgojiteljice, ki še ni delala v tandemu z moškim, v vprašalniku piše, »da se ženske ob prisotnosti moških obnašajo drugače. Absolutno bi bilo dobro razbiti ženske kolektive, ne bi bilo opravljanja, tekmovanja, nevoščljivosti; se pa zna pojaviti ljubosumnost.« Tudi ta komentar skriva mnogo predsodkov in spolnih stereotipov.

C. L. Williams (1995, str. 76) navaja, da mnogi moški, ki vstopijo v feminizirane poklice, poleg tega, da so privilegirani, vnesejo tudi spolno privlačnost, kaže pa, da se take bojzani pojavljajo tudi v naših vrtcih. Vendar se v tej raziskavi pojavi strah pred pojavom ljubosumnosti le v dveh primerih delavk, ki nista imeli izkušnje z delom v spolno mešanem tandemu, tako da ne moremo trditi, da gre za pogost pojav. O ljubosumnosti ne pišejo ženske, ki delajo v tandemu z moškimi, torej gre le za domnevo posameznic, ki nimajo izkušenj. Ugotavljam, da bi z zaposlovanjem moških v feminiziranih poklicih zares pripomogli pri odpravljanju spolnih stereotipov.

10 ZAKLJUČEK

Spol je nekaj, kar je del našega življenja. Vsak posameznik je z njim zaznamovan in je del njegove identitete. Razlike, ki so vezane na spol, so lahko privlačne, ali pa nočna mora tistim, ki jih spol ovira pri doseganju zelenih ciljev v življenju. Družbeno pogojene norme in vloge spolov se skozi zgodovino spreminjajo in v sodobnem svetu mehčajo, predsodki in stereotipi pa ostajajo kot trdovratni madeži družbe.

Z raziskavo sem želela pridobiti vpogled v stališča strokovnih delavcev v enem od najbolj feminiziranih poklicev, in sicer poklicu vzgojitelja predšolskih otrok. Vzgoja otrok je bila tradicionalno domena žensk, kasneje pa se je varstvo in vzgoja iz domačega okolja prenesla tudi v institucionalno okolje, kjer je prevladal mit, da gre za "podaljšek" materinstva. S tem so mnoge ženske v želji, da imajo poklic in plačano delo, pristale kot "vrtnarice" za "vrtičkarje". Položaj zaposlenih v predšolski vzgoji se stalno spreminja, čeprav ostaja poklic feminiziran celo bolj kot učiteljski. Skoraj pregovorna trditev Hamachecka (1999 v Korthagen, 2009, str.

13) »zavestno učimo to, kar znamo, podzavestno to, kar smo,« pove, kako zelo velik vpliv imajo naša (ne)zavedna stališča.

V Sloveniji je sistem predšolske vzgoje dober in dosega visok nivo, kar pa ne pomeni, da izboljšava ni možna. Prav tako se je z uvedbo bolonjskega sistema (Zgaga, 1999) študentom omogočilo lažje prehajanje med študijskimi programi in večja fleksibilnost pri zaposlovanju. V zadnjih letih je število moških v vrtcih nekoliko naraslo (z 1,25 % v letu 2006 na 2,04 % v šolskem letu 2012/2013), kar bi lahko povezali tudi z gospodarsko krizo in odpuščanjem delavcev v gospodarstvu. Podatki o vzorcu kažejo, da se moški v večini primerov odločajo za drug poklic in se kasneje prekvalificirajo oziroma nadaljujejo s študijem predšolske smeri.

Tudi na pozive evropskega parlamenta z resolucijo Zgodnje učenje (2011) članicam EU, da zaradi zaščite interesov otrok začnejo z izvajanjem politike, ki bo pripomogla k zvišanju števila moških v ustanovah za predšolsko vzgojo in varstvo, ni vidnejših učinkov.

Glede na teorije razvoja spolnih vlog ugotavljam, da je okolje zelo pomemben dejavnik. Prav otrokove izkušnje z okoljem mu nudijo prve vzorce in zglede, po katerih oblikuje svoje predstave in se identificira. Pretežno feminizirano okolje otroka spremlja ves čas odrasčanja in predvsem prva leta vstopanja v institucionalno okolje. Spolne sheme imajo pomembno vlogo pri oblikovanju spolne identitete in glede na raziskave (Avsec, 2002) je prav četrta spolna shema, imenovana psihološka androginijska želena v sodobnem svetu in celo izrinja klasični maskulini in feminilni tip po privlačnosti. Morda je prav v "privlačnosti" priložnost za spodbujanje zaposlovanja moških v vrtce, saj se družba sama nagiba k iskanju novih možnosti "uporabe" razlik in iskanja potencialov obeh spolov. Glede na ovire (D' Arcy v Vlasič, 2010), ki vplivajo na zastopanje moških v vrtcih, menim, da so najbolj obremenilni prav stereotipi, ki jih ima družba in jih (ne)hote izražajo tudi vprašane strokovne delavke v tej raziskavi. Plača, delovni pogoji, negativni odzivi skupnosti, vključno s strahom pred zlorabo se v raziskavi ne kažejo kot ovire moškim pri delu v vrtcih. Vprašani moški, ki so sodelovali v tej raziskavi in delajo v vrtcih, bojzani v zvezi s spolnimi zlorabami niso izražali.

Z raziskavo nisem preučevala vzrokov za nizko udeležbo moških v poklicu vzgojitelja. V ta namen bi bilo smiselno uporabiti drugo (kvalitativno) tehniko zbiranja podatkov, na primer intervju, vendar se zanj sama nisem odločila, ker sem želela zajeti več oseb. Pri iskanju vzrokov za nizko udeležbo moških v vrtcih bi bilo smiselno primerjati mnenja in stališča o

položaju moških v drugih poklicih, kjer so zaposleni pretežno moški ter rezultate primerjati s položajem moških zaposlenih v vrtcih. Delo z otroki v vrtcih je drugačno od dela v drugih feminiziranih poklicih, kot so na primer medicinski tehniki (medicinske sestre), učitelji v osnovnih šolah in podobno. Res je, da se mnenja in stališča delavcev odražajo tudi pri njihovem delu, zato sem se odločila to raziskati, vendar se mi poraja mnogo vprašanj o vzrokih za taka stališča strokovnih delavcev v vrtcih. Za nadaljnje raziskovanje bi bilo vsekakor dobro raziskati tudi mnenja otrok in staršev. Mnenja staršev bi lahko primerjali z mnenji strokovnih delavcev in tako ugotovili, ali so mnenja in strah strokovnih delavcev, o tem, da starši bolj zaupajo ženskam kot moških, sploh upravičena.

Poleg že navedenih dilem vidim pomanjkljivost raziskave tudi v več vprašanjih odprtega tipa, saj bi le-ti dali bolj raznolike in poglobljene odgovore. Pri obdelavi podatkov sem ugotovila, da je vprašanje o oceni dela sodelavca/sodelavke nerodno zastavljeno, saj sem ugotavljala pogostost zadovoljstva (nikoli do vedno) in ne oceno (nezadostno do odlično).

Z raziskavo sem dobila vpogled v stališča strokovnih delavcev o vlogi in položaju moških strokovnih delavcev v vrtcih. Upam, da se bodo uresničile želje večine, saj si anketirani želijo delati v spolno mešanih tandemih, tudi zaradi otrok, ki bi s tem po njihovem mnenju lahko veliko pridobili. Prav tako si želim, da bi se zaposleni v vrtcih otresli mitov iz preteklosti o vlogah spolov, s čimer bi se rešilo veliko težav, ki so posledica stereotipov, predsodkov in diskriminacije.

11 LITERATURA IN VIRI

1. Aupič, T. (2004). *Diskriminacija žensk pri zaposlovanju*. Diplomsko delo, Ljubljana: Ekonomska fakulteta. Pridobljeno 24. maja, 2013, s http://www.cek.ef.uni-lj.si/u_diplome/aupic1309.pdf.
2. Avsec, A. (2002). Stereotipi o moških in ženskih osebnostnih lastnostih. *Psihološka obzorja* 11(2), 23–35.
3. Barle Lakota, A. (2010). *Razlike med spoloma pri izobraževalnih dosežkih: študija o položaju v Evropi in sprejetih ukrepih*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Pridobljeno 22. aprila, 2013, s http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/120sl.pdf.
4. Batistič Zorec, M. (2003). *Razvojna psihologija in vzgoja v vrtcih*. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.
5. Brajša, P. (1987). *Očetje, kje ste? Mit in resnica o materinstvu*. Ljubljana: Delavska enotnost.
6. Brnot, N. in Malešič, K. (2011). *Mednarodni dan žensk 2011*. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno 24. maja, 2011, s http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3768.
7. Diehl, M., Owen, S.K., & Youngblade, L.M. (2004) *Agency and communion attributes in adults' spontaneous self-representations*. Pridobljeno 1. avgusta, 2012, s <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2441921/>.
8. Dolenc, D. (2012). *Mednarodni dan družin, Slovenija, 2012*. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno 11. februarja, 2013, s https://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=4686.
9. EACEA (2010). *Razlike med spoloma pri izobraževalnih dosežkih: študija o položaju v Evropi in sprejetih ukrepih*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Pridobljeno 22. aprila, 2013, s http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/120sl.pdf.
10. Farquhar, S. (2006). *Men at work: sexism in Early Childhood Education*. Pridobljeno 11. aprila, 2013, s http://www.ecmenz.org/docs/farquar_men-at-work_2007.pdf.
11. Furlan, N. (2006). *Manjkajoče rebro: ženska, religija in spolni stereotipi*. Koper: Annales.
12. Furlan Rus, M. in Lovšin, P. (2013) Vzgojitelj iz vrtca v pripor. *Dnevnik*. Pridobljeno 7. oktobra, 2013, s <http://www.dnevnik.si/kronika/vzgojitelj-iz-vrtca-v-pripor>.
13. Golja, M. (2000). Pomen spola v superviziji. *Socialna pedagogika*, 4(3), 283–308.
14. Haralambos, M. in Holborn, M. (1999). *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.

15. Hernavs, T. (2005). *Moški v tradicionalno ženskih poklicih: poklic vzgojitelja*. Diplomsko delo, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
16. Ivanuša, V. (2012). V V. Vuk Godina: *Ni pravljičnega starševstva, je le garanje*. Predavanje. Pridobljeno 4. novembra, 2012, s <http://www.tednik.si/ni-pravljičnega-starševstva-je-le-garanje>.
17. Jung, C. G. (2002). *Psihologija in vzgoja*. Ljubljana: Študentska založba.
18. Juul, J. (2011). *Mož in oče: knjiga zate*. Ljubljana: Institut za sodobno družino Manami.
19. *Kolektivna pogodba za javni sektor*. Uradni list RS, št. 57/2008. Pridobljeno 17. aprila, 2013, s <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200857&stevilka=2429>.
20. Korthagen, F. (2009) *Praksa, teorija in osebnost v vseživljenjskem učenju. Vzgoja in izobraževanje*, (4).
21. *Kurikulum za vrtce* (1999). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad za šolstvo.
22. Ličen, E. (2002). *Ženske in moški v učiteljskem poklicu*. Diplomsko delo, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
23. Ložar, B. (2009). *Svetovni dan učiteljev 2009*. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno 24. maja, 2011, s http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2676.
24. Ložar, B. (2010). *Predšolska vzgoja in izobraževanje v vrtcih, Slovenija, šolsko leto 2009/10 – končni podatki*. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno 2. oktobra, 2013, s http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3139.
25. Ložar, B. (2011). *Predšolska vzgoja in izobraževanje v vrtcih, Slovenija, šolsko leto 2010/11 – končni podatki*. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno 24. maja, 2011, s http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3813.
26. Ložar, B. (2012). *Predšolska vzgoja in izobraževanje v vrtcih, Slovenija, šolsko leto 2011/12 – končni podatki*. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno 27. maja, 2013, s http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=4578.
27. Ložar, B. (2013). *Predšolska vzgoja in izobraževanje v vrtcih, Slovenija, šolsko leto 2012/13 – končni podatki*. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno 2. oktobra, 2013, s http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=5386.
28. Marentič Požarnik, B., Peklaj, C., & Magajna, L. (1995). *Izziv raznolikosti; stili spoznavanja, učenja, mišljenja*. Nova Gorica: Educa.
29. Marjanovič Umek, L. in Zupančič, M. (Ur.) (2004). *Razvojna psihologija*. Ljubljana: Rokus.
30. Mikič, A. in Žorga, S. (2005) Je spol v superviziji res tako pomemben? *Socialna pedagogika*, 9(2), 21–38.

31. Mlakar, G. (2012). Moški v zgodnjem izobraževanju in vzgoji. *Revija Vzgojiteljica*, letnik XIV(2), 24–26.
32. Musek, J. (1995). *Ljubezen, družina, vrednote*. Ljubljana: Educy.
33. Musek, J. (2010). *Psihologija življenja*. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.
34. Oakley, A. (2000). *Gospodinja*. Ljubljana: *cf., 199–237.
35. *Opis poklica: vzgojitelj predšolskih otrok (2013)*. Zavod RS za zaposlovanje. Pridobljeno 12. aprila, 2013, s http://www.ess.gov.si/ncips/cips/opisi_poklicev/opis_poklica?Kljuc=599&Filter=.
36. Owen, C. (2003). *Men's work? Changing the gender mix of the childcare and early years workforce*. Pridobljeno 10. aprila, 2013, s http://www.koordinacion-maennerinkitas.de/uploads/media/Owen-Charlie-Men_s-Work_02.pdf.
37. Peček, M. in Lesar, I. (2006). *Pravičnost slovenske šole: mit ali realnost*. Ljubljana: Sophia.
38. Praper, P. (1995). *Tako majhen pa že nervozen!?: predsodki in resnice o nevrozi pri otroku*. Nova Gorica: Educa.
39. Praper, P. (1999). *Razvojna analitična psihoterapija*. Ljubljana: Inštitut za klinično psihologijo.
40. Pratneker, Z. (2008). *Moški v tradicionalno ženskih poklicih/ poklic medicinske sestre*. Diplomsko delo, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
41. *Pravilnik o izobrazbi vzgojiteljev predšolskih otrok in drugih strokovnih delavcev v programih za predšolske otroke in v prilagojenih programih za predšolske otroke s posebnimi potrebami*. Uradni list RS št. 92/2012, str. 9492. Pridobljeno 12. aprila, 2012, s <http://www.uradni-list.si/1/content?id=110691>.
42. Puhar, A. (2004). *Prvotno besedilo življenja*. Ljubljana: Studia humanitatis.
43. Radić, D. (2008). *Enostarševske družine v Sloveniji*. Diplomsko delo, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
44. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša. ZRC SAZU. Pridobljeno 21. maja, 2013, s http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=dru%C5%BEina&hs=1.
45. Stefan, N. (2012). *Darwinova teorija evolucije*. Pridobljeno 9. avgusta, 2012, s <http://www.znanstvenik.com/?p=253>.
46. Škrjanc, N. (2007). *Vzgoja deklic in dečkov skozi historično paradigmo do današnjih dni. Pogledi vzgojiteljic predšolskih otrok na vzgojo dečkov in deklic*. Diplomaska naloga, Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

47. Štaudohar, I. (2010). *Ženska je ženska*. Pridobljeno 26. novembra, 2010, s <http://www.delo.si/clanek/125491>.
48. Švab, A. (2001). *Družina; od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče (zbirka sodobna družba).
49. Švab, A. in Urek, M. (2005). Nove partnerske in družinske oblike – primer istospolnih partnerskih zvez in družin v Sloveniji. V T. Renner, M. Sedmak, A. Švab, & M. Urek, *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Annales.
50. Turnšek, N. (2009). Vrtec- prostor aktivnega demokratičnega državljanstva. V *Posvet vrtcev Slovenije: Spodbujanje otrokovih kompetenc v vrtcu* (zbornik prispevkov). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
51. Vertot, N. (2008). *Ženske v Sloveniji*. Posebna objava. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno 2. februarja, 2011, s http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=1497.
52. Vertot, N. (2010). *Mednarodni dan žensk 2010*. Posebna objava. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno 2. februarja, 2011, s http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2985.
53. Vlašič, S. (2010). Moški in zaposlovanje v predšolski vzgoji. *Uprava*, letnik VIII (4). Pridobljeno 14. junija, 2013, s <http://www2.fu.uni-lj.si/uprava/clanki/Uprava-Separati,%202010,%202012/2010-4-December-7-Vlasic.pdf>.
54. Vuk Godina, V. (1998). *Izbrana poglavja iz zgodovine antropoloških teorij*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
55. Walby, S. (1999). Teorija patriarhata. V *Sociologija: teme in pogledi* (str. 617–622). Ljubljana: DZS.
56. Weiner, G. (2010). EACEA. *Razlike med spoloma pri izobraževalnih dosežkih: študija o položaju v Evropi in sprejetih ukrepih*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Pridobljeno 22. aprila, 2013, s http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/120sl.pdf.
57. Williams, C. L. (1995). *Still a Man's World: Men Who Do Women's Work*. Los Angeles: University of California Press Ltd.
58. *Zakon o sistemu plač v javnem sektorju*. Uradni list RS 108/2009. Pridobljeno 17. aprila, 2013, s <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=2009108&stevilka=4891>.
59. *Zakon za uravnoteženje javnih financ (ZUJF)*. Uradni list RS 40/2012. Pridobljeno 17. aprila, 2013, s <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=201240&stevilka=1700>.
60. Zgaga, P. (1999). *Evropski visokošolski prostor. Skupna deklaracija evropskih ministrov za izobraževanje, zbranih v Bologni 19. junija 1999*. Pridobljeno 7. oktobra, s <http://>

www.arhiv.mvzt.gov.si/fileadmin/mvzt.gov.si/pageuploads/doc/dokumenti_visokosolstvo/Bolonjski_proces/Bolonjska_deklaracija_slo.pdf.

61. *Zgodnje učenje*. (2011). Resolucija Evropskega parlamenta z dne 12. maja 2011 o zgodnjem učenju v Evropski uniji. Uradni list EU C 377 E/10, str. 89–95. Pridobljeno 10. aprila, 2013, s <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:377E:0089:0095:SL:PDF>.

PRILOGE

Priloga 1: Vprašalnik za ženske - vzgojiteljice, pomočnice, ki delajo v tandemu z moškim vzgojiteljem, pomočnikom vzgojitelja.

VPRAŠALNIK ZA ŽENSKE: VZGOJITELJICE OZIROMA POMOČNICE VZGOJITELJIC, KI DELAJO V TANDEMU Z MOŠKIM

Sem Nina Mav Hrovat, absolventka na podiplomskem magistrskem študiju predšolske vzgoje na Pedagoški fakulteti v Ljubljani. V sklopu magistrske naloge želim raziskati **VLOGO IN POLOŽAJ MOŠKIH VZGOJITELJEV V VRTCU**, zato Vas prosim, da izpolnite vprašalnik, ki je anonimen. Vaši podatki bodo uporabljeni izključno v raziskovalne namene. Za iskrenost pri vprašanjih se Vam vnaprej zahvaljujem!

1.) OSNOVNI PODATKI

Pri naslednjih vprašanjih obkrožite izbrani odgovor oziroma manjkajoče dopišite.

STAROST: _____

DELOVNO MESTO:

- a.) vzgojiteljica
- b.) pomočnica vzgojitelja

STOPNJA IZOBRAZBE:

- a.) srednja vzgojiteljska šola
- b.) druga srednja šola in opravljena prekvalifikacija za pomočnike vzgojitelja
- c.) višja (2-letna) izobrazba (vzgojitelj predšolskih otrok)
- d.) visoka (3-letna) strokovna izobrazba (predšolska vzgoja)
- e.) drugo: _____

DELOVNA DOBA V VRTCU: _____ LET, OD TEGA _____ Z MOŠKIM (VZGOJITELJEM/POMOČNIKOM VZGOJITELJA).

2.) KAKO OCENJUJETE DELO V TANDEMU S SODELAVCEM?

V okence pod odgovorom, ki vam najbolj ustreza, naredite znak X.

	NIKOLI	REDKO	OBČASNO	POGOSTO	VEDNO
Delo je zabavno.					
Izbira vsebin je pestra.					
Težko se uskladi.					
Rada delam po svoje.					
Všeč mi je, ko delo vodi on.					
Otroci ga imajo radi.					
Staršem je všeč, da sva v skupini oba.					
Sodelovanje zahteva veliko priprav.					
S sodelavcem delo različno ovrednotiva.					
S sodelavcem imava različne prioritete.					
Všeč mi je, kako se različno lotiva dela.					
Želim si več podpore.					
Zdi se mi, da ne prevzame dovolj odgovornosti.					
Njegov odnos do otrok mi je všeč.					
Njegov način komunikacije s starši mi je všeč.					
Njegov pristop do sodelavk mi je všeč.					

3.) NA SEDEMSTOPENJSKI LESTVICI OCENITE, KATERA OD NASPROTUJOČIH TRDITEV VAM JE BLIŽJE.

Pri tem upoštevajte spodnjo lestvico: 1= se popolnoma strinjam s trditvijo na levi; 2= pretežno se strinjam s trditvijo na levi; 3= delno se strinjam s trditvijo na levi; 4= niti eno-niti drugo; 5= delno se strinjam s trditvijo na desni; 6= pretežno se strinjam s trditvijo na desni; 7= popolnoma se strinjam s trditvijo na desni.

Starši bolj zaupajo ženski.	1	2	3	4	5	6	7	Starši bolj zaupajo moškemu.
Všeč mi je, da delam v paru z osebo istega spola.	1	2	3	4	5	6	7	Všeč mi je, da delam v paru z osebo nasprotnega spola.
Otroci si večkrat izberejo za igro žensko.	1	2	3	4	5	6	7	Otroci si večkrat za igro izberejo moškega.
Vzgoja otrok je ženska domena.	1	2	3	4	5	6	7	Vzgoja otrok je moška domena.
Moški imajo raje bolj dinamične igre.	1	2	3	4	5	6	7	Ženske imajo raje bolj dinamične igre.
Moški delujejo bolj umirjeno.	1	2	3	4	5	6	7	Ženske delujejo bolj umirjeno.
Ravnatelj naj bo moški.	1	2	3	4	5	6	7	Ravnateljica naj bo ženska.
V tandemu mora biti moški v nadrejenem položaju.	1	2	3	4	5	6	7	V tandemu mora biti ženska v nadrejenem položaju.
Družba je bolj naklonjena ženskam.	1	2	3	4	5	6	7	Družba je bolj naklonjena moškim.

4.) PRI KATEREM PODROČJU KURIKULA SE VAM SODELAVEC ZDI NAJBOLJ KOMPETENTEN? (**Kompetenco opredeljujemo kot sposobnosti, izkušnost in obvladovanje spretnosti, ki so potrebne za uspešno delo.**)

Pri ocenjevanju s številko 1 označite najnižjo stopnjo kompetentnosti na določenem področju, s številko 6 pa najvišjo stopnjo kompetentnosti na določenem področju.

___ JEZIK

___ DRUŽBA

___ UMETNOST

___ GIBANJE

___ NARAVA

___ MATEMATIKA

5.) MENITE, DA BI BILO DOBRO, DA BI V VRTCU DELALO VEČ MOŠKIH VZGOJITELJEV/POMOČNIKOV VZGOJITELJA? ZAKAJ?

a.) da _____

b.) ne _____

c.) ne vem _____

6.) ALI MENITE, DA BI SE POLOŽAJ VZGOJITELJIC SPREMENIL KOT TO OPISUJEJO SPODAJ NAVEDENI PREDLOGI, ČE BI BILO V VRTCU ZAPOSLENIH VEČ MOŠKIH VZGOJITELJEV?

Obkrožite ustrezen odgovor glede na strinjanje s trditvijo na levi strani.

a.) Izboljšali bi se delovni pogoji.	DA	NE
b.) Zvišal bi se osebni dohodek.	DA	NE
c.) Izboljšala bi se kakovost vrtcev.	DA	NE
d.) Poklic vzgojitelja bi pridobil na ugledu.	DA	NE
e.) Otroci bi imeli več možnosti za učenje.	DA	NE
f.) Otroci bi imeli boljše možnosti za razvoj.	DA	NE
g.) Zmanjšala bi se diskriminacija.	DA	NE
h.) Manj bi bilo spolno stereotipnih delitev dela.	DA	NE

7.) ALI BI SI ŽELELI ŠE KAJ POVEDATI O VLOGI MOŠKIH VZGOJITELJEV/POMOČNIKOV VZGOJITELJEV V VRTCIH, PA VAS TEGA NISMO VPRAŠALI?

HVALA ZA ZAUPANJE IN POMOČ PRI MOJI RAZISKAVI!

NINA MAV HROVAT

Priloga 2: Vprašalnik za moške - vzgojitelje, pomočnike, ki delajo v tandemu z žensko vzgojiteljico ali pomočnico vzgojitelja.

VPRAŠALNIK ZA MOŠKE: VZGOJITELJE OZIROMA POMOČNIKE VZGOJITELJICE, KI DELAJO V TANDEMU Z ŽENSKO

Sem Nina Mav Hrovat, absolventka na podiplomskem magistrskem študiju predšolske vzgoje na Pedagoški fakulteti v Ljubljani. V sklopu magistrske naloge želim raziskati **VLOGO IN POLOŽAJ MOŠKIH VZGOJITELJEV V VRTCU**, zato Vas prosim, da izpolnite vprašalnik, ki je anonimen. Vaši podatki bodo uporabljeni izključno v raziskovalne namene. Za iskrenost pri vprašanjih se Vam vnaprej zahvaljujem!

1.) OSNOVNI PODATKI

Pri naslednjih vprašanjih obkrožite izbrani odgovor oziroma manjkajoče dopišite.

STAROST: _____

DELOVNO MESTO:

- a.) vzgojitelj
- b.) pomočnik vzgojitelja

STOPNJA IZOBRAZBE:

- a.) srednja vzgojiteljska šola
- b.) druga srednja šola in opravljena prekvalifikacija za pomočnike vzgojitelja
- c.) višja (2-letna) izobrazba (vzgojitelj predšolskih otrok)
- d.) visoka (3-letna) strokovna izobrazba (predšolska vzgoja)
- e.) drugo: _____

DELOVNA DOBA V VRTCU: _____ LET, OD TEGA _____ Z ŽENSKO (VZGOJITELJICO/ S POMOČNICO VZGOJITELJA).

ŠTEVILO MOŠKIH ZAPOSLENIH NA MESTU VZGOJITELJA ALI POMOČNIKA VZGOJITELJA, KI POLEG VAS DALAJO V VAŠEM VRTCU OZIROMA VAŠI ENOTI VRTCA: _____

2.) KAKO BI OCENILI DELO V TANDEMU S SODELAVKO VZGOJITELJICO, POMOČNICO VZGOJITELJA?

V okence pod odgovorom, ki vam najbolj ustreza, naredite znak X.

	NIKOLI	REDKO	OBČASNO	POGOSTO	VEDNO
Delo je zabavno.					
Izbira vsebin je pestra.					
Težko se uskladi.					
Rad delam po svoje.					
Všeč mi je, ko delo vodi ona.					
Otroci jo imajo radi.					
Staršem je všeč, da sva v skupini oba.					
Sodelovanje zahteva veliko priprav.					
S sodelavko delo različno ovrednotiva.					
S sodelavko imava različne prioritete.					
Všeč mi je, kako se različno lotiva dela.					
Želim si več podpore.					
Zdi se mi, da ne prevzame dovolj odgovornosti.					
Njen odnos do otrok mi je všeč.					
Njen način komunikacije s starši mi je všeč.					
Njen pristop do sodelavk mi je všeč.					

3.) NA SEDEMSTOPENJSKI LESTVICI OCENITE, KATERA OD NASPROTUJOČIH TRDITEV VAM JE BLIŽJE.

Pri tem upoštevajte spodnjo lestvico: 1= se popolnoma strinjam s trditvijo na levi; 2= pretežno se strinjam s trditvijo na levi; 3= delno se strinjam s trditvijo na levi; 4= niti eno-niti drugo; 5= delno se strinjam s trditvijo na desni; 6= pretežno se strinjam s trditvijo na desni; 7= popolnoma se strinjam s trditvijo na desni.

Starši bolj zaupajo ženski.	1	2	3	4	5	6	7	Starši bolj zaupajo moškemu.
Všeč mi je, da delam v paru z osebo istega spola.	1	2	3	4	5	6	7	Všeč mi je, da delam v paru z osebo nasprotnega spola.
Otroci si večkrat izberejo za igro žensko.	1	2	3	4	5	6	7	Otroci si večkrat za igro izberejo moškega.
Vzgoja otrok je ženska domena.	1	2	3	4	5	6	7	Vzgoja otrok je moška domena.
Moški imajo raje bolj dinamične igre.	1	2	3	4	5	6	7	Ženske imajo raje bolj dinamične igre.
Moški delujejo bolj umirjeno.	1	2	3	4	5	6	7	Ženske delujejo bolj umirjeno.
Ravnatelj naj bo moški.	1	2	3	4	5	6	7	Ravnateljica naj bo ženska.
V tandemu mora biti moški v nadrejenem položaju.	1	2	3	4	5	6	7	V tandemu mora biti ženska v nadrejenem položaju.
Družba je bolj naklonjena ženskam.	1	2	3	4	5	6	7	Družba je bolj naklonjena moškim.

4.) PRI KATEREM PODROČJU KURIKULA SE VAM SODELAVKA ZDI NAJBOLJ KOMPETENTNA? (**Kompetenco opredeljujemo kot sposobnosti, izkušnost in obvladovanje spretnosti, ki so potrebne za uspešno delo.**)

Pri ocenjevanju s številko 1 označite najnižjo stopnjo kompetentnosti na določenem področju, s številko 6 pa najvišjo stopnjo kompetentnosti na določenem področju.

___ JEZIK

___ DRUŽBA

___ UMETNOST

___ GIBANJE

___ NARAVA

___ MATEMATIKA

5.) MENITE, DA BI BILO DOBRO, DA BI V VRTCU DELALO VEČ MOŠKIH VZGOJITELJEV/POMOČNIKOV VZGOJITELJA? ZAKAJ?

a.) da _____

b.) ne _____

c.) ne vem _____

6.) ALI MENITE, DA BI SE POLOŽAJ VZGOJITELJIC SPREMENIL KOT TO OPISUJEJO SPODAJ NAVEDENI PREDLOGI, ČE BI BILO V VRTCU ZAPOSLENIH VEČ MOŠKIH VZGOJITELJEV?

Obkrožite ustrezen odgovor glede na strinjanje s trditvijo na levi strani.

a.) Izboljšali bi se delovni pogoji.	DA	NE
b.) Zvišal bi se osebni dohodek.	DA	NE
c.) Izboljšala bi se kakovost vrtcev.	DA	NE
d.) Poklic vzgojitelja bi pridobil na ugledu.	DA	NE
e.) Otroci bi imeli več možnosti za učenje.	DA	NE
f.) Otroci bi imeli boljše možnosti za razvoj.	DA	NE
g.) Zmanjšala bi se diskriminacija.	DA	NE
h.) Manj bi bilo spolno stereotipnih delitev dela.	DA	NE

7.) ALI BI SI ŽELELI ŠE KAJ POVEDATI O VLOGI MOŠKIH VZGOJITELJEV/POMOČNIKOV VZGOJITELJEV V VRTCIH, PA VAS TEGA NISMO VPRAŠALI?

HVALA ZA ZAUPANJE IN POMOČ PRI MOJI RAZISKAVI!

NINA MAV HROVAT

Priloga 3: Vprašalnik za ženske - vzgojiteljice, pomočnice, ki še nikoli niso delale v tandemu z moškimi.

VPRAŠALNIK ZA ŽENSKE: VZGOJITELJICE OZIROMA POMOČNICE VZGOJITELJICE, KI ŠE NIKOLI NISO DELALE V TANDEMU Z MOŠKIMI

Sem Nina Mav Hrovat, absolventka na podiplomskem magistrskem študiju predšolske vzgoje na Pedagoški fakulteti v Ljubljani. V sklopu magistrske naloge želim raziskati **VLOGO IN POLOŽAJ MOŠKIH VZGOJITELJEV V VRTCU**, zato Vas prosim, da izpolnite vprašalnik, ki je anonimen. Vaši podatki bodo uporabljeni izključno v raziskovalne namene. Za iskrenost pri vprašanjih se Vam vnaprej zahvaljujem!

1.) OSNOVNI PODATKI

Pri naslednjih vprašanjih obkrožite izbrani odgovor oziroma manjkajoče dopišite.

STAROST: _____

DELOVNO MESTO:

- a.) vzgojiteljica
- b.) pomočnica vzgojiteljice

STOPNJA IZOBRAZBE:

- a.) srednja vzgojiteljska šola
- b.) druga srednja šola in opravljena prekvalifikacija za pomočnike vzgojitelja
- c.) višja (2-letna) izobrazba (vzgojitelj predšolskih otrok)
- d.) visoka (3-letna) strokovna izobrazba (predšolska vzgoja)
- e.) drugo: _____

DELOVNA DOBA V VRTCU: _____ LET

2.) PREDSTAVLJAJTE SI, DA IMATE NAMESTO SODELAVKE, SODELAVCA.
OCENITE, KAKO BI POTEKALO DELO, ČE BI IMELI SODELAVCA MOŠKEGA
SPOLA?

V okence pod odgovorom, ki vam najbolj ustreza, naredite znak X.

	NIKOLI	REDKO	OBČASNO	POGOSTO	VEDNO
Delo bi bilo zabavno.					
Izbira vsebin bi bila pestrejša.					
Težko bi se uskladila.					
Rada delam po svoje.					
Všeč bi mi bilo, ko delo vodi on.					
Otroci bi ga imeli radi.					
Staršem bi bilo všeč, da sva v skupini oba.					
Sodelovanje bi zahtevalo veliko priprav.					
S sodelavcem delo različno ovrednotiva.					
S sodelavcem bi imela različne prioritete.					
Všeč bi mi bilo, kako se različno lotiva dela.					
Želela bi si več podpore.					
Zdelo bi se mi, da ne prevzame dovolj odgovornosti.					
Njegov odnos do otrok bi mi bil všeč.					
Njegov način komunikacije s starši bi mi bil všeč.					
Njegov pristop do sodelavk bi mi bil všeč.					

3.) NA SEDEMSTOPENJSKI LESTVICI OCENITE, KATERA OD NASPROTUJOČIH TRDITEV VAM JE BLIŽJE.

Pri tem upoštevajte spodnjo lestvico: 1= se popolnoma strinjam s trditvijo na levi; 2= pretežno se strinjam s trditvijo na levi; 3= delno se strinjam s trditvijo na levi; 4= niti eno-niti drugo; 5= delno se strinjam s trditvijo na desni; 6= pretežno se strinjam s trditvijo na desni; 7= popolnoma se strinjam s trditvijo na desni.

Starši bolj zaupajo ženski.	1	2	3	4	5	6	7	Starši bolj zaupajo moškemu.
Všeč mi je, da delam v paru z osebo istega spola.	1	2	3	4	5	6	7	Všeč mi je, da delam v paru z osebo nasprotnega spola.
Otroci si večkrat izberejo za igro žensko.	1	2	3	4	5	6	7	Otroci si večkrat za igro izberejo moškega.
Vzgoja otrok je ženska domena.	1	2	3	4	5	6	7	Vzgoja otrok je moška domena.
Moški imajo raje bolj dinamične igre.	1	2	3	4	5	6	7	Ženske imajo raje bolj dinamične igre.
Moški delujejo bolj umirjeno.	1	2	3	4	5	6	7	Ženske delujejo bolj umirjeno.
Ravnatelj naj bo moški.	1	2	3	4	5	6	7	Ravnateljica naj bo ženska.
V tandemu mora biti moški v nadrejenem položaju.	1	2	3	4	5	6	7	V tandemu mora biti ženska v nadrejenem položaju.
Družba je bolj naklonjena ženskam.	1	2	3	4	5	6	7	Družba je bolj naklonjena moškim.

4.) PRI KATEREM PODROČJU KURIKULA BI SE PO VAŠEM MNENJU VAM SODELAVEC ZDEL NAJBOLJ KOMPETENTEN? (**Kompetenco opredeljujemo kot sposobnosti, izkušnost in obvladovanje spretnosti, ki so potrebne za uspešno delo.**)

Pri ocenjevanju s številko 1 označite najnižjo stopnjo kompetentnosti na določenem področju, s številko 6 pa najvišjo stopnjo kompetentnosti na določenem področju.

___ JEŽIK

___ DRUŽBA

___ UMETNOST

___ GIBANJE

___ NARAVA

___ MATEMATIKA

5.) MENITE, DA BI BILO DOBRO, DA BI V VRTCU DELALO VEČ MOŠKIH VZGOJITELJEV/POMOČNIKOV VZGOJITELJA? ZAKAJ?

a.) da _____

b.) ne _____

c.) ne vem _____

6.) ALI MENITE, DA BI SE POLOŽAJ VZGOJITELJIC SPREMENIL KOT TO OPISUJEJO SPODAJ NAVEDENI PREDLOGI, ČE BI BILO V VRTCU ZAPOSLENIH VEČ MOŠKIH VZGOJITELJEV? Obkrožite ustrezen odgovor glede na strinjanje s trditvijo na levi strani.

a.) Izboljšali bi se delovni pogoji.	DA	NE
b.) Zvišal bi se osebni dohodek.	DA	NE
c.) Izboljšala bi se kakovost vrtcev.	DA	NE
d.) Poklic vzgojitelja bi pridobil na ugledu.	DA	NE
e.) Otroci bi imeli več možnosti za učenje.	DA	NE
f.) Otroci bi imeli boljše možnosti za razvoj.	DA	NE
g.) Zmanjšala bi se diskriminacija.	DA	NE
h.) Manj bi bilo spolno stereotipnih delitev dela.	DA	NE

7.) ALI BI SI ŽELELI ŠE KAJ POVEDATI O VLOGI MOŠKIH VZGOJITELJEV/POMOČNIKOV VZGOJITELJEV V VRTCIH, PA VAS TEGA NISMO VPRAŠALI?

HVALA ZA ZAUPANJE IN POMOČ PRI MOJI RAZISKAVI!

NINA MAV HROVAT